

SA BUKA EKISIDASI Sa Vinabakala

Sa pozapoza Ekisidasi ginuana si na “tinaluarae”! Asa sa ginugua arilaena sapu ta evaᅇa meke ta pozae nia sa buka hie. Tozia sa buka hie sa tinaluarae tadi na tinoni Izireli pa popoa Izipi, vasina sapu koa tava pinausu si arini.

Ka neta sari na nati binalabala nomadi koasa buka hie: (1) Hinia 1-18 Sa tinarupahadi ri na tinoni Hiburu, koasa tinoa pinausu, meke sa dia inene la koasa toᅇere Saenai. (2) Hinia 19-24 Sa Vinariva egoi te Tamasa koari Nana tinoni pa toᅇere Saenai, meke poni nia koa rini sa tinarae pude tavetia, meke sapu pude lopu tavetia; meke sa tinarae pude tana doduru tie, meke sapu tana linotu pude toania. (3) Hinia 25-40 Sa vetu meke sari doduru likakalae tana vasina vahesihesiana tadi na tinoni Izireli, meke sari na tinarae tadi na hiama, meke sa vinahesina e Tamasa.

Ba sapu arilaena hola koari doduru gua sapu zama nia sa buka hie, si gua sapu ele tavetia Tamasa toᅇoso vata rupahi Sa sari nana tie pu tava pinausu, meke vata evaᅇae ni keke butubutu Sa si arini, pude doᅇo la i sari na dia rane vugo repere pa minana te Tamasa.

Sa nati tie koasa buka hie si e Mosese. Sa tie ta vizatana koe Tamasa si asa, pude turana vurani sari na tie Izireli pa popoa Izipi. Meke sapu ta gilana hola koasa buka hie, si sari ka manege

puta tinarae saripu ta kubere gore koasa hinia
20:

Sari na Pinaqapaqahadi

Ta rupaha sari na tinoni Izireli pa popoa Izipi.

Hinia 1:1 kamo hinia 15:21

a. Tinoa pinausu pa popoa Izipi. Hinia 1:1-22

b. Sa pinodo te Mosese meke sa nana tinoa. Hinia 2:1 kamo hinia 4:31

c. Mosese meke Eroni pa kenuna sa banara pa popoa Izipi. Hinia 5:1 kamo hinia 11:10

d. Sa inevana Pasova meke sa tinaloa tadi na tinoni Izireli pa popoa Izipi. Hinia 12:1 kamo hinia 15:21

Koasa Kolo Zinara meke kamo sa toqere Saenai. Hinia 15:22 kamo hinia 18:27

Sa tinarae meke sa vinariva egoi. Hinia 19:1 kamo hinia 24:18

Sa Ipi Hopena te Zihova meke sari na vina tumatunae tana vinahesi. Hinia 25:1 kamo hinia 40:38

Ta Nonovala Hola sari na Tinoni Izireli koari na Tinoni pa Popoa Izipi

¹ Hire sari na tuna koreo, meke sari dia hopeke puku tatamana saripu luli koe Zekopi meke la pa popoa Izipi.* ² Ari Rubeni, Simione, Livae, Ziuda, ³ Isaka, Zeboloni, Benisimane, ⁴ Dani, Napitalai, Qadi, meke Asa. ⁵ Sa vinarigaraedi ri doduru tie saripu podo mae gua koe Zekopi, si ari ka zuapa navulu puta. Keke ri kasa tuna koreo, sapu se Zosepa si ele koa va kenue nana tu pa popoa Izipi. ⁶ Mumudi hoi si mate se Zosepa, meke sari

---

* **1:1** Zen 46:8-27

na tasina, meke gua tugo sari doduru tie saripu koa koasa totoso asa, ⁷ ba sa pinodopodo tadi na tie Izireli si soku hola, meke noma sage sa butubutu, meke koa ia rini sa doduruna sa popoa Izipi.*

⁸ Beto hoi, keke baṅara vaqura sapu lopu hite gilana hokaria sa gugwana e Zosepa si baṅara hobe pa popoa Izipi.* ⁹ Meke zama si asa koari nana tie, “Soku meke ṅiṅira holani gita rina tie Izireli hire si gita. ¹⁰ Meke be mae sa vinaripera, si hokara kote tokani rini sari nada kana, meke raza gita rini, meke hokara kote govete taloa dia koasa popoa hie. Aria, mada hata ia sa sirana, mada kopuni, pude lopu soku si arini,” gua si asa.* ¹¹ Ke vizati rina tie Izipi sari na tie kopu ṅiṅiradi, pude zukuru ni tinavete mamatadi, na va mataguti si arini, pude kuri sari na vasileana nomadi hola pa Pitomu meke Ramesesi, vasina vekoi sa baṅara sari doduru ginani na likakalae.* * ¹² Vatasuna hola i ri na tie Izipi sari na tie Izireli, ba omunu va soku tugo si arini, meke koa betoa mo rini sa doduruna sa popoa. Ke podalae matagutuni rina tie Izipi sari na tie Izireli. ¹³⁻¹⁴ Gua asa ke va tasunai rina tie Izipi sari na tie Izireli koari na tinavete ninabulu mamatadi hola; meke ososo sisigitini rini si arini, pude tavetavete va ṅiṅira hola, meke va tavetaveti rini si arini koari na tinavete kurikuri vetu, meke koari na dia inuma, meke lopu tataruni rini si arini.

---

* **1:7** TTA 7:17   * **1:8** TTA 7:18   * **1:10** TTA 7:19   * **1:11**
 Hib 11:24   * **1:11** TTA 7:23-28

15 Meke zama la sa banara koari Sipara e Pua, ari karua pu hoke tokani, na va podopodoi sari na barikaleqe Izireli, 16 “Pana va podopodoi gamu kara sari na barikaleqe Hiburu, si mamu va matea sa haha be guana koreo si asa ba be vineki si asa si mamu va toaia,” gua si asa. 17 Ba pamaña nia rina barikaleqe va podopodo sa Tamasa, ke lopu va tabea rini sa zinama tanisa banara, meke lopu va matei rini sari na koburu koreo. 18 Ke tioki sa banara sari karua barikaleqe va podopodo meke nanasi, “Na vegua ke tavetia tu gamu kara sapu gua asa? Na vegua ke va toa i tu gamu sari na koreo?” gua si asa. 19 Meke olaña si arini, “Sari na barikaleqe Hiburu si lopu kekenoño rina barikaleqe Izipi. Lopu boka hoke podopodo tasuna si arini. Hoke ele podopodo dia tu, sipu lopu ele hopeke kamo la vasina si gami.” 20-21 Sina pamaña nia rina barikaleqe va podopodo sa Tamasa, ke qetuni Sa si arini, meke varihaba; va noma i sa Tamasa sari na dia tatamana soti. Meke soku lala dia meke toa valeana sari na tie Izireli. 22 Meke mumudi hokara si va enea sa banara sa nana zinama koari doduru nana tie, sapu guahe, “Kaqu ta vagi sari doduru koburu haha koreo tiqe ta pododi meke kaqu ta okie la pa korapa Ovuku Naelo, ba sari doduru haha vineki si kaqu tava toa,” gua si asa.*

2

Sa Pinodo te Mosese

---

* 1:22 TTA 7:19

¹ Koasa toতোসো তুগো হি়ে, সিপু তাবা মতে সারি না কবুরু হাহা কুরো তাদি না তি়ে ইজিরেলি, সি হাবা বগি়া কেকে তি়ে পা বুতুবুতু লিব্বে সি কেকে বারিকালেগে কোসা নানা বুতুবুতু সতি হি়ে. ² মেকে বা পদো নি়া সা কোসা বারিকালেগে হি়ে সি কেকে কবুরু কুরো. মেকে সিপু দোগরি়া সা বারিকালেগে সাপু তলবাবেনা সা কবুরু হি়ে, সি তমেয়া সা সি অসা পা নানা বতু কা নেতা সিদারা.* ³ বা সিপু লোপু বোকা তা তমে হলা লা ই়া সা সি অসা, সি বগি়া সা সি কেকে হুনেকে দুদুলি মেকে তি়া নি়া তা সা সি অসা, পুদে লোপু বোকা নুগুরি়া কোলো গুয়া, মেকে বা একো সা সা কবুরু হাহা হি়ে পা কোরাপানা সা হুনেকে, বেতো মেকে বেকো সা সি অসা পা কোরাপা রোগা দুদুলি উলুলুদি পা তাগেলেনা সা ওবুকু. ⁴ মেকে তুরু নানা পা সেশুনা বসিনাহি়ে সা তাসিনা বিনেকি সা কবুরু হাহা হি়ে পুদে দোগরি়া সাপু নাসা সি কোতে তা এবানা কোসা হাহা, গুয়া.

⁵ মেকে গুরে হুহুবে নানা পা ওবুকু সা তুনা বিনেকি সা বানারা পা পোপো ইজিপি, মেকে এনেদি়া পা তাগেলে ওবুকু সারি়া নানা নাবুলু বিনেকি. মেকে হিনোগা দোগরি়া সা সা হুনেকে দুদুলি পা কোরাপা রোগা দুদুলি উলুলুদি, কে গারুনি়া সা সি কেকে নাবুলু বিনেকি পুদে লা বগি়া সি অসা. ⁶ মেকে তুকেলি়া সা তুনা বিনেকি সা বানারা সা হুনেকে দুদুলি, মেকে দোগরি়া সা সি কেকে কবুরু হাহা কুরো. মেকে কবো সা কবুরু হাহা, কে তাতারু নি়া সা সি অসা. “ই়া না তুদি়া রি না তি়ে হিবুরু সা কবুরু হাহা হি়ে,” জামা গুয়া সি অসা.

⁷ মেকে নানাসা লা ই়া সা তাসিনা বিনেকি সা হাহা সি অসা, “মাগু লা তি়োকি়া সি কেকে বারিকালেগে হিবুরু পুদে কোপু নি়া সি অসা?”

---

* 2:2 TTA 7:20; Hib 11:23

⁸ Meke olaṅa sa tuna vineki sa baṅara, “Ego latu,” gua si asa. Ke la sa vineki meke turaṅa mae nia sa tinana soti sa koburu haha. ⁹ Meke zama ia sa tuna vineki sa baṅara sa barikaleqe, “Mamu vagia sa koburu haha hie, mamu kopu mae nia, taqarau si asa, meke kote tabarigo rau si goi,” gua si asa. Ke vagia sa barikaleqe sa koburu haha meke kopu nia. ¹⁰ Beto asa sipu noma sage sa koburu, si turaṅa la nia sa koasa vineki tanisa baṅara si asa, meke pausu gunia mo sa na tuna koreo soti si asa. Meke balabala guahe si asa, “Na ele vagia rau pa kolo si asa, ke kaqu poza nia e Mosese* rau si asa,” gua si asa.*

Govete La pa Popoa Midiani se Mosese

¹¹ Meke sipu ele tie nomana se Mosese, si ene la hopikini sa sari na tie Hiburu, sapu sari na turaṅana soti, meke la dogoria sa sa dia tinasuna nomana, sapu tavete la nia ri na tie Izipi koarini. Meke dogoria tugo sa sapu korapa komitia sa tie Izipi si keke tie Hiburu, sapu keke mo ri kasa turaṅana soti e Mosese. ¹² Meke liṅana la mae se Mosese, meke sipu dogoria sa sapu loke tie si doṅo la koasa, si seke va matea sa sa tie Izipi, meke sara tamunia sa sa tinina pa korapa onone. ¹³ Meke pa koivugona si ene pule la si asa, meke dogori sa sari karua tie Hiburu, korapa variperaedi meke zama la si asa koasa pu korapa komikomiti, “Na vegua ke sekea tu goi sa tie Hiburu turaṅamu?” gua si asa.

---

* **2:10** Sa mamalainina sa pozapoza Mosese pa zinama Hiburu sa ginuana si “vagi vura nia,” gua. * **2:10** TTA 7:21

14 Meke olaña sa tie, “Esei va palabatu igo koa gami, pude pitu gami? Vegua hiva va mateau gua si goi, kekenoño gua sapu ele va matea tu goi sa tie Izipi?” gua. Meke matagutu se Mosese, meke zama, “Hinokara, sapu gua evaña rau si ele ta gilana koa ri na tie,” gua si asa. ¹⁵⁻¹⁶ Meke sipu avoso nia sa banara sapu gua ele ta evaña, si podekia sa pude va matea se Mosese. Ba govete taloa se Mosese meke la koa pa popoa Midiani.

Meke keke rane, sipu korapa habotu kapae nana koa keke berukehe si asa, si mae gedi sari ka zuapa tuna vineki e Zetoro sapu sa hiama pa popoa Midiani, pude mae kave kolo meke toño va sini sari na vovoina kolo tadi na sipi na qoti tanisa tamadia, gua.* ¹⁷ Ba mae sari kaiqa sepati meke hadu va seui sari na tuna vineki e Zetoro, meke la tokani e Mosese si arini, meke va napoi sari na dia sipi. ¹⁸ Meke sipu lopu sana pule la si arini koasa tamadia, si nanasi sa si arini, “Na vegua ke lopu sana, meke va napoi gamu sari nada kurukuru,” gua si asa.

¹⁹ Meke olaña si arini, “Na tokani gami keke tie Izipi si gami, koari na tie kopu sipi pu hiva hukatani gami kolo, meke kave ponini gami kolo tugo sa, meke va napoi sari nada kurukuru,” gua si arini. ²⁰ Meke nanasi sa sari na tuna vineki, “Avei si asa? Na vegua ke veko pania tu gamu vasina si asa? La mamu va mae ia, pude mae henahena koa gita,” gua si asa.

²¹ Ke malumu koa koarini vasina se Mosese. Meke va haba nia Zetoro koasa sa tuna vineki sapu se Zipora. ²² Meke va podo nia sa koe

---

* **2:15-16** TTA 7:29; Hib 11:27

Zipora si keke tuna koreo, meke balabala guahe se Mosese, “Na tie karovoqu si rau pa popoa hie, gua asa ke poza nia Qesomu* rau sa pozana,” gua si asa.

²³ Meke sipu hola kaiqa vuaheni, si mate sa banara pa popoa Izipi, ba lopu hite makudo solini lamo pa tinoa tava pinausu sari tie Izireli, meke kabo alili nia rini sa tinokae. Meke sage la koe Tamasa sa dia kinabo alili. ²⁴ Meke avosi Tamasa sari na dia tinepa tinokae pa tinasuna, meke balabala pulea Sa sa Nana vinariva egoi koe Ebarahami, Aisake, meke e Zekopi.* ²⁵ Meke gilania Tamasa sa dia tinoa pinausu, meke tataruni Sa si arini.

3

Tiokia Tamasa se Mosese

¹ Keke rane, sipu korapa kopuni Mosese sari na sipi na qoti tanisa nana hopehopena, sapu se Zetoro, sa hiama pa popoa Midiani, si turana karovo nia sa sa rovana sipi koasa qega, meke mae pa Saenai koasa toqere hopena si asa.

² Meke dogoria sa vasina sa mateana te Tamasa guana hurunu nika, sapu vura mae pa korapa hudu, ba lopu sulu si asa.* ³ Ke balabala si asa, “Ai, keketona si hie. Na vegua ke lopu sulu sa hudu? Maqu tata la, maqu dogoria,” gua si asa.

⁴ Meke sipu dogoria Tamasa sapu korapa ene tata mae se Mosese, si titioko la koasa si Asa pa

---

* **2:22** Sa mamalainina sa pozapoza Qesomu pa Zinama Hiburu sa ginuana si “Na tie karovoqu.” * **2:24** Zen 15:13-14 * **3:2** TTA 7:30-34

korapa huda meke zama, “Mosese! Mosese!” gua si Asa.

Meke olaña se Mosese, “Hiera si rau,” gua.

⁵ Meke zama sa Tamasa, “Mu lopu tata mae. Mamu va gorei sari na mua sadolo, sina na hopena sa pepeso vasina pu korapa turua goi,” gua si Asa. ⁶ “Arau tugo sa Tamasa tadi na tiatamamu, sa Tamasa te Ebarahami, Aisake, meke e Zekopi.” Ke nobia Mosese sa isumatana, sina matagutu dono la koe Tamasa si asa.

⁷ Beto asa si zama la koasa sa Tamasa, “Ele dogoria Rau sa tinasigiti tadi na Qua tinoni pa popoa Izipi, meke sa dia kinabokabo, na tinepa tinokae pude ta harupu dia koari na koimata pa tinavete. Gilani Rau sari doduru dia tinasuna. ⁸ Meke gua asa ke gore mae si Rau si pude harupi si arini koari na tie Izipi, meke pude turaña vurani, meke turaña lani si arini koasa vasina sokua na pepeso nomana, na masuruna, meke toqolo valeania na linetelete, meke vasina sapu koa rina tie Kenani, na tie Hitaiti, na tie Amoraiti, na tie Perizaiti, na tie Hivaiti, meke na tie Zebusaiti kamahire. ⁹ Namu ele avosi Rau sari na kinabokabo tadi na Qua tinoni meke ele dogori Rau sari na tinavete mamata saripu tavete lani rina tie Izipi koarini. ¹⁰ Ego, kamahire si garunu lanigo Rau si goi koasa banara pa popoa Izipi, pude mamu turaña vurani koasa nana popoa sari na Qua tie,” gua si Asa.

¹¹ Ba zama la koe Tamasa se Mosese, “Lopu garoqu si rau. Vegua meke boka la si rau koasa banara, meke turaña vurani pa popoa Izipi sari na tie Izireli?” gua si asa.

¹² Meke olaña sa Tamasa, “Meke matagutu, kaqu koa koa goi si Rau, meke hie sa vina gilagila sapu garunigo Rau, pana turaña vurani goi sari na tinoni pa popoa Izipi si kaqu vahesia gamu si Rau koasa toqere hie,” gua si asa.

¹³ Ba olaña se Mosese, “Pana la zama guahe si rau koari na tie Izireli, ‘Sa Tamasa tadi na tiatamada si garunu mae nau koa gamu si rau,’ gua, si kote nanasau rini si rau, ‘Esei pozana sia?’ kote gua si arini. Ke nasa si kote boka tozia rau koa rini,” gua si asa. *

¹⁴ Meke zama sa Tamasa, “Arau si Arau* tugo, gua. Meke asa sapu kaqu la tozia goi koa rini, ‘Asa sapu ta pozae Arau, si ele garunau si rau pude atu koa gamu!’ mamu guni,” gua si Asa.*

¹⁵ “Mu la tozini sari na tie Izireli sapu Arau se Zihova, sa Tamasa tadi rina tiatamadia, meke sa Tamasa te Ebarahami, Aisake meke Zekopi, si garunu la nigo koa rini si goi. Asa sa pozaqu ninae rane ka rane; meke asa sa pozaqu sapu kaqu poza nau rini pa doduru sinage na sage.

¹⁶ Mu la, mamu varigarani sari na koimata pa Izireli, mamu tozini sapu Arau, Zihova, sa Tamasa tadi na tiatamadia meke sa Tamasa te Ebarahami, Aisake, meke e Zekopi, sapu ele vura koa gamu. Mu tozini sapu ele mae koa rini si Rau, meke ele dogori Rau sapu gua korapa taveti rina tie Izipi koa rini. ¹⁷ Ele vizatia tu

---

* **3:13** Ekd 6:2-3 * **3:14** Sa pozapoza “Arau si Arau”, sa ginuana si na Tamasa sapu koa hola ninae rane pude tokani sari na tie. Sa mamalainina sa pozapoza pa zinama Hiburu si “Yahweh” pa zinama vaka ba hoke ta kubere Zihova si asa koari kaiqa iniliri.

* **3:14** Rev 1:4,8

Rau pude kaqu turana vura ni si arini pa popoa Izipi, vasina sapu korapa ta nonovala si arini, meke kaqu turana lani Rau si arini koasa pepeso masuruna, vasina sapu koa ia ri na tie Kenani, tie Hitaiti, tie Amoraiti, na tie Perizaiti, na tie Hivaiti, meke na tie Zebusaiti.

¹⁸ Kaqu va avosi rina Qua tinoni sari na mua zinama sapu kaqu zamani goi koa rini. Meke kaqu la turani tugo goi sari na koimata tadi na tinoni Izireli, meke la koasa banara pa popoa Izipi meke la zama guahe koasa: ‘Se Zihova, sa Tamasa tadi na tinoni Hiburu si ele mae zama koa gami. Ego mamu va malumu gami pude mami taluarae taloa, padana ka neta rane pa korapa qega, mami la vahesia se Zihova, sa mami Tamasa.’ ¹⁹ Gilania Qua sapu lopu kaqu va malumu taloa gamu sa banara pa popoa Izipi si gamu osolae kaqu ta ososo va ninira sisigiti si asa, meke tiqe kaqu va malumu gamu sa pude taloa si gamu. ²⁰ Ba pana va kilasia Rau sa popoa Izipi pa Qua niniranira meke va mataguti si arini vasina, si kaqu tiqe va malumu taloa gamu sa si gamu. ²¹ Meke kaqu pamanani gamu rina tinoni Izipi si gamu, meke pana taluarae sari na Qua tinoni, si lopu kaqu kokobadi meke taloa si arini.* ²² Kaqu la i rina barikaleqe Izireli sari na tie Izipi saripu koa tata koa gamu meke koari na barikaleqe Izipi saripu koa pa dia vetu, meke la tepa poko na qolo na siliva meke kaqu va sageni rina tinoni Izireli koari na tudia koreo na vineki sari na tiniona arini, meke kaqu paleke taloa betoni rini sari na tinagotago tadi pa popoa

---

* **3:21** Ekd 12:35-36

Izipi.”

4

Ponia Ninirañira Variva Magasana Tamasa se Mosese

¹ Meke olaña la ia Mosese, se Zihova, “Vegua, be lopu va hinokarau rina tie Izireli si rau meke lopu hiva avosia rini sapu gua zama nia rau. Meke nasa si kaqu boka tavetia rau, be zama si arini sapu lopu zama koa rau si Goi, gua?”

² Ke nanasia e Zihova si asa, “Nasa si korapa tañinia goi pa limamu?”

Meke olaña si asa, “Na kolu hodu,” gua si asa.

³ Meke zama se Zihova, “Mu oki la nia pa pepeso,” gua si asa. Meke sipu oki gore la nia e Mosese pa pepeso, si ta ilirae na noki asa, meke govete nia sa si asa. ⁴ Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Qaqama la nia sa limamu, mamu tañini sage nia pikutuna,” gua si asa. Ke kokopo gore se Mosese meke tañinia sa si asa, meke ta ilirae na kolu pule. ⁵ Meke zama se Zihova, “Mu tavete gua asa, pude va sosodea koari na tinoni Izireli, sapu se Zihova, sa Tamasa tadi na tiatamamia, sa Tamasa te Ebarahami, Aisake, meke Zekopi si zama koa goi,” gua si Asa.

⁶ Meke zama pule la tugo koe Mosese se Zihova, “Mu vekoa pa korapa mua poko sa limamu,” Meke va tabea Mosese si Asa, meke sipu va vura pulea sa sa limana, si raza ia na minoho popoqu si asa, meke keoro guana sinou sa doduru tinina.

⁷ Meke zama se Zihova, “Mu veko pulea pa korapa poko sa limamu,” gua si Asa. Ke veko pule la nia Mosese sa limana pa korapa nana

poko, meke sipu va vura pulea sa sa limana, si via pule kekeno_oo puta gua tugo rina tinina si asa. ⁸ Meke zama se Zihova, “Be lopu va hinokarigo rini, ba be lopu va nonoga ia rini sa tinavete variva magasana kekenu, si hierana si keke sapu kote boka va nonoga ia rini. ⁹ Be lopu va hinokari rini sari karua tinavete variva magasadi hire, meke be korodia avosia rini sari na mua zinama saripu zamani goi, si mamu vagi kaiqa kolo pa Ovuku Naelo, mamu titisi gore la nia pa pepeso popana, meke kote ta ilirae ehara sa kolo,” gua si Asa.

¹⁰ Ba zama se Mosese, “Lokari, Banara, Mu lopu garunu lani au koa rini. Namu lopu na tie bokaboka pa zama si rau, seunae gua tu visoroihe meke kamoia kamahire sapu zamau Goi. Mamata na mala meke lopu na tie zama si rau,” gua si asa.

¹¹ Meke zama la koasa sa Tamasa, “Esei ponia nuzuna sa tie? Meke esei va nulua meke va pokaia si asa? Meke esei va dodogorae ia na va behua si asa? Arau Zihova mo si Asa. ¹² Ego, mu la kamahire! Arau kote toka nigo pude boka zama si goi, meke Arau tugo kote tozi nigo sapu kaqu zama nia goi,” gua si Asa.

¹³ Ba ola_oo la koasa se Mosese, “Ke, lokari Banara, Mu garunia keke votiki tie pude tavetia sapu gua asa,” gua si asa.

¹⁴ Meke tiqe va bugoria Mosese sa Tamasa, meke zama, “Vegua sa tasimu sapu se Eroni, sa tie pa butubutu Livae? Gilania Rau sapu na tie bokaboka pa zama si asa. Meke ele korapa topue mae si asa, pude tutuvigo, meke kote qetu si

asa pude dogorigo. ¹⁵ Boka zama koasa si goi, mamu tozi nia sapu gua kaqu zama nia sa, meke arau kaqu toka betoni gamu pude zama, meke tozini gamu sapu kaqu tavetia. ¹⁶ Asa sa mua tie zamazama, sapu kaqu zama ponigo koari na tie, meke agoi si guana Tamasa, pude tozi nia sapu kaqu zama nia sa. ¹⁷ Mamu vagia sa kolu hie, sina kote vata evanae nia tinavete variva magasadi goi si asa,” gua se Zihova.

Pule La pa Izipi se Mosese

¹⁸ Meke pule la koasa nana hopehopena, sapu se Zetoro se Mosese meke la tepa guahe, “Va malumau, maqu pule la koari na turanaqu pa popoa Izipi, maqu la dogoria be guana korapa toa si arini.” Meke va egoa Zetoro si asa, meke zama, “Leana latu,” gua si asa.

¹⁹ Sipu korapa koa nana pa Midiani se Mosese si zama la koasa sa Tamasa, “Mu pule la pa popoa Izipi, sina sari doduru tie pu hiva va mate igo vasina si ele mate beto tu,” gua si asa. ²⁰ Ke turania Mosese sa nana barikaleqe meke sari na tuna koreo, meke va surani sa pa don'ki, meke podalae ene pule la popoa Izipi, meke palekia sa sa kolu hodu sapu tozi nia Tamasa koasa pude palekia.

²¹ Meke zama pule la koe Mosese se Zihova, “Ego, pule la pa popoa Izipi si goi kamahire, meke lopu kaqu mulinae si goi pude vata evani sari doduru tinavete variva magasadi koasa niniranira sapu ele poni nigo Rau pude tavetia pa kenuna sa banara. Ba kaqu va ninira ia Rau sa bulona sa banara, meke lopu kaqu va

malumi sa sari na tinoni Izireli pude taloa,” gua si Asa. ²² “Meke kaqu tozi nia goi si asa, sapu Arau Zihova si zama guahe: ‘Sa butubutu Izireli sina tuqu koreo sapu podo kenuna,’ mu gunia. ²³ ‘Meke ele tozi nigo Rau pude vata rupahia sa tuqu koreo hie pude taloa, pude vahesi Au sa si Rau, ba lopu va malumi goi si arini. Ego, kamahire si kaqu va matea Rau sa tumu koreo kenuna,’ mamu gunia,” gua si Asa.*

²⁴ Koasa inene la te Mosese pa popoa Izipi si noso pa keke vasina magomagogosoana si asa, meke tutuvia Zihova vasina meke tata va matea* Sa si asa. ²⁵⁻²⁶ Meke hena ia sa nana barikaleqe sapu se Zipora si keke patu naruna meke magu pania sa kapu totona sa tuna koreo meke va tiqu la nia sa si asa pa nenena e Mosese. Ba sina koa gua koasa vina hinokarana sa minagu si zama la koe Mosese si asa, “Agoi sina loaqu pa ehara,” gua. Gua asa ke lopu va matea e Zihova se Mosese.

²⁷ Meke zama la koe Eroni se Zihova, “Mu la pa korapa qega. Mamu la tutuvia vasina se Mosese,” gua si Asa. Ke ene la tutuvia sa koasa toqere hopena. Meke sipu tutuvia sa, si ahoa pa qinetuqetu meke pa vinarihapahapai. ²⁸ Meke tozi lani e Mosese koe Eroni sari doduru gua pu zamani e Zihova koasa sipu garunu pule la nia sa pa Izipi si asa; meke tozi tugo sa koasa sari

---

* **4:23** Ekd 12:29   * **4:24** Lopu bakala sa zinama Hiburu be guana tata va matea Zihova se Mosese babe sa tuna sapu se Qesomu. Gina zama nia sa sa tuna sina lopu lulia sa tinarae te Zihova pude magua sa tuna sapu ele tozia Zihova koe Ebrahami. Sa minagu sina vina gilagila sapu na tie te Tamasa si arini.

na tinavete variva magasadi saripu garununi e Zihova pude taveti. ²⁹ Ke la varigarani Mosese e Eroni sari doduru koimata tadi na tinoni Izireli. ³⁰ Meke vivinei lani e Eroni koa rini sari doduru tinitona saripu tozi nia Tamasa koe Mosese. Meke taveti e Mosese sari doduru tinavete variva magasadi pa kenudia ri doduru tie. ³¹ Meke va hinokaria rini si asa. Meke sipu avoso nia rini, sapu ele mae koa rini se Zihova, meke ele dogori sari na dia tinasuna, gua, si hoqa todoño si arini meke vahesia rini sa Tamasa.

5

Mosese meke Eroni si Turu pa Kenuna sa Bañara Izipi

¹ Meke sipu beto zama koari na tinoni Izireli sari Mosese e Eroni, si la koasa bañara pa popoa Izipi sari kara, meke la zama guahe: “Guahe si zamani e Zihova, sa Tamasa tadi na tie Izireli: ‘Mu va malumi goi sari na Qua tie pude taloa, pude di la tavetia si keke inevana vina lavataqu pa korapa qega,’” gua.

² Ba zama sa bañara pa Izipi, “Esei se Zihova? Pude vegua ke kaqu va tabea tu Rau si asa, meke va malumu taloa i sari na tie Izireli? Lopu gilania rau se Zihova, gua asa ke lopu kaqu va malumu taloa i rau si arini.”

³ Meke olaña sari Mosese e Eroni, “Sa Tamasa tadi na tie Izireli si ele tutuvu soti gami telena. Ke va malumu gami, pude topue ene la pa qega ka neta rane, pude mami vahesia se Zihova sa mami Tamasa. Ba be lopu gua asa, si kote va

mate gita Sa pa minoho babe pa vinaripera,” gua sari karua.

⁴ Ba zama la sa banara tadi pa Izipi koari Mosese e Eroni, “Na vegua ke hiva turana taloani tu gamu kara sari na tie koari na dia tinavete? Mi pule la koari na mia tinavete. ⁵ Ele soku hola ni gamu sari na tie Izipi, meke kamahire si hiva noso si gamu koari na mia tinavete.”

⁶ Meke koasa rane tugo asa si garuni sa banara sari na palabatu Izipi, saripu totolini sari na tie Izireli pa tinavete pinausu meke sari na koimata pa Izireli, pu va enei sari na tinavete, ⁷ pude di lopu poni duduli popadi sari na tinoni pude tavete biriki, ba kaqu la hata teledia si arini, gua. ⁸ Meke zama si asa, “Ta hivae tugo si arini pude kaqu tavete va soku biriki kekenono gua tugo tatasana, meke lopu kaqu hite gore palae si keke biriki. Ba na lopu pada koa rini sa tinavete, gua asa ke korapa tepa vina malumu koa rau si arini, pude taloa dia gua, pude la vahesia sa dia Tamasa, gua. ⁹ Mi la va tavetavete va ninira i sari na tie hire, mamu va tupiti sisigiti gedi, pude di lopu va avoso la koari na zinama kokohadi sara,” gua si asa.

¹⁰ Meke topue la sari na palabatu Izipi meke na tie Izireli pu kopu tinavete, meke la zama guahe koa rini, “Zama guahe sa banara, ‘Lopu kaqu ta poni pule duduli popadi si gamu, gua.

¹¹ Ba kaqu la hata telemia, vasina boka vagi gamu, ba kaqu soku gua tugo rina biriki pu taveti gamu tatasana si kaqu taveti gamu,” gua si arini. ¹² Ke la pa doduru vasina pa popoa Izipi sari na tie, meke la hata duduli popadi. ¹³ Ke

zama ososoni rina palabatu kopu tinavete sari na pinausu Izireli, pude soku gua tugo rina biriki pu taveti rini tatasana, si kaqu taveti rini doduru rane, kekeñoño gua saripu taveti rini totošo poni duduli popadi rini. ¹⁴ Meke sekei rina palabatu Izipi sari na tie Izireli pu ta vizatadi pude kopu pa tinavete meke zama, “Na vegua ke lopu soku gua tatasana sari na biriki saripu taveti gamu,” gua si arini.

¹⁵ Meke topue la koasa baņara sari na koimata pa Izireli pa tinavete meke zama, “Baņara, na vegua ke tavetia tu goi koa gami na mua nabulu sapu guahe? ¹⁶ Na lopu poni gami duduli popadi goi. Ba korapa ta garunu si gami pude tavete va soku biriki. Meke kamahire si korapa ta seke si gami. Sa sinea si koari na mua tie tu!” gua si arini.

¹⁷ Ba olaņa la koa rini sa baņara, “Na hakohako meke koromia tavetavete si gamu, gua asa ke tepau gamu pude va malumu gamu, pude taloa meke pude la vahesia se Zihova, gua. ¹⁸ Mi pule la pa tinavete kamahire, sina lopu kaqu ta poni pule duduli popadi si gamu, ba kaqu soku gua tugo rina biriki pu taveti gamu tatasana, si kaqu taveti gamu,” gua si asa. ¹⁹ Ego, gilania rina koimata pa Izireli pa tinavete, sapu ele koa pa tinasuna si arini, totošo ta tozi nia rini, sapu kaqu soku gua tugo tatasana sari na biriki saripu kaqu taveti rini koari hopeke rane, gua.

²⁰ Meke sipu taluarae koasa baņara si arini, si la dogori rini sari Mosese e Eroni, korapa turu aqani pa sirana. ²¹ Meke la zama guahe koari Mosese e Eroni si arini, “Ele dogoria e Zihova

sapu gua ele tavetia gamu kara, meke kaqu va kilasa gamu Sa, sina ele va kukitini gami gamu koasa banara meke sari nana palabatu si gami, meke kote tava mate si gita koasa ginugua hie,” gua si arini.

Zama La Koe Zihova se Mosese

²² Meke zama pule la pule koe Zihova se Mosese, “Ke Tamasa, na vegua ke va tasunai tu Goi sari na tie hire? Meke na vegua ke garunu mae nau Goi tani si rau? ²³ Seunae gua la zama koasa banara si rau, pude zama ponigo, si va tasuna sisigiti sa banara sari na tie meke loke tinokae hokara si tavete la nia Goi koari na tie hire,” gua se Mosese.

6

¹ Beto asa si zama la koe Mosese se Zihova, “Ego, kamahire si kaqu dogoria goi sapu kaqu tavete la nia Rau koasa banara. Kaqu ososo nia Rau pa Qua niniranira si asa, pude va malumi sa sari na Qua tinoni pude taloa. Sina koasa niniranira mo asa si kaqu va rizu taloa i sa pa nana popoa,” gua si Asa.

Tiokia Tamasa se Mosese

² Meke zama gua tugo he sa Tamasa koe Mosese, “Arau se Zihova.* ³ Arau, sapu zama koe Ebarahami, koe Aisake, meke koe Zekopi sapu Arau sa Tamasa sapu tagoi sari doduru niniranira, ba lopu vata gilana nia Rau koa rini sa pozaqu madina, sapu se Zihova. ⁴ Meke Arau tugo tavetia sa Qua vinariva egoi koarini, meke

* 6:2 Zen 17:1, 28:3, 35:11; Ekd 3:13-15

sapu va tatara nia koa rini sa popoa Kenani, sa popoa sapu ele koa ia rini guana tie karovodi.

⁵ Ego, kamahire si ele avosi Rau sari na Qua tinoni Izireli sipu siño mañini pa tinasigiti si arini, saripu ele va pinausi rina tie Izipi, meke ele balabala pulea Rau sa Qua vinariva egoi koarini.

⁶ Ke la mamu tozia koari na tie Izireli, sapu Arau si zama koa rini, meke Arau Zihova si kaqu harupu gamu, meke vata rupaha gamu koasa tinava pinausu koari na tinoni pa popoa Izipi. Kaqu va sagea Rau sa limaqu sapu ninira hola, pude va kilasa va kaleana hola i si arini, meke kaqu vata rupaha gamu Rau si gamu.

⁷ Meke kaqu vata evaṇaeni gamu na Qua tie soti Rau si gamu. Meke kaqu na mia Tamasa, pana vata rupaha gamu Rau koa sa tinava pinausu pa popoa Izipi. ⁸ Meke kaqu turana lani gamu Rau koasa popoa sapu ele va tatara zoṇazoṇa nia Rau pude vala nia koe Ebarahami, Aisake, meke Zekopi. Meke Arau, sa Tamasa Zihova si kaqu vatua si asa koa gamu, pude na mia tinago soti,” gua si Asa. ⁹ Ke la tozia Mosese koari na tie Izireli saripu gua asa, ba korodia avosia rini si asa, sina ele tava malohoro sari na maqomaqodi koasa dia tinava pinausu kaleana hola.

¹⁰ Beto asa si zama la koe Mosese se Zihova, ¹¹ “La, mamu tozi nia sa baṇara pa Izipi, pude kaqu va malumi sari na tinoni Izireli pude taluarae koasa nana popoa.”

¹² Ba zama la koe Zihova se Mosese, “Pude la tozini sari na tinoni Izireli ba kote korodia avosau rini, ke pude vegua sa baṇara Izipi, sina na lopu na tie bokaboka pa zinama si rau,” gua

se Mosese.

¹³ Ba zamai e Zihova sari Mosese e Eroni, pude la tozini sari na tinoni Izireli meke sa banara pa popoa Izipi, sapu “Arau garunu gamu si gamu pude turaņa vurani sari na tinoni Izireli pa popoa Izipi.”

Sari na Puku Tatamana tadi Mosese e Eroni

¹⁴ Se Rubeni, sa tuna kenuna e Zekopi, si ka made tuna koreo, sapu ari Hanoki, e Palu, e Hezironi meke e Kami; arini sari na tiatamadia rina butubutu sapu ta pozae koari na pozadia.

¹⁵ Se Simione si ka onomo tuna koreo: Ari Zemuela, e Zamini, e Ohadi, e Zakini, e Zohara meke Saulu. E Saulu si va podo nia sa koa keke barikaleqe Kenani. Arini sari na tiatamadia rina butubutu sapu ta pozae luli koari na pozadia.

¹⁶ Se Livae si ka neta tuna koreo: Ari Qerisoni, e Kohati, meke Merari. Arini sari na tiatamadia rina butubutu sapu ta pozae luli koari na pozadia. Meke se Livae si keke gogoto toloņavulu zuapa vuahenina meke mate si asa.*

¹⁷ Se Qerisoni si karua tuna koreo: Ari Libini meke Simei, meke sokudi tugo sari na tudia rini.

¹⁸ Se Kohati si ka made tuna: Ari Amaramu, e Izihara, e Heboroni, meke Uzieli. Meke se Kohati si koa keke gogoto toloņavulu neta vuahenina.

¹⁹ Se Merari si karua tuna koreo: Ari Mahili, meke Musi. Arini sari na butubutu Livae meke sari na tudia rini.

²⁰ Ego, haba ia Amaramu sa tasina barikaleqe sa tamana, sapu se Zokebedi. Meke va podo nia sa koasa se Eroni meke se Mosese. Meke se

---

* **6:16** Nab 3:17-20, 26:57-58; 1 Koron 6:16-19

Amaramu si toa keke gogoto tolonavulu zuapa vuahenina meke mate. ²¹ Se Izihara si ka neta tuna koreo: Ari Kora, e Nepeqi meke Zikiri. ²² Se Uzieli ba ka neta tuna koreo: Ari Misaelo, e Elozapani meke e Sitiri.

²³ Haba ia Eroni se Eliseba, sa tuna vineki e Aminadabi sapu sa vavenena e Nasoni; meke va podo nia sa koasa se Nadabi, e Abihu, e Eleaza meke e Itamara. ²⁴ Se Kora si ka neta tuna koreo: Ari Asire, Elikana, meke Abiasapi. Arini sari na tiatamadia koari na pinaqaha butubutu te Kora. ²⁵ Ego se Eleaza, sa tuna koreo e Eroni, si haba ia sa si keke tuna vineki e Putiela, meke va podo nia sa koasa se Pinehasi. Arini sari na nati palabatu koari na puku tatamana meke sari na butubutu te Livae.

²⁶ Meke koari Eroni e Mosese si zama guahe se Zihova, “Mi turana vurani sari na butubutu Izireli pa popoa Izipi,” gua. ²⁷ Meke arini tugo sari na tie sapu tozi nia sa banara pa popoa Izipi, pude vata rupahi sari na tinoni Izireli, gua.

Sa Ginarunu te Zihova Koe Mosese meke Eroni

²⁸ Meke sipu zama se Zihova koe Mosese pa popoa Izipi, ²⁹ si zama guahe si Asa, “Arau se Zihova. Mu la tozi koasa banara pa popoa Izipi sari doduru tiniona saripu tozi nigo Rau,” gua.

³⁰ Ba olana la koasa se Mosese, “Ele gilantau Mua mo, sapu lopu na tie bokaboka pa zama si rau, ke lopu boka avosau sa banara si rau,” gua si asa.

7

¹ Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Kaqu vata evanae gunigo Rau e Tamasa koasa banara si goi, meke se Eroni sa tasimu, si kaqu zama ponigo koasa banara guana mua poropita si asa. ² Mamu tozi koe Eroni sari doduru tinitona saripu zamani Rau koa goi meke kaqu tozi sa koasa banara, pude va malumu taloai sari na tie Izireli pa nana popoa. ³⁻⁴ Kote sokudi sari na tinavete variva matagutudi saripu taveti Rau pa popoa Izipi, ba kote va luli nia Rau nana hiniva sa banara, meke lopu kaqu hiva avoso gamu sa. Ba kaqu va kilasa sisigitia Rau sa popoa Izipi, beto asa meke kaqu turana vurani Rau sari na Qua tinoni koasa popoa asa.* ⁵ Meke kaqu gilania rina tinoni pa popoa Izipi sapu Arau se Zihova, sapu tubehi si arini sipu va sagea Rau sa limaqu meke turana vurani sari na tinoni Izireli pa popoa Izipi.” ⁶ Meke vata evana betoi Mosese, e Eroni sapu gua zamani e Zihova. ⁷ Ka vesu navulu puta vuahenina se Mosese, meke ka vesu navulu neta vuahenina se Eroni pa totoaso sipu zama koe Pero sa banara si arini.

Sa Kolu Hodu te Eroni

⁸ Meke zama la koari Mosese e Eroni se Zihova, ⁹ “Be hiva vina sosode sa banara pude tavetia si keke tinavete variva magasana, si mamu zama ia se Eroni, pude vagia sa nana kolu hodu. Mani oki gore nia pa kenuna sa banara, meke kaqu ta ilirae noki si asa.” ¹⁰ Ke topue la koasa banara sari Mosese e Eroni, meke taveti saripu gua garununi e Zihova. Gona gore nia Eroni sa nana

---

* 7:3-4 TTA 7:36

kolu hodu pa kenuna sa banara meke sari nana palabatu, meke ta ilirae noki si asa. ¹¹ Meke tioki tugo sa banara sari nana tie tumatumaedi na tie vakuvakutae, meke koasa dia tinavete sekesekei si tavete kekenoŋo puta gua tugo asa si arini. ¹² Oki goreni rini sari na dia kolu hodu, meke ta ilirae noki si arini. Ba la sa kolu hodu te Eroni meke onolo betoi sapu tadirini. ¹³ Ba namu lulia sa banara sa nana hiniva soti, gua puta tugo sapu zama nia e Zihova, meke korona avosi sa sari Mosese e Eroni.

Sari na Oza pu Raza pa Popoa Izipi

¹⁴ Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Namu lulia nana hiniva sa banara meke korona va taloai sa sari na tinoni Izireli. ¹⁵ Ke mamu la munumunu, pude tutuvia si asa, pana ene gore la si asa koasa Ovuku Naelo. Mamu palekia sa kolu hodu sapu ilirae noki, mamu la aqa nia si asa pa taqelena sa ovuku. ¹⁶ Mamu zama guahe koasa banara, ‘Se Zihova, sa Tamasa tadi na tinoni Hiburu, si garunau si rau pude tozi nigo, pude va taloa i sari Nana tie, pude la vahesia rini si Asa pa korapa qega. Ba kamoia kamahire si lopu ele va malumi goi si arini. ¹⁷ Ego, guahe si zama nia e Zihova: Kaqu gilania goi kamahire esei si Arau koasa tinavete hie sapu kaqu tavetia Rau. Kaqu seke nia kolu hodu Rau sa beruna sa kolo, meke kaqu ta ilirae ehara si asa.* ¹⁸ Meke kaqu mate beto sari na igana, meke kaqu humaŋa hikare sisigiti sa kolo, meke lopu kaqu boka napoa rina tinoni pa popoa Izipi si asa.’”

---

* **7:17** Rev 16:4

¹⁹ Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Mu tozi nia se Eroni pude taṅini va ululia sa nana kolu hodu koari doduru leana, na kolo pa gineli kolo tototolo pepeso, meke sari na kopi pa popoa Izipi. Meke sari na vovoina saripu ta tavetae huda, meke sari na zagi patu tugo, ba kaqu ta ilirae ehara sa kolo, meke kaqu tale eharana mo sa doduruna sa popoa,” gua si asa.

²⁰ Meke tavetia ri Mosese e Eroni sapu gua garunu nia e Zihova koari kara. Ovulu sage nia Eroni sa nana kolu hodu pa kenuna sa baṅara, meke sari nana palabatu, meke sekea sa sa beru kolo koasa ovuku, meke ta ilirae ehara beto sari doduru kolo. ²¹ Meke mate beto sari doduru igana pa kolo meke humaṅa hikare sisigiti, meke lopu boka napoa rina tinoni pa popoa Izipi sa kolo, meke doduru vasina pa popoa Izipi, si tale eharana mo. ²² Beto asa, si tavete kekeṅoṅo puta gua tugo asa sari na tie vakuvakutae koari na dia tinavete sekesekei, ke luli nana hiniva mo sa baṅara. Kekenṅoṅo gua puta tugo sapu ele zama nia e Zihova, si korona avosi sa baṅara sari Mosese meke se Eroni. ²³ Ba pule la nana pa nana vetu baṅara, meke lopu hiva va gunagunana nia sa gua sapu ta evaṅa. ²⁴ Meke gelia ri doduru tinoni pa popoa Izipi sa taqelena sa ovuku, pude napo gua, sina lopu boka napoa rini sa kolo koasa ovuku.

²⁵ Ka zuapa rane si ele hola gua sipu sekea e Zihova sa kolo.

8

Sari na Bakarao

¹ Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Mu la koasa banara, mamu tozi nia, sapu zama guahe se Zihova, ‘Mu va malumi sari na Qua tinoni pude taloa, pude boka vahesia rini si Rau. ² Be koromu va malumi goi si arini, si kote va siṅi nia bakarao Rau sa doduruna sa mua popoa pude va kilasigo. ³ Kaqu siṅia na bakarao sa Ovuku Naelo, meke kaqu taluarae si arini vasina, meke atu pa korapa mua vetu banara pa korapa mua lose putaputana, pa korapa mua teqe, meke koari na vetu tadi na mua palabatu meke sari na mua tinoni, meke koari na mua kinakinana bereti, meke koari na vovoina bereti. ⁴ Meke kaqu horu sagego rini si goi, meke sari na mua tinoni, meke sari doduru mua palabatu pa qinavuna.’”

⁵ Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Mu tozi nia se Eroni pude taṅini va ululu sage nia sa nana kolu, koari na ovuku na kolo tototolo, meke sari na kopi, pude mae va siṅia rina bakarao sa doduruna sa popoa Izipi.” ⁶ Ke taṅini va ululu sage nia Eroni sa nana kolu koari doduru kolo, meke vura mae sari na bakarao meke siṅia rini sa popoa Izipi. ⁷ Ba sari na tie vakuvakutae si tavete sekesekei, meke arini ba va vura maei tugo pa popoa sari na bakarao.

⁸ Meke tioki sa banara sari Mosese e Eroni meke zama, “Mi tepa la ia se Zihova pude vagi va seui sari na bakarao hire, meke kote va malumu taloai rau sari na mia tie, pude boka vahesia se Zihova,” gua si asa.

⁹ Meke olaṅa se Mosese, “Kote qetu si rau pude varavara toka nigo. Ba kote tozi nau goi sa totoso pude maqu varavara toka nigo meke sari na mua

palabatu na tinoni. Meke kote tava beto sari na bakarao, meke namu loketona hokara si kaqu koa hola, ba pa Ovuku Naelo mo.”

¹⁰ Meke olana sa banara, “Vugo, mamu varavara toka nau,” gua si asa.

Meke zama se Mosese, “Ego leana, kote tavetia rau sapu gua tepa ia goi, meke kaqu gilania goi sapu loke Tamasa pule sapu kekenono gua e Zihova, sa mami Tamasa. ¹¹ Kaqu loke bakarao si kaqu koa koa goi, meke koari na mua palabatu na tinoni. Meke namu loketona hokara si kaqu koa hola, ba pa Ovuku Naelo mo,” gua si asa.

¹² Beto sapu gua asa, si taluarae koasa banara sari Mosese e Eroni, meke varavara la koe Zihova se Mosese pude vagi pani sari na bakarao saripu garunu lani Sa koasa banara. ¹³ Meke va tabea e Zihova sa tinepa te Mosese, meke mate beto sari doduru bakarao koari na vetu, na vasivasileana, meke koari doduru inuma.

¹⁴ Meke sara varigarani rina tie Izipi sari na bakarao koari na kobi nomadi, osolae humana hikare sa popoa. ¹⁵ Meke sipu dogoria sa banara sapu ele mate beto sari doduru bakarao, si luli pule nana hiniva si asa, gua puta tugo sapu ele zama nia Zihova, sapu lopu kaqu hiva avosi sa sari Mosese e Eroni, gua.

Sari na Nikuniku

¹⁶ Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Mu tozi nia se Eroni pude seke va kavuru nia kolu sa sa pepeso, meke kaqu ta ilirae nikuniku sari na kavuru pa doduruna sa popoa Izipi,” gua si Asa. ¹⁷⁻¹⁸ Ke vagia Eroni sa nana kolu hodu, meke seke va kavuria sa sa pepeso, meke ta

evaṅae nikuniku sari na kavuru pa popoa Izipi, meke tale nikunikudi sari na tie meke sari na kurukuru ṅame, na gua, pa doduru vasina. Meke podepodeki rina tie vakuvakutae sari na dia tinavete sekesekeidi, pude va vura maei sari na nikuniku gua, ba lopu boka si arini. ¹⁹ Meke zama la koasa baṅara sari na tie vakuvakutae, “E Tamasa mo tavetia sapu guahe.” Ba lulia nana hiniva sa baṅara, meke kekeṅono gua tugo sapu ele zama nia e Zihova. Meke lopu hiva avosi sa baṅara sari Mosese e Eroni.*

Sari na Dodoa

²⁰ Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Vugo munumunu hokara si mamu la tutuvia sa baṅara, sipu la si asa pa ovuku. Mamu la tozi nia si asa sapu zama guahe se Zihova, ‘Mu va malumu taloai sari na Qua tie, pude boka vahesiau rini. ²¹ Be koromu va malumi goi, si kaqu garunu atuni Rau koa goi sari na dodoa meke va kilasigo si agoi, meke sari na mua palabatu na mua tinoni. Kaqu siṅi i na dodoa sari na vetu tamugamu pa popoa Izipi, meke sa doduruna sa pepeso tugo. ²² Ba kaqu veko hola ia Rau sa kali popoa pa Qoseni, vasina sapu koa sari na Qua tinoni, ke lopu kaqu koa vasina sari na dodoa. Gua asa si kaqu tavetia Rau, pude kaqu gilania gamu na tie Izipi sapu Arau, e Zihova, sapu korapa tavetavete pa popoa Izipi. ²³ Sapu gua kaqu tavetia Rau si kote votikaena, pa varikorapadi ri na Qua tinoni, meke sari na mua tinoni. Sa tiṅitona variva magasana hie si kaqu ta evaṅa vugo.’” ²⁴ Meke garunu va nuquria

---

* **8:19** Lk 11:20

e Zihova sa rovana dodoa lavata pa korapa vetu lavata tanisa banara meke sari na vetu tadi nana palabatu. Meke sa doduruna sa popoa tadi na tie Izipi si ta novala koari na dodoa.

²⁵ Meke tioki sa banara sari Mosese, e Eroni, meke zama, “Mi la mamu vahesia sa mia Tamasa pa popoa hie,” gua si asa.

²⁶ Meke olaña se Mosese, “Lopu tonoto pude tavetia gami sapu gua asa, sina lopu kaqu hiva nia rina tinoni pa popoa Izipi si pude va vukivukihi lani gami koe Zihova sa mami Tamasa sari na kurukuru. Meke be dogoro gami rina tinoni pa popoa Izipi sapu va vukivukihi ni gami sari na kurukuru, si kote gona va mateni gami patu rini si gami. ²⁷ Ba kaqu ka neta rane si kaqu enea gami pa korapa qega pude vahesia se Zihova sa mami Tamasa, gua puta tugo sapu ele zama nia Sa koa gami,” gua si asa.

²⁸ Meke zama sa banara, “Leana, kaqu va malumu gamu rau si gamu, pude la vahesia se Zihova, sa mua Tamasa pa korapa qega, be guana lopu ene va seu sisigiti la si gamu, mamu varavara toka nau,” gua si asa.

²⁹ Meke olaña se Mosese, “Pana taluarae si rau, si kaqu varavara la koe Zihova si rau, pude pa rane vugo si kaqu va taloai Sa koa goi sari na dodoa, meke koari mua palabatu na mua tinoni, ba mamu lopu kokoha pule gami, meke va nosoi sari na tinoni pude la vahesia se Zihova,” gua si asa.

³⁰ Beto asa si taluarae koasa banara se Mosese, meke varavara la koe Zihova. ³¹ Meke va tabea Zihova sapu gua tepa ia Mosese koa Sa, meke taluarae koasa banara meke koari nana palabatu

na tinoni sari na dodoa. Meke namu lopu hite keke dodoa si koa hola. ³² Ba koasa totošo hie, si luli nana hiniva tugo sa baṅara, meke lopu va malumu pulei sa sari na tinoni pude taloa.

9

Mate sari na Kurukuru Name

¹ Beto asa, si zama la koe Mosese se Zihova, “Mu la koasa baṅara, mamu zama gua he: ‘Se Zihova sa Tamasa tadi na tie Hiburu si zama: Mu va malumi sari na Qua tie pude taloa, pude la vahesi Au rini,’ mu gunia. ² ‘Ego, be koromu va malumu taloa pulei tugo goi si arini, ³ si kaḡu garunu atunia Rau si keke minoho kaleana sisigiti koari doduru mia kurukuru, koari na hose na don’ki, na kameli, na bulumakao, na sipi, meke na qoti pude va kilasigo. ⁴ Kaḡu paḡaha vata kalei Rau sari na kurukuru tadi na tinoni Izireli, koari pu tadi na tinoni pa popoa Izipi, meke loketoṅa kurukuru tadi na tinoni Izireli si kaḡu mate. ⁵ Meke Arau Zihova, ele muti vekoā pa rane vugo sa totošo sapu kaḡu tavetia Rau sapu gua asa.’”

⁶ Meke pa koivugona asa, si tavetia e Zihova sapu gua ele zama nia Sa, meke mate beto sari doduru kurukuru tadi na tinoni pa popoa Izipi, lopu keke koari na kurukuru tadi na tinoni Izireli si mate. ⁷ Meke nanasa nia sa baṅara sapu ta evaṅa, meke tozi nia rina tie sapu loke kurukuru tadi na tinoni Izireli si mate, gua. Ba lulia nana hiniva sa baṅara meke lopu va malumi sa sari na tinoni Izireli pude taloa.

Razai na Moqo sari na Tinoni pa Popoa Izipi

⁸ Meke zama la koari Mosese e Eroni se Zihova, “Sara vagi eba pa vasina susuluana, meke kaqu taburu sageni e Mosese si arini pa galegalearane pa kenuna sa ban̄ara. ⁹ Meke kaqu tale kavuruna sa doduru popoa Izipi, meke kaqu razai na moqo na tubu leradi sari na tinoni meke sari na kurukuru.” ¹⁰ Ke vagi eba sari karua meke la turu pa kenuna sa ban̄ara, meke taburuni e Mosese pa galegalearane si arini, meke razai na moqo na tubu leradi sari na tinoni meke sari na kurukuru.* ¹¹ Meke lopu vura la turu pa kenuna e Mosese sari na tie vakuvakutae, sina raza betoi na moqo, kekeṇoṇo puta gua tugo rina tinoni pa popoa Izipi si arini. ¹² Ba va luli nia nana hiniva Zihova sa ban̄ara, gua tugo sapu ele zama nia Sa tatasana, meke lopu hiva avosi sa ban̄ara sari Mosese e Eroni.

Kabukabue Aesi

¹³ Beto asa, si zama la koe Mosese se Zihova, “Mu la munumunu hokara, mamu tutuvia sa ban̄ara, mamu tozi nia sapu se Zihova, sa Tamasa tadi na tinoni Hiburu si zama guahe: ‘Mu va malumu taloa i sari na Qua tinoni, pude la vahesi Au rini si Arau,’ mamu gunia. ¹⁴ ‘Ego, kamahire si lopu tale sari na mua palabatu, meke sari na mua tinoni, si kaqu va kilasi Rau, ba agoi tugo si kaqu va kilasigo Rau, pude mamu gilania sapu loke Tamasa pa doduruna sa kasia popoa si kekeṇoṇo gua Arau. ¹⁵ Be va sagea Rau sa limaqu meke va raza nigo minoho Rau, meke sari na mua tie, si kote ele mate beto

---

* **9:10** Rev 16:2

tu si gamu doduru! ¹⁶ Ba pude va dogoroni gamu sa Qua niniraṅira gua, ke va baṅarigo Rau si goi, pude tavetavete nigo na vata dogoro nia Qua niniraṅira, meke vata gilana nia sa Pozaqu koasa doduruna sa kasia popoa, gua.*

¹⁷ Ba sina korapa vahesi pulenigo si goi meke koromu va malumu taloai sari na Qua tinoni.

¹⁸ Ego kamahire pa rane vugo, si kaqu va gorea Rau, guana ruku lavata pa galegalearane, sari na kabukabue aesi sapu lopu ele hite ta gilana koari na tie pa popoa Izipi. ¹⁹ Ego, mamu vatanai sari na mia rovana kurukuru, meke sari doduru mia likakalae, saripu koa pa ninae sada. Mamu vekoi pa aqoro. Ura sari na tinoni na kurukuru pu koa pa sada meke lopu ta kopue si kaqu hoqa va mate betoi na kabukabue aesi pu hoqa mae guana ruku pa galegalearane.’” ²⁰ Meke kaiqa ri na palabatu tanisa baṅara, si matagutu nia sa zinama te Zihova ke va aqori rini pa dia vetu sari na dia pinausu tie, na kurukuru, na gua.

²¹ Ba kaiqa arini, si lopu hiva va gunagunana nia sa vina balau te Zihova, meke veko pani mo rini pa sada sari na dia pinausu tie meke sari na kurukuru.

²² Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Mu huhuku sage la nia pa galegalearane sa limamu, meke kaqu hoqa gore mae guana ruku pa popoa Izipi, meke koari na tie na kurukuru, meke koari doduru linetelete koari na inuma sari na kabukabue aesi,” gua si Asa. ²³ Ke huhuku sage la nia Mosese pa galegalearane sa nana kolu hodou, meke garunia e Zihova sa paka maṅauru meke

---

* 9:16 Rom 9:17

hoqa gore sari na kabukabue aesi meke hidaia na kapi sa pepeso meke gore mae, ²⁴ guana ruku lavata sari na kabukabue aesi, saripu garununi e Zihova, meke hida lamae sari na kapi. Keke raneboṅi kaleana hola si asa hola ni sari doduru raneboṅi sapu ta gilana pa popoa Izipi.* ²⁵ Meke zalo va kaleana i na ruku aesi sari doduru likakalae koari doduru vasina pa popoa Izipi, meke gua tugo sari doduru tinoni na kurukuru, meke hoqa beto sari doduru linetelete koari na inuma, meke sari doduru elelo huda si hoqa beto pa pepeso. ²⁶ Sa kali popoa Qoseni mo telena sapu koa ia rina tinoni Izireli, si lopu raza ia na raneboṅi aesi.

²⁷ Meke garunu lani zinama sa baṅara sari Mosese e Eroni, meke zama, “Kamahire si ele gilania rau sapu sea si rau, meke e Zihova mo si toṅoto. Arau meke sari na qua tinoni si sea. ²⁸ Ele pada mo koa gami sa raneboṅi aesi na paka maṅauru, ke mamu varavara la koe Zihova! Kaqu zama va hinokara si rau, pude taloa si gamu, meke lopu kaqu koa seunae tani si gamu,” gua si asa.

²⁹ Meke zama la koasa baṅara se Mosese, “Pana taloa tugo si rau koasa vasileana lavata, si kaqu huhuku sage la nia rau koe Zihova sa limaqu pa vinaravara, meke kaqu noso sa paka maṅauru, meke kote bule sa raneboṅi aesi, pude kaqu gilania gamu sapu te Zihova sa popoa pepeso. ³⁰ Ba gilania rau sapu agoi meke sari na mua palabatu, si lopu ele matagutu nia se Zihova, sa Tamasa.”

---

* **9:24** Rev 8:7, 16:21

³¹ Sari na linetelete sapu hoke taveteni poko lineni, meke sari na bale si ta novala beto, ura na komiha sari na bale, meke sari na linetelete sapu hoke ta tavete ni poko lineni si lopu ele poraka havorodi. ³² Ba loketona huiti^d si ta novala, sina lopu tuture komiha si asa.

³³ Meke taluarae koasa banara se Mosese, meke vura taloa koasa vasileana lavata. Meke tiqe va sagei sa sari na limana meke varavara la koe Zihova. Meke noso sa paka manauru, meke sa hoqadi rina kabukabue aesi, meke sa ruku si noso beto. ³⁴ Meke sipu dogoria sa banara sapu gua ta evana, si va sea pule si asa. Meke luli dia hiniva, gua tugo doduru toto. ³⁵ Kekenono gua tugo sapu ele zama nia e Zihova koe Mosese, sapu lopu kaqu va malumu taloa i sa banara sari na tinoni Izireli, gua.

10

Sari na Kupokupo

¹ Beto asa, si zama la koe Mosese se Zihova, “La mamu dogoria sa banara, ura ele va luli nia nana hiniva Rau si asa, meke gua tugo sari nana palabatu pude maqu taveti koa rini sari na tiniona variva magasadi hire. ² Pude boka vivineini gamu koari na tumia, na tudia rina tumia, gua meke va duviduvili Rau sari na tie pa popoa Izipi, toto taveti Rau sari na tiniona variva magasadi. Meke kaqu gilania gamu doduru sapu Arau se Zihova.”

³ Ke topue la koasa banara sari Mosese e Eroni, meke zama, “Se Zihova, sa Tamasa tadi na tie Hiburu si zama guahe: ‘Ve kote seunae gua

meke kaqu koromu pude va tabe Au goi? Mu va malumu taloai sari na Qua tie, pude kaqu vahesi Au rini, gua. ⁴ Ego, be korapa koromu va malumi tugo goi si arini, pude va taloai gua, si kaqu va atui Rau vugo pa korapa mua popoa sari na kupokupo. ⁵ Kaqu soku hola si arini, meke kaqu opo tamunia sa pepeso, meke gani betoi rini sari na huda saripu koa hola, meke sari doduru tinitonā saripu lopu va matei rina kabukabue aesi saripu hoqa gore mae guana ruku pa galeglearane. ⁶ Meke kaqu siñi rini sari na vetu tadi na tie nomadi, meke sari doduru vetu tadi na mua tinoni. Kaqu kaleana hola nia rini sa tinitonā sapu ele hoke dogoria ri na tiatamamia pukerane,” gua si asa. Meke taliri vura taloa se Mosese.

⁷ Meke zama la koasa banāra sari nana palabatu, “Ve seunae gua si kaqu poni gita tinasuna sa tie hie si gita? Va taloai mo sari na tie, pude boka vahesia rini se Zihova sa dia Tamasa. Vegua lopu gilania goi sapu ele ta novala sisigiti sa popoa Izipi,” gua si arini.

⁸ Ke ta turāna pule la koasa banāra sari Mosese e Eroni, meke zama la koa rini si asa, “Boka taloa si gamu, mamu vahesia se Zihova sa mia Tamasa. Mamu tozi nau sapu ari sei si boka taloa?” gua si asa.

⁹ Meke olaña se Mosese, “Gami doduru si kaqu taloa, sari mami koburu, meke sari na mami barogoso na kaleqe. Kaqu turāni tugo gami sari na mami bulumakao, sina kote tavetia gami si keke inevaña pude va lavatia se Zihova,” gua se Mosese.

¹⁰ Meke zama sa banara, “Zama hinokara si arau koe Zihova, sapu namu lopu kaqu va molumigo rau, pude turani sari na mia barikaleqe na koburu! Ele ta gilana valeana, sapu korapa kuhana nia gamu si keke hiniva kaleana pude vura taloa beto pa popoa Izipi. ¹¹ Namu lokari hokara! Gamu na tie mo si kaqu taloa, meke vahesia se Zihova,” gua. Meke tupele vurani rini pa kenuna sa banara sari Mosese e Eroni.

¹² Beto sapu gua asa, si zama la koe Mosese se Zihova, “Ego, mu ovulu va sage nia sa limamu pa popoa Izipi, pude va maei sari na kupokupo. Kaqu mae gani betoi rini sari doduru likakalae saripu toqolodi, meke sari doduru likakalae saripu veko hola i rina kabukabue aesi saripu hoqa gore mae guana ruku pa galeglearane,” gua si Asa. ¹³ Ke ovulu va sagea e Mosese sa nana kolu hodu, meke va givusu maea e Zihova sa givusu gevasa, meke raza koasa popoa koasa doduruna sa rane meke boni. Meke pana munumunu si tava mae sari na kupokupo.

¹⁴ Meke mae koari na rovana si arini, meke koa koasa doduruna sa popoa. Meke nomana lavata sa rovana kupokupo asa, sapu lopu ele hite ta dogoro, babe sapu lopu kaqu hite ta dogoro pule kaiqa rane.* ¹⁵ Meke opo betoa mo rini sa doduru pepeso, osolae muho toa nana sa popoa. Meke gani betoi rini sari doduru likakalae, meke sari doduru vuadi ri na huda, saripu veko hola i rina kabukabue aesi, saripu hoqa gore mae guana ruku lavata pa galeglearane. Meke namu loke elelo buma hokara si hite koa koa keke huda

---

* **10:14** Rev 9:2-3

babe linetelete pa doduru vasina pa popoa Izipi.

¹⁶ Meke tuture tioki sa banara sari Mosese e Eroni meke zama, “Ele tavete va sea si rau koe Zihova sa mia Tamasa, meke koa gamu. ¹⁷ Ego, mamu taleoso nia sa qua sinea kamahire, mamu varavara la koe Zihova sa mia Tamasa, pude vagi va seu ia sa vina kilasa lavata hie koa rau,” gua si asa. ¹⁸ Meke taluarae koasa banara se Mosese, meke varavara la koe Zihova. ¹⁹ Meke hobe la nia givusu togarauru, sapu ninira hola e Zihova sa givusu gevasa, sapu vagi taloa ni meke paleke lani koasa koqu lavata Suezzi sari na kupokupo, meke lopu keke kupokupo si koa hola pa doduruna sa popoa Izipi. ²⁰ Ba va luli nia nana hiniva e Zihova sa banara, meke lopu va malumi sa sari na tinoni Izireli pude taloa.

Sa Huporo

²¹ Beto asa, si zama la koe Mosese se Zihova, “Mamu ovulu sage la nia pa galeglearane sa limamu, meke kaqu opo tamunia na hinuporo sa doduruna sa popoa Izipi sa moatana gua sa huporo asa si variva matagutu na huporo sisigiti,” gua si asa. ²² Meke ovulu sage nia e Mosese pa galeglearane sa limana, meke huporo toa nana koari ka neta rane sa doduru vasina pa popoa Izipi.* ²³ Meke lopu boka varidogori sari na tinoni pa popoa Izipi, ke lopu boka vura pa dia vetu koasa tosoasa. Ba sa kalalasa si koa nana, vasina sapu koa ri na tinoni Izireli.

---

* **10:22** Sam 105:28; Rev 16:10

²⁴ Meke tiokia sa baṅara se Mosese meke zama, “Kaqu taloa beto si gamu doduru; mamu la vahesia se Zihova. Kaqu turaṅa betoi gamu sari na mia barikaleqe na koburu. Ba sari na mia sipi, na qoti meke sari na mia bulumakao si kaqu veko hola i gamu tani,” gua sa baṅara.

²⁵ Meke olaṅa se Mosese, “Ego, be gua asa si kaqu poni gami kurukuru goi, si gami pude mami va vukivukihi va uququ la koe Zihova, sa mami Tamasa. ²⁶ Namu lokari, kaqu turaṅa betoi gami sari na mami kurukuru, meke loketoṅa si kaqu ta veko palae. Sina gami telemami si kaqu vizati sari na kurukuru pude tana mami vinahesi koe Zihova, sa mami Tamasa. Lopu kaqu gilania gami, sapu na kurukuru sa si kaqu vahesi la nia gami koa Sa, osolae kamo si gami vasina,” gua se Mosese.

²⁷ Meke va luli nia nana hiniva e Zihova sa baṅara, meke lopu va malumu taloai sa si arini.

²⁸ Meke zama la koe Mosese si asa, “Mu vura taloa! Lopu hiva dogoro puleigo rau! Koasa rane dogorigo rau, si kaqu mate si goi!” gua sa baṅara.

²⁹ Meke olaṅa se Mosese, “Toṅoto mate si gunia goi. Lopu kaqu dogoro puleau goi,” gua si asa.

11

Tozi Vura nia Mosese sa Minate tadi na Koburu Kenudi

¹ Beto asa, si zama la koe Mosese se Zihova, “Keke pule mo vina kilasa si kaqu garunu atu nia Rau koasa baṅara, meke koari nana tie pa popoa Izipi. Meke pa mudina asa si kaqu va

malumu gamu sa, pude taloa. Kaqu hitu taloa zozazonani gamu sa si gamu doduru pude taloa tani. ² Ego, mamu zamai sari na tinoni Izireli, mamu tozini sari doduru pude tepa dia golo na siliva koari na tie Izipi pu koa tata koa rini,” gua si Asa. ³ Meke va lavalavata poni lani e Zihova koari na tinoni Izireli, sari na tinoni pa popoa Izipi. Meke balabala ia rina palabatu meke sari doduru tie, sapu hinokara na tie nomana hola, meke arilaena hola tugo se Mosese, gua.

⁴ Beto asa si zama la koasa banara se Mosese, “Guahe si zama nia e Zihova, ‘Pana korapa boni si kaqu ene karovia Rau sa korapana sa doduru popoa pa Izipi, ⁵ meke sari doduru koburu podo kenudi pa popoa Izipi si kaqu mate, podalae koasa tuna koreo sa banara, sapu kote sogo hobe ia si asa,* meke kamoia sa tuna koreo sa barikaleqe pinausu, sapu hoke munamunala huiti. Meke sari doduru tudia ri na bulumakao saripu podo kenudi si kaqu mate tugo. ⁶ Kaqu ta evana sa tinaruqoqo lavata pa doduru vasina pa popoa Izipi, gua sapu lopu hite ele ta evana pukerane, meke lopu kaqu ta evana pule sapu gua asa. ⁷ Namu lopu keke siki hokara si kaqu hohouni sari na tinoni Izireli babe sari na dia kurukuru. Pana hola sapu gua asa, si kaqu gilania gamu, sapu gua vata evania Rau si kote votikaena, pa varikorapadi ri na Qua tinoni, meke ri na tinoni pa popoa Izipi.’” ⁸ Meke koasa nana zinama vina betobeto, si zama guahe se

---

* **11:5** Sa ginuana “sogo hobe” si pana mate sa banara pa izipi si kote vagia sa koburu kenuna sa tuturuana tanisa banara.

Mosese, “Sari doduru mua palabatu si kaqu mae, meke kokotuṅu gore pa kenuqu rau, meke kaqu tepa au rini, pude kaqu turaṅi sari doduru qua tinoni meke taloa. Pa mudina sapu gua asa, si kaqu taluarae si rau” Meke ta ṅaziri sisigiti se Mosese, meke taluarae koasa baṅara.

⁹ Ba ele zama nia tu e Zihova koe Mosese sapu guahe, “Sa baṅara si lopu kaqu beto korona avoso gamu, pude soku tinavete variva magasadi si kaqu taveti Rau pa popoa Izipi,” gua si Asa.

¹⁰ Meke hire sari doduru tinavete variva magasadi, si taveti ri Mosese e Eroni pa kenuna sa baṅara, ba va luli nia nana hiniva e Zihova sa baṅara, meke lopu va malumi sa sari na tinoni Izireli, pude taluarae koasa nana popoa.

12

Sa Pasova

¹ Meke zama la koari Mosese e Eroni pa popoa Izipi se Zihova,* ² “Sa sidara hie si kaqu na sidara kekenu tamugamu koasa vuaheni hie. ³ Mi la tozi sari na vina tumatumaē hire koasa doduru butubutu Izireli: Pa rane vina manege puta koasa sidara hie, si kaqu hopeke vizatia ri na tie, si keke tuna sipi babe keke tuna qoti, pude tanisa nana tatamana soti. ⁴ Ego, be guana sa tatamana tanisa tie si hiteke hola, pude hena betoa si keke doduru kurukuru, si leana, be sa tatamana sapu koa tata koasa nana tatamana, si kaqu varihena nia si keke kurukuru koasa padana gua sa sinoku tie, pu boka hena betoa si asa. ⁵ Kaqu vizatia sa

---

* **12:1** Liv 23:5; Nab 9:1-5, 28:16; Diut 16:1-2

tie si keke sipi babe keke qoti kokoreo, ba kaqu keke vuahenina meke loke ari kisakisana si asa. ⁶ Meke pana veluveluna sa rane vina manege made, koasa sidara asa, si kaqu va matei rina butubutu Izireli, sari na kurukuru. ⁷ Meke kaqu vagi rina tinoni sari kaiqa ehara meke vekoi pa dedegere sasada, meke pa batudi rina sasada vetu, vasina sapu kaqu ta hena sari na kurukuru. ⁸ Meke koasa boñi sana, si kaqu ta kina sa masa kurukuru, meke kaqu ta hena turañae kinupi* pasana meke na palava lopu ta henie isitina si asa. ⁹ Loke tie si kaqu hena makata babe raronā, ba kaqu kinaia sa sa doduruna, sa batuna meke sari na nenena tugo, meke sari doduru kukuru tini pa korapa tinina. ¹⁰ Namu loketoña si kaqu veko hola ia gamu, osolae vurae munumunu. Be kaiqa toña si koa hola, si kaqu ta sulu beto palae. ¹¹ Kaqu va namanama va sage poko, na sadolo, meke tañini kolu si gamu, beto asa mi tuturei hena betoa si asa. Na Inevaña Pasova tana vina lavataqu Arau, e Zihova si asa.

¹² Koasa boñi sana, si kaqu ene si Rau pa korapa popoa Izipi, meke kaqu va matei Rau sari doduru koburu koreo podo kenudi tadi na tie, na kurukuru, meke kaqu va kilasi Arau Zihova sari doduru tamasa tadi na tinoni pa popoa Izipi. ¹³ Sari na ehara koari na dedegere sasada, si kaqu na vina gilagiladi ri na vetu vasina koai gamu. Pana dogori Rau sari na ehara, si kaqu ene holani gamu Rau, meke lopu kaqu va tasuna gamu Rau, pana va kilasi Rau

---

* **12:8** Sa ginuana “Kinupi pasana” sina ginani elelo sapu koa ia pasa na kakatua.

sari na tinoni pa popoa Izipi. ¹⁴ Kaqu balabala nia keke rane nomana gamu sa rane asa, guana keke vinarigara nomana lavata pa mia linotu koari hopeke vuaheni na sinage na sage, pude va balabalani gamu sa tinavete sapu Arau Zihova ele tavetia koa gamu.”*

Sa Inevana Bereti Loke Isitina

¹⁵ Meke zama se Zihova, “Koari ka zuapa rane, si namu lopu kaqu hite hena bereti sapu ta henie isiti^d si gamu, ba mamu henai mo sari na bereti saripu lopu ta henie isiti. Koasa rane kekenu, si mamu okipani betoni sari doduru isiti koari na mia vetu, sina be keke tie si hena bereti sapu ta henie isiti koari ka zuapa rane arini, si namu lopu kaqu koa hola koari na puku tie Izireli, gua. ¹⁶ Koasa rane kekenu, meke koasa rane vina zuapa pule, si kaqu varigara si gamu meke vahesia sa Tamasa. Lopu kaqu tavetavete si gamu koari na rane arini. Ba na ginani mo si kaqu va namani gamu. ¹⁷ Mi kopu nia sa rane nomana asa, sina koasa rane asa, si turana vurani Rau pa popoa Izipi sari na mia butubutu. Sina koari doduru totoaso mae hiroi si kaqu tavetia gamu sa vinarigara koasa rane asa. ¹⁸ Podalae pana veluvelu, pa rane vina manege made, koasa sidara kekenu meke kamo sa veluvelu vina hiokona eke rane, si namu lopu kaqu hena gamu sa bereti sapu ta henie isiti. ¹⁹⁻²⁰ Ura koari ka zuapa rane arini, si namu loke isiti si kaqu ta dogoro koari na mia vetu. Sina be keke tie, sapu ta podo tie Izireli, babe keke tie

* **12:14** Ekd 23:15, 34:18; Liv 23:6-8; Nab 28:17-25; Diut 16:3-8

karovona, si hena ia sa bereti sapu ta henie isiti, si namu lopu kaqu koa hola koari na puku tie Izireli,” gua.

Sa Pasova Kekenu

²¹ Meke tioki Mosese sari doduru koimata tadi na tie Izireli, meke zamai sa si arini, “Hopeke gamu si kaqu vizatia si keke tuna sipi ba be keke tuna qoti. Mamu va matea, pude boka tavetia sa mua tatamana sana sa Inevana Pasova. ²² Mamu vagia si keke lelaña huda hisope, mamu poña la nia pa besini koa ia na ehara kurukuru, beto mamu siburu la nia koari na dedegere sasada, meke koasa huda pilivarata, pa batuna sa mua sasada vetu. Beto asa, si namu loke tie koa gamu, si kaqu luaria sa nana vetu, osolae kamo sa munumunu. ²³ Pana ene karovia e Zihova sa korapa popoa Izipi, pude va matei sari na tie Izipi, gua, si kaqu dogoria Sa sa ehara koari na huda pilivarata pa batuna sa sasada, meke koari na dedegere sasada, meke lopu kaqu va malumia Sa sa mateana variva mate, pude nuquri sari na mia vetu, meke va mate gamu si gamu.* ²⁴ Gamu meke sari na mia koburu si kaqu luli sari na tinarae hire ninae rane. ²⁵ Pana nuquria gamu sa popoa, sapu ele va tatara nia e Zihova pude vatua koa gamu, si kaqu tavetia gami sa tinavete vinahesi hie. ²⁶ Meke pana nanasa guni gamu he rina mia koburu si gamu: ‘Nasa sa ginuana sa tinavete vinahesi asa?’ gua, ²⁷ si kaqu olaña guahe si gamu, ‘Sa vina vukivukihi Pasova hie, si na vina lavatana e Zihova, sina ele ene hola ni Sa sari na vetu tadi na tinoni Izireli pa korapa

---

* 12:23 Hib 11:28

popoa Izipi. Meke va matei Sa sari na tinoni tadi pa popoa Izipi, ba lopu va mate gita Sa si gita, mu guni,” gua si asa.

Meke kokotuŋu gore sari na tinoni Izireli, meke vahesia rini si asa. ²⁸ Beto asa, si la taveti rini, sapu gua garununi e Zihova koari Mosese e Eroni, pude taveti.

Sa Minate Tadirini pu Podo Kenudi

²⁹ Meke pana korapa boni, si va mate betoi e Zihova sari doduru koburu koreo podo kenudi pa popoa Izipi, podalae koasa tuna koreo sa banara, sapu kaqu sogo hobeia sa banara Izipi, meke kamo koasa tie ta pusina pa vetu varipusi. Meke gua tugo koari na kurukuru ta podo kenudi, si mate beto tugo.* ³⁰ Meke vanunu koasa boni sana sa banara, meke sari nana palabatu meke sari doduru tinoni pule pa popoa Izipi. Meke avosia rini sa taruqoqo lavata pa doduruna sa popoa Izipi, sina lopu hola nia keke vetu tadi na tie Izipi sa vina matedi rina koreo kenudi.

³¹ Meke koasa boni tugo asa, si tioki sa banara sari Mosese e Eroni, meke zama guahe, “La, mi taloa, gamu kara meke sari na mia tinoni Izireli. Mi luaria sa qua popoa. Mamu la vahesia se Zihova, gua sapu tepa ia gamu koa rau. ³² Mamu turani sari na mia sipi, na qoti meke sari na bulumakao; mamu taloa. Ba mamu varavara mana nau tugo,” gua sa banara.

³³ Meke hitu nonoi ri na tinoni pa popoa Izipi sari na tie Izireli, pude tuturei taloa koasa popoa. Meke zama si arini, “Kote mate beto si gami

---

* **12:29** Ekd 4:22-31

doduru be lopu taloa si gamu,” gua si arini. ³⁴ Ke hadeni poko rina tinoni sari na palava ta henidi, saripu loke isitidi, meke voi i rini koari na dia kinakinana, meke paleki rini. ³⁵ Meke evaṅi tugo ri na tinoni Izireli gua sapu ele zamani e Mosese koa rini. Ke la tepa dia qolo, na siliva nedaladi, meke na poko koari na tie Izipi si arini.* ³⁶ Meke va lavalavata poni lani e Zihova koari na tinoni Izireli sari na tinoni pa popoa Izipi. Ke poni rini gua sapu tepa ia ri na tie Izireli koarini. Gua asa, ke paleke taloani rini sari na tinagotago tadi na tie pa popoa Izipi.

Taluarae pa Popoa Izipi sari na Tie Izireli

³⁷ Meke podalae taluarae ene pa vasileana Ramesesi, meke la gua pa Sukoti sari na tie Izireli. Ari ka onomo gogoto tina tie, ba lopu ta nae somanae sari na barikaleqe na koburu. ³⁸ Meke soku hola tugo sari na votiki tie meke sari na sipi, na qoti meke sari na bulumakao, si somana luli tugo koa rini. ³⁹ Meke kinai rini sari na palava saripu paleke vura ni rini pa popoa Izipi, saripu ele ta henie kolo, ba lopu ta henie isiti, sina tuturei hitu vurani rini si arini pa popoa Izipi. Ke loke dia totošo pude va namai sari na gedi ginani babe kinai sari na bereti saripu ele ta henie isiti.

⁴⁰ Ka made gogoto tolonavulu puta vuaheni si koa pa popoa Izipi sari na tie Izireli.* ⁴¹ Ego, koasa rane sipu hokoto puta sari ka made gogoto tolonavulu puta vuaheni, si taluarae pa popoa

---

* **12:35** Ekd 3:21-22   * **12:40** Zen 15:13; Qal 3:17

Izipi sari doduru butubutu te Zihova. ⁴² Asa sa boni, sapu kopu totokoni e Zihova, pude turana vurani si arini pa popoa Izipi. Meke asa tugo sa boni sapu ele va madia e Zihova, pude tana doduru totošo mae hiroi. Meke asa sa boni pana kaqu koa kopu sari na tinoni Izireli.

Sari na Tinarae koasa Guguana sa Pasova

⁴³ Meke zama la koe Mosese meke Eroni se Zihova: “Hire sari na tinarae koasa guguana sa Pasova. Loke tie karovona si kaqu hena ia sa Hinenahena Pasova. ⁴⁴ Be keke pinausu sapu ele holua gamu, si boka hena ia si asa, ba kekenu si kaqu ta magu paki si asa. ⁴⁵ Loke tie karovodi, babe na tie ta tabaradi, si kaqu hena ia sa Hinenahena Pasova. ⁴⁶ Sa doduruna sa hinenahena si kaqu ta hena pa korapa vetu, vasina pu ele tava nama si asa; meke loke hinenahena si kaqu ta hena pa sada. Meke lopu kaqu hite ta moku palae si keke susuridi ri na kurukuru.* ⁴⁷ Sa doduruna sa butubutu Izireli, si kaqu somana nia sa Hinenahena Pasova hie. ⁴⁸ Ba loke tie, sapu lopu ele ta maguna si kaqu hena. Be keke tie karovona si koa turanae koa gamu, meke hiva somana nia sa sa Inevana Pasova, pude va lavatia se Zihova, gua, si leana, ba kekenu si kaqu ta magu beto sari doduru tie pu koa pa nana vetu. Beto asa, si kaqu tiqe ta evanae guana keke tie ta podoe tie Izireli soti si asa meke tiqe kaqu somana nia sa sa Inevana Pasova. ⁴⁹ Kekenono mo sari na tinarae, saripu la gua koari na tie Izireli soti meke gua tugo

---

* **12:46** Nab 9:12; Zn 19:36

koari na tie karovodi saripu koa koa gamu”⁵⁰ Ke va tabei na taveti ri doduru tie Izireli gua sapu garununi e Zihova koari Mosese e Eroni.⁵¹ Meke koasa rane sana si turaņa vurani e Zihova pa popoa Izipi, sari na butubutu Izireli.

13

Vina Madidi ri pu Podo Kekenudi

¹ Meke zama la koe Mosese se Zihova, ² “Mi va madi koa Rau sari doduru koburu koreo pu podo kekenudi, sina taqarau beto sari doduru koburu koreo Izireli. Meke sari doduru kurukuru kokoreo saripu ta hira kenudi,” gua si Asa.*

Sa Inevana Palava sapu Lopu Ta Henie Isiti

³ Beto asa, si zama la koari na tinoni se Mosese, “Mi balabala ia sa rane hie sa rane sapu taluarae ia gamu pa popoa Izipi, vasina sapu tava pinausu si gamu. Koasa rane hie, si ta turaņa vura taloa si gamu, koasa niniraņaira lavata te Zihova. Meke loke tie si kaqu hena ia sa bereti sapu ta henie Isiti. ⁴ Pa rane hie, koasa sidara Abibi sapu sa sidara kekenu pa vuaheni, si taluarae si gamu pa popoa Izipi. ⁵ Ele va tatara nia tu e Zihova koa rina tiatamamia, si pude vatui koa gamu sari na popoa tadi na tinoni Kenani, Hitaiti, Amoraiti, Hivaiti meke Zebusaiti. Pana turaņa lani gamu Sa koasa popoa masuruna sana si gamu, si kaqu tavetia gamu sa Inevana Pasova koasa sidara kekenu, pa doduru hopeke vuaheni. ⁶ Ura koari ka zuapa rane, si kaqu henai gamu sari na bereti saripu lopu ta henie isiti, meke koasa rane vina

---

* **13:2** Nab 3:13; Lk 2:23

zuapa, si kaqu tavetia gamu si keke inevaṇa pude va lavatia se Zihova. ⁷ Meke koari ka zuapa rane tugo arini, si lopu kaqu hite henai gamu sari na bereti saripu ta henie isiti. Namu loke isiti babe na bereti sapu ta henie isiti, si kaqu koa pa doduruna sa mia popoa. ⁸ Koasa rane sapu podalae sa inevaṇa, si guahe si kaqu tozia goi koasa tumu koreo, 'Taveti rau si hire, ura e Zihova ele tavete maeni koa rau si arini, sipu taluarae pa popoa Izipi si rau,' mu gunia. ⁹ Sa tinavete hie, si kaqu na vina balabala pule, guana keke vina gilagila sapu ta pusi veko pa limamu babe pa raemu. Asa kaqu va balabala pule nigo, pude lopu makudo, tozi vura nia meke va nonoga ni goi koari na tie sa tinarae te Zihova. Ura e Zihova turana vurani gamu pa nana niniranira pa popoa Izipi, gua. ¹⁰ Mamu balabala ia sa rane asa, koari hopeke vuaheni, koasa toso ta vizatana."

Sapu Ta Podo Kenudi si te Tamasa

¹¹ "E Zihova kaqu turana lani gamu si gamu koasa popoa tadi na tie pa Kenani, sapu ele va tatara zonazona nia Sa koa gamu, meke koari na tiatamamia pukerane. Ego, pana vatu nia Sa si asa koa gamu, ¹² si kaqu vala betoi gamu koe Zihova sari doduru koreo podo kenudi. Meke sari doduru kokoreo pu hira kekenu koari na mia kurukuru si te Zihova tugo.* ¹³ Ba kaqu holu vagi puleni gamu koa Sa sari doduru kokoreo pu ta hira kenudi koari na don'ki, pude hobeni keke tuna sipi si arini. Be koromia holu pule nia gamu

---

* **13:12** Ekd 34:19-20; Lk 2:23

sa don'ki, si mamu moku i sari na susuri pa ruana pude va matea. Ba kaqu hobeni gamu sari doduru tumia koreo podo kenudi. ¹⁴ Ego, koari na rane vugorepere, pana nanasa gamu rina tumia koreo si gamu, 'Na sa sa ginuana sa rane sapu kopu nia gita?' gua, si kaqu olania gamu si asa, 'Koasa niniranira lavata sapu tavetavete nia e Zihova, si ta turana vura si gita na tie Izireli pa popoa Izipi, sa vasina sapu tava pinausu si gita. ¹⁵ Totoso va luli nia nana hiniva e Zihova sa banara, meke korona va malumu gita sa pude taloa, si va matei e Zihova sari doduru koreo podo kenudi pa popoa Izipi, sari na tie meke na kurukuru. Gua asa ke va vukivukihi lani gita koe Zihova sari doduru kurukuru kokoreo pu ta hirae kekenudi, ba hobe vagi puleni gita kasa sari na tuda koreo podo kenudi. ¹⁶ Ke sa rane hie si na vinabalabala pule, guana vina gilagila sapu ta pusie pa limada babe pa raeda, meke kaqu va balabalani gita, sapu turana vurani gita e Zihova si gita pa popoa Izipi, koasa Nana niniranira lavata.'"

Sa Lei meke sa Nika

¹⁷ Meke sipu va malumi sa banara pa popoa Izipi sari na tinoni pude taloa, si lopu turana lani e Tamasa si arini, koasa sirana sapu sage la gua pa raratana Pilisitia^d, na sirana papaka si asa. Balabala ia sa Tamasa, sapu lopu leana pude hobe binalabala sari na tie, meke pule la pa popoa Izipi, pana gilania rini sapu kote la varipera si arini, gua. ¹⁸ Ba turana lani Sa si arini, meke va ene viloviloraei Sa pa korapa

popoa qega, sapu la gua koasa Kolo Ziṅara. Meke va sage poko varipera sari na tie Izireli.

¹⁹ Meke palekia Mosese sari na susuri tinina e Zosepa, ura ele va tatara zoṅazona nia tu e Zosepa koari na tinoni Izireli, sapu pude gua asa. Guahe si zama nia e Zosepa, “Pana harupu gamu e Tamasa si gamu, si kaṅu paleke taloani gamu sari na susuri tiniṅu koasa popoa hie,” gua si asa.*

²⁰ Meke taluarae si arini koa ke vasina pozana Sukoti, meke la va turu dia ipi si arini pa Etami, koasa hukihukirina sa popoa qega. ²¹ Pana rane si hoke ene va kenue koarini se Zihova koa keke lei, pude va dogoro nia koa rini sa sirana, meke pana boṅi si ene va kenue si asa koa rini koa keke nika, pude va kalalasi si arini pude boka ene si arini pana boṅi meke pana rane. ²² Doduru totoṅo sa lei si hoke turu va kenue koari na tie pana rane, meke sa nika pana boṅi.

14

Karovia Rini sa Kolo Ziṅara

¹ Meke zama la koe Mosese se Zihova, ² “Mu tozini sari na tinoni Izireli pude kekere la pa Pi Hahiroti, mi la va turu ipi, pa vari korapana sa vasileana Miqidoli meke sa Kolo Ziṅara, tata pa Beolo Zepone. ³ Meke kote balabala ia sa baṅara, sapu korapa ene vilorae mo pa korapa popoa si gamu tata pa qega, gua. ⁴ Kaṅu va luli nia nana hiniva Rau sa baṅara, meke kote hadu luli gamu sa si gamu, meke koasa Qua minataṅara sapu loṅu boka ṅana kamoṅa sa baṅara meke sari nana

* **13:19** Zen 50:25; Zos 24:32

niha na varane, si kaqu va lavatau rini si Rau. Meke vasina si kaqu gilania rina tinoni pa popoa Izipi, sapu Arau se Zihova.” Meke va tabea ri na tie Izireli sapu gua ele ta tozi nia rini.

⁵ Meke sipu ele tozi nia rina tie sa banara pa popoa Izipi sapu ele govete taloa tu sari na tinoni Izireli, gua, si hobe binalabala si asa meke sari nana palabatu nomadi meke zama: “Lopu leana sapu tavetia gita. Ele va malumi gita meke va govete taloai si arini. Meke kamahire si ele siana ni gita sari nada pinausu arini!” gua si arini.

⁶ Meke va namanama i sa banara sa nana totopili varipera meke sari nana niha na varane. ⁷ Meke topue la si asa meke sari doduru nana totopili varipera, turanae tugo sari ka onomo gogoto tie totopili niniradi pa vinaripera pu koai sari na dia palabatu varipera bokabokadi. ⁸ Meke va luli nia nana hiniva e Zihova sa banara, meke hadu luli sa sari na tinoni Izireli, saripu ele taluarae va mataqara pa kinopu te Zihova. ⁹ Meke hadu luli ni hose, na totopili varipera rini sari na tie Izireli, meke la kamo i rini si arini pa Kolo Zinara, tata pa Pi Hahiroti meke vasina sapu tia la pa Beolo Zepone.

¹⁰ Meke sipu dogoria rina tie Izireli sa banara Izipi meke sari na tie varipera saripu korapa ene nono la koa rini, si matagutu sisigiti, meke kabo velavela va ululae na hata tinokae koe Zihova si arini. ¹¹ Meke zama la koe Mosese si arini, “Nake soku vasina popomunuana pa popoa Izipi. Ba turana hoboro maeni gami goi tani pa korapa qega, pude va mate gami. Dotu, sapu tavetia goi meke turana vurani gami pa popoa Izipi! ¹² Ele

tozi nigo tu gami, sipu lopu ele taluarae si gita tatasana, sapu kaqu ta evaṅa sapu guahe. Ele tozi nigo tu gami pude lopu voritini gami, ba mami koa tava pinausu nono la mami mo koari na tinoni pa popoa Izipi. Sina leana hola nia si pude koa tava pinausu vasina si gami, meke pude tava mate hoboro tani pa korapa popoa qega,” gua si arini.

¹³ Ba olaṅa se Mosese, “Mi lopu matagutu! Mi turu va niṅira, mamu dogoria sa tinaharupu, sapu kaqu evaṅia e Zihova koa gamu pa rane niṅoroi, ura lopu kaqu dogoro pulei gamu sari na tie Izipi hire. ¹⁴ E Zihova si kaqu varipera poni gita, meke loketona si kaqu ta hivae koa gamu pude tavetia,” gua si asa.

¹⁵ Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Na vegua ke kabo vura na hata tinokae si goi? Mu tozini sari na tinoni pude ene la. ¹⁶ Mu ovulu sage nia sa mua kolu hodu, mamu taṅini va ululia koasa kolo. Meke kaqu boka ene pa pepeso popana, pa vari korapana sa kolo sari na tinoni Izireli. ¹⁷ Ba kaqu va lulini dia hiniva Rau sari na tinoni pa popoa Izipi, meke kaqu hadu luli gamu rini si gamu, meke kaqu vagia Rau sa Qua vina lavata nomana, koasa Qua minataqara koasa baṅara, meke koari na hose na totopili, meke sari doduru tie varipera. ¹⁸ Pana va kilasi Rau si arini, si kaqu gilania ri na tinoni pa popoa Izipi sapu Arau mo se Zihova.”

¹⁹ Ego, sa mateana te Tamasa sapu turu pa kenuna sa puku tie varipera tadi pa Izireli, si rizu la meke turu pa mudidia ri na tie varipera tadi pa Izireli. Sa lei ba rizu tugo, osolae la koa,

²⁰ pa varikorapa dia ri na tie Izipi meke sari na tie Izireli. La sa lei meke va hupori sari na tie Izipi, ba poni kalalasa sa sari na tie Izireli, gua asa ke lopu boka ene varikamoi sari na tie varipera koasa doduruna sa boñi sana.

²¹ Meke huhuku sage nia Mosese sa limana koasa kolo, meke va tupele pule nia givusu gevasa niburuna e Zihova sa kolo. Meke raza lamo sa givusu koasa doduruna sa boñi, meke ta evañae na pepeso popana sa kolo, sipu paqaha rua si asa. ²² Meke ene pa vari korapana sa kolo koasa pepeso sari na tie Izireli. Meke koa varikali, guana goba pa karu kalina sa kolo.*

²³ Meke hadu lulini hose na totopili, rina tie Izipi si arini, meke kamo la gua pa varikorapadi sari karu goba kolo. ²⁴ Meke sipu lopu ele kamo sa vaqavaqasa, si koa pa nika meke pa lei se Zihova meke doño gore mae koasa qeto minate tadi na tie Izipi, meke va tarazuzui Sa si arini. ²⁵ Meke va soqoi mo e Zihova pa pepeso malohorona na napiti sari na totopili varipera, ke rizu mamata la si arini. Meke zama sari na tie Izipi, “Ai, e Zihova si varipera tokani sari na tie Izireli. Mada luara pania sa vasina hie!” gua si arini.

²⁶ Meke zama se Zihova koe Mosese, “Huhuku la nia sa limamu koasa kolo, pude kaqu varikamoi pule sa kolo, meke va lodu betoi sari na tie Izipi, meke sari na totopili varipera, na tie koari na dia hose.” ²⁷ Ke huhuku sage nia Mosese sa limana koasa kolo, meke pule mae meke vari kamoi pule sa kolo pana vaqavaqasa.

---

* **14:22** 1 Kor 10:1-2; Hib 11:29

Meke podekia rina tie Izipi pude govete nia si asa, ba va lodu betoi e Zihova pa korapa kolo lamana si arini. ²⁸ Meke lodu pa korapa kolo lamana sari na totopili varipera, na tie koari na hose, meke sari doduru tie varipera tadi pa Izipi saripu luli maei sari na tie Izireli koasa kolo, meke lopu hite keke koa rini si koa hola. ²⁹ Ba ene pa pepeso popana sari na tie Izireli, pa varikorapadi karua goba kolo.

³⁰ Koasa rane sapu harupi e Zihova sari na tie Izireli koari na tie Izipi, si dogori ri na tie Izireli sari na tinidia ri na tie Izipi eko matedi pa raratana masamasa. ³¹ Meke sipu dogoria rina tie Izireli sa niniranira lavata te Zihova sapu va kilasadi sari na tie Izipi, si magasa na pamaⁿa nia rini se Zihova, meke ranea rini si Asa, meke se Mosese sapu sa Nana nabulu.

15

Sa Kinaera te Mosese

¹ Beto asa, si kera vahesi la nia e Mosese meke sari na tinoni Izireli sa kinaera hie koe Zihova:

“Kaqu kera vahesia rau se Zihova,
sina mataqara si Asa koasa Nana niniranira
lavata.

Ele va lodui Sa pa korapa lamana sari na tie meke sari dia hose.*

² E Zihova si va ninirarau meke harupau.

Asa tugo sa qua Tamasa sapu kaqu vahesia rau,
meke Asa tugo sa Tamasa tadi na tiatamaqu,

---

* **15:1** Rev 15:3

sapu kaqu kera vahesia rau guguaana sa Nana
ninirañira.*

³ E Zihova si na tie varipera;
meke e Zihova tugo sa pozana.

⁴ Meke ipa lani Sa pa kolo sa qeto minate tadi pa
Izipi
meke sari dia totopili varipera.
Meke lodu pa Kolo Ziñara sari na ñati palabatu
varipera tadirini.

⁵ Meke lodu guana patu pa hubi lamana,
meke kuzu beto pa korapana sa kolo si arini.

⁶ Sa lima mataomu Goi Zihova si ninira hola
meke variva magasa, sapu muzara va umu-
mia sa kana.

⁷ Meke koasa Mua vinariva magasa Bañara, si va
kilasi Goi sari na Mua kana;
meke sa Mua binugoro si huruñu vura guana
nika
sapu sulu betoi si arini guana remoremo
popadi.

⁸ Va givusia Goi sa lamana,
meke varitomotomoi sage sari na kolo;
meke turu toñoto sage guana goba;
sa pepeso pa lamana lavata si ta evañae
guana patu ninira.

⁹ Meke zama sa kana, 'Kaqu hadu luli rau,
meke saputu vagi si arini;
meke kaqu lobusu vagia rau sa qua magu,
meke vagi betoi sari doduru pu tagoi rini;

---

* 15:2 Sam 118:14; Ais 12:2

meke kaqu variva hia ni rau sari doduru dia
likakalae,
meke vagi sari doduru pu hivani rau,' gua si
asa.

10 Keke sino lavata mo Goi Zihova,
si lodu beto mo sari na tie Izipi;
meke lodu guana aeana pa korapa lamana si
arini.

11 Ke Zihova, esei koari na tamasa sapu kekenoŋo
gua Agoi!

Esei si kekenoŋo gua Agoi sapu hopemu meke
variva magasa hola?

Esei si boka taveti sari na tinavete variva maga-
sadi meke niniradi gugua Tamugoi?

12 Ovulu sage nia Goi sa lima mataomu,
meke ta onolo toa pa korapa pepeso sari
nada kana.

13 Koasa Mua tataru lopu ta nana kamona,
si turani Goi sari na Mua tie saripu ele vata
rupahi Goi;

meke koasa Mua niniranira si turana lani Goi
koasa Mua popoa madina si arini.

14 Soku butubutu si avoso nia,
meke holoqoru na matagutu si arini,
meke tarazuzu sari na tie Pilisitia.

15 Matagutu sisigiti sari na koimata tadi pa
Edomu^d;
meke sari na tie niniradi pa popoa Moabi si
neneqara;

meke malohoro sari na tinoni pa Kenani.

16 Meke matagutu sisigiti si arini,
sapu dogoria rini sa niniranira tamugoi
Zihova.

Meke turu nunala pa minatagutu si arini,
 osolae ene hola sari na mua tie
 saripu vata rupahi Goi pa tinoa pinausu.

17 Turani Goi sari na Mua tinoni,
 meke la vekoi Goi koasa Mua toqere soti,
 sa vasina sapu kuria Goi telemu,
 pude na Mua vasina kokoana,
 sapu sa vasina hopena sapu kuria Goi Zihova
 pa limamu soti.

18 Kaqu koa Baṅara si Goi Zihova ninæ rane ka
 rane.”

Sa Kintera te Miriami

19 Ene pa varikorapa kolo koasa pepeso popana
 sari na tie Izireli. Ba sipu ene luli la sari na
 totopili varipera, meke sari na tie Izipi koari na
 dia hose pa vari korapana sa kolo koa sa pepeso
 popana, si varikamo pule nia e Zihova sa kolo
 meke kuzu beto pa korapa kolo si arini.

20 Beto asa si taṅini vagia poropita Miriami
 sapu sa tasina barikaleqe e Eroni sa tabarini,
 meke lulia ri doduru barikaleqe si asa, peka
 lopilopi turani rini sari na tabarini. 21 Meke kera
 se Miriami:

“Mi kera vahesia se Zihova,
 tava lavata si Asa sina mataqara si Asa pa
 vinaripera;
 ele ipani Sa pa kolo sari na tie varipera koari na
 dia hose!”

Tava Lomoso sa Kolo Pasana

22 Meke turana va seu i e Mosese pa Kolo
 Ziṅara meke la gua pa korapa qega sapu ta pozae
 Sura sari na tie Izireli. Ka neta rane si enea
 rini sa korapa qega, ba loke kolo si dogoria rini.

²³ Meke sipu kamoā rini si keke vasina pozana Mara, ba sa kolo vasina si pasa sisigiti, ke lopu boka napoa rini si asa. Gua asa ke ta pozae Mara sa pozana. ²⁴ Meke qumiqumi na nanasia rini se Mosese, “Nasa si kote napoa gita?” gua si arini ²⁵ Meke varavara va *ninirae* la koe Zihova se Mosese, meke va dogoro nia e Zihova koasa si keke kukuru huda, meke oki la nia sa si asa pa kolo, pude va lomoso ia meke boka ta napo sa kolo.

Meke ponini tinarae tugo e Zihova vasina si arini, pude luli. Podeki tugo Sa vasina si arini, ²⁶ meke zama si Asa, “Arau tugo se Zihova sapu salana gamu si gamu. Be va tabe va hinokara si gamu koari na tinavete sapu gua tonoto pa Qua hiniva, meke kopuni gamu sari na Qua zinama, si lopu kaqu va kilasa gamu Rau si gamu koari na minoho saripu vata razae lani Rau koari na tinoni pa popoa Izipi.”

²⁷ Beto asa si mae pa vasileana Elimi si arini, meke vasina si dogori rini sari ka manege rua bukaha kolo meke sari ka zuapa *navulu* huda pamu, ke va turu dia ipi tata koasa kolo vasina si arini.

16

Sa Ginani sapu Ta Pozae Mana meke sari na Kurukuru Tapuru

¹ Meke taluarae pa Elimi sa doduruna sa butubutu Izireli, meke mae koasa soloso qega sapu ta pozae Sini si arini, sapu pa vari korapana Elimi meke Saenai. Meke kamo vasina pa rane vina manege lima koasa sidara vina rua si arini

seunae gua taluarae pa popoa Izipi si arini. ² Meke pa korapana sa qega vasina, si nominomi la koari Mosese e Eroni sari doduru tinoni, ³ meke zama guahe koari karua si arini, “Leana hola si be ele va mate gami e Zihova pa popoa Izipi si gami vasina sapu ele boka koa meke hena gemami miti, meke soku pule ginani gua pu hivani gami, ba turaña maeni gami gamu kara tani si gami doduru meke va agoso mate gami,” gua si arini.

⁴ Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Ego, kamahire si kaqu va gore gunia na ruku Rau pa galeglearane koa gamu doduru sa ginani. Koari doduru rane si kaqu vura la sari doduru tie meke pudiki varigarani gua sapu garo koasa rane asa. Pa siraña hie si hiva podeki Rau si arini, be va tabei rini sari na Qua vina tumatumae.* ⁵ Koasa rane vina onomo si kaqu vagi va soku si gamu, hola nia doduru totoo, mamu va namanama i sari na ginani padana karua rane,” gua si Asa.

⁶ Ke zama la koari doduru tie Izireli sari Mosese e Eroni, “Koasa veluvelu hie si kaqu gilania gamu sapu e Zihova si turaña vurani gamu pa popoa Izipi si gamu. ⁷ Pana munumunu si kaqu dogoria gamu sa nedalana sa kalalasa te Zihova. Ura ele avosi Sa sari na mia qinumiqumi saripu lopu qetuni Sa. Uve, qumiqumi nia gamu si Asa, sina gami karua si tozi vurani mo sari Nana vina tumatumae.” ⁸ Meke zama se Mosese, “Pana veluvelu hie si kote poni gamu miti e Zihova si gamu pude henai, meke sokudi hola bereti sapu gua hivani gamu, si kote poni gamu

---

* 16:4 Zn 6:31

Sa doduru munumunu, sina ele avosi Sa sari doduru mia qinumiqumi, sapu lopu qetu nia gamu si Asa. Totoso qumiqumini gami gamu, si namu e Zihova mo si qumiqumi nia na lopu qetu nia gamu.”

⁹ Meke zama la koe Eroni se Mosese, “Mu tozini sari doduru tie pude mae turu pa kenuna e Zihova, sina ele avosi Sa sari na dia qinumiqumi,” gua si asa. ¹⁰ Meke sipu zama la i tugo Eroni sari doduru tie Izireli, si doño la pa qega si arini, meke hinoqa nedala vura mae koa ke lei sa kalalasa te Zihova. ¹¹⁻¹² Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Ele avosi Rau sari na qinumiqumi tadi na tie Izireli. Ego, mamu tozini sapu pana veluveluna sa popoa si kaqu henai rini sari na miti, meke pana munumunu si ve soku gua sari na bereti saripu hivani rini si kaqu henai rini. Beto asa si kaqu gilania rini, sapu Arau si e Zihova sa dia Tamasa,” gua si Asa.

¹³ Beto asa si tapuru mae gana si keke rovana kurukuru lavata, meke siñia rini sa vasina pu koa ia rini, meke sa vasina tugo asa si hoqaiia na puni pana munumunu. ¹⁴ Meke sipu murimuri taloa sa kolo, si koa hola pa beru pepeso qega si keke tiñitona kekeoro hitekena. ¹⁵ Meke sipu dogoria ri na tie Izireli, si varinanasa nia rini si asa, “Nasa sa tiñitona hie?” gua si arini, sina lopu gilania rini si asa.*

Meke zama la se Mosese koa rini, “Asa sa ginani sapu ponini gamu e Zihova pude hena ia,” gua si asa. ¹⁶ Meke tozini e Zihova si arini, pude hopeke pudiki varigarani sokudi gua sapu hivani

---

* **16:15** 1 Kor 10:3

rini, padana karua lita hopeke tie pa nana vetu soti.

¹⁷ Meke tavetia rina tie Izireli sapu gua asa. Kaiqa si vagi va soku meke kaiqa si va visavisae mo. ¹⁸ Meke sipu padai rini si arini, arini sapu vagi va soku si lopu tago va soku sisigiti, meke arini sapu vagi va visavisa, si lopu papaka tugo sapu vagia rini, ba hopeke vagia rini sapu gua garona koasa nana pada.* ¹⁹ Meke zama la koa rini se Mosese, “Namu loke tie si kaqu va naqiti hola ia si keketona, pude tana vugo,” gua si asa ²⁰ Ba kaiqa arini si lopu hiva avosia se Mosese, meke va naqiti vekoi rini si kaiqa meke kamo a munumunu si sini na nokinoki meke humana hikare si arini, meke bugoroni e Mosese si arini. ²¹ Meke doduru munumunu si pudiki varigarani rini, sapu gua boka hena betoi rini. Meke sipu manini sage sa rimata, si kolo taloa dia saripu koa hola pa pepeso.

²² Meke koasa rane vina onomo si padana karua tooso hola gua sa ginani sapu varigara nia rini hopeke tie si ka made lita padana. Meke tozia ri doduru koimata tanisa butubutu sa gugwana koe Mosese. ²³ Meke zama la koa rini se Mosese, “Guahe si zama nia e Zihova, ‘Vugo si na rane Sabati, meke na rane magogoso si asa, sapu ele tava madi koe Zihova. Kaqu kinai ninoroi sapu gua hivani gamu pude kinai, meke kaqu raroi gamu sapu gua hiva raroi gamu. Meke sapu koa hola si kaqu veko vata kalei gamu pude tana vugo,’” gua si asa.* ²⁴ Ke veko hola i rini sari

---

* **16:18** 2 Kor 8:15   * **16:23** Ekd 20:8-11

na ginani koa holadi osolae kamoā munumunu gua sapu zama nia Mosese koa rini, ba lopu muzi babe koai nokinoki si arini. ²⁵ Meke zama se Mosese, “Mi henai si hire ninoroi, sina na rane Sabati si ninoroi, na rane magogoso sapu ele tava madina koe Zihova, meke lopu boka vagi ginani si gamu pa valena sa vasina sapu koa ia gamu hie, sina lopu koa vasina si asa. ²⁶ Ka onomo rane si kaqu hata ginani si gamu, ba koasa rane vina zuapa, sa rane magogoso, si lopu kaqu hoqa sa ginani.”

²⁷ Ba kaiqa rina tie si la hata ginani koasa rane vina zuapa, ba loketona si dogoria rini. ²⁸ Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Ve seunae gua si kaqu koromia va tabei gamu na tie Izireli sari na Qua zinama? ²⁹ Dotu, sapu Arau Zihova, si ele poni gamu sa rane magogoso; gua asa ke, kaqu garomia sa ginani sapu kaqu ponini gamu doduru toso, meke koasa rane vina onomo pude tana karua rane. Meke doduru tie si kaqu koa vasina sapu koa si asa, koasa rane vina zuapa, si lopu kaqu luaria sa sa nana vetu.” ³⁰ Ke gua asa si lopu tavetavete sari na tie koasa rane vina zuapa.

³¹ Meke poza nia mana ri na tie Izireli sapu kekenono keke kiko keoro hitekena, meke linilini gua ri na bisikiti hitekedi saripu ta henie zipale. *

³² Meke zama se Mosese, “Ele zama gita e Zihova si gita, pude va naqiti vekoi kaiqa mana, pude tadi tudia rina tuda; meke pude boka dogoria rini sa ginani, sapu ponini gita Sa meke hena ia gita pa korapa qega, sipu turana vurani gita e

---

* **16:31** Nab 11:7-8

Zihova pa popoa Izipi.” ³³ Meke tiqe zama la koe Eroni se Mosese, “Vagia keke zagi mamu voi nia mana karua lita padana, mamu vekoa pa vetu te Zihova, pude ta kopue tana tudia ri na tuda,” gua si asa. * ³⁴ Ke tavetia Eroni sapu gua zamani e Mosese, meke vekoa Eroni sa zagi sapu koa ia na mana pa kenuna sa Bokese Vinariva Egoi^d, pude ta kopue. ³⁵ Ego na mana si hena ia ri na tinoni Izireli koari ka made navulu puta vuaheni pule, osolae kamoarini sa popoa Kenani, vasina sapu koa si arini. * ³⁶ Sa padana sa mana si karua kilo pa keke tie.

17

Kolo Mae Guana pa Patu

¹ Meke taluarae koasa soloso qega sapu ta pozae Sini sa doduruna sa butubutu Izireli, meke ririzu la koari ninae vasina pa zinama te Zihova si arini. Meke mae va turu ipi si arini pa Repidimi, ba namu loke kolo napo si koa vasina.

² Meke podalae nominomi nia rini se Mosese, meke zama guahe, “Kei poni gami kolo napo,” gua si arini.

Meke olaṅa se Mosese, “Na vegua ke nominomi nau gamu? Na vegua ke hiva podepodekia gamu se Zihova?” gua si asa.

³ Ba memeha mate sari na tinoni, ke lopu makudo qumiqumi nia mo rini se Mosese. Meke zama guahe si arini, “Na vegua ke turaṅa va seu pani gami goi pa popoa Izipi si gami? Na pude va memeha mate gami meke sari na mami koburu

---

* 16:33 Hib 9:4 * 16:35 Zos 5:12

na mami rovana kurukuru gua si goi?” gua si arini.

⁴ Meke varavara va ninira la koe Zihova se Mosese meke zama, “Nasa si boka tavetia rau koari na tie hire? Na korapa hiva gona nau patu mo rini si rau,” gua si asa.

⁵ Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Mamu vagi atuni koa goi sari kaiqa koimata tadi na tie Izireli. Mamu ene la va kenue koa rina tinoni; mamu vagia sa kolu hodu sapu seke nia goi koasa Ovuku Naelo. ⁶ Kaqu turu si Rau pa kenuna keke patu koasa togere Saenai, kaqu sekea goi sa patu asa, meke kaqu vura mae koasa sa kolo, pude napo sari na tie.” Meke tavetia tugo Mosese pa kenudia rina koimata tadi na tie Izireli sapu gua asa.

⁷ Ke ta pozae Ma'asa, meke Meriba sa vasina asa, sina nominomi na podepodekia rina tinoni Izireli se Zihova, meke nanasa guahe: “Vegua koa Nana koa gita se Zihova babe lokari?” gua.

Sa Vinaripera koari na Tie Amaleki

⁸ Meke mae razai rina tie Amaleki^d sari na tie Izireli pa Repidimi. ⁹ Ke zama koe Zosua se Mosese, “Mamu vizata vagi kaiqa tie pude la razai sari na tie Amaleki vugo. Arau si kote turu pa batuna sa togere meke taninia sa kolu hodu sapu tozi nau e Zihova pude palekia,” gua si asa. ¹⁰ Meke tavetia tugo Zosua sapu gua garunu nia Mosese koasa meke la razai rini sari na tie Amaleki, sipu sage la pa batu togere sari Mosese, Eroni meke Huri. ¹¹ Totoso va sage seunae i e Mosese sari limana si mataqara sari na tie Izireli pa vinaripera, ba sipu gore sari limana si podalae

tava kilasa sari na tie Izireli koari na tie Amaleki. ¹² Meke sipu mabo sa limana e Mosese, si vagi vala nia ri Eroni e Huri si keke patu, pude habotu si asa vasina. Meke turu kapae koasa si arini meke ovulu sageni sari limana, meke tuqe va nosoi osolae lodu sa rimata. ¹³ Gua asa ke va kilasa betoi Zosua sari na tie Amaleki.

¹⁴ Beto asa si zama la koe Mosese se Zihova, “Mu kuberia vivineina sa minataqara hie, pude ta balabalae si asa. Mamu tozi nia se Zosua sapu kaqu va kilasa betoi Rau sari na tie Amaleki pude loke tie pa kasia popoa si boka balabala la i,” gua si Asa.* ¹⁵ Meke tavetia Mosese si keke hope meke poza nia sa, “E Zihova sa qua Pitipiti pude turani sari na tie pa minataqara,” gua. ¹⁶ Meke zama si Asa, “Mu ovulu sage nia sa pitipiti te Zihova*. Meke lopu kaqu makudo razai e Zihova sari na tie Amaleki koari doduru sinage na sage,” gua si Asa.

18

La Tutuvia Zetoro se Mosese

¹ Ego, avoso nia e Zetoro, sapu sa roana e Mosese, meke na hiamā pa Midiani, sari doduru ginugua saripu taveti e Tamasa koe Mosese, meke koari na tinoni Izireli, sipu turana vurani Sa si arini pa popoa Izipi. ² Ke turana mae nia sa koe Mosese se Zipora sapu sa barikaleqe te Mosese, sapu koa hola koasa.* ³ Meke se Qesomu,

---

* **17:14** Diut 25:17-19; 1 Samuela 15:2-9   * **17:16** Tasuna sa zinama Hiburu pa vesi hie. Kaiqa iniliri pule si zama, “Sari na Lima si ta ovulu sage pude huhuku la koasa habohabotuana Baṅara te Zihova,” gua.   * **18:2** Ekd 2:21-22

meke se Elieza, sapu sari karua tuna koreo. Ura ele zama nia tu e Mosese sapu na tie karovona si asa pa votiki popoa gua, ke poza nia Qesomu sa sa tuna koreo asa.*

⁴ Meke zama nia tugo sa sapu guahe, “Sa Tamasa tanisa tamaqu si ele toka nau meke harupau, meke lopu tava mate si rau koasa banara pa popoa Izipi” gua, ke poza nia Elieza pule sa si keke tuna koreo.*

⁵ Ego, turaṅa mae nia e Zetoro, sa barikaleqe te Mosese, meke sari karua koreo pa korapa qega, vasina sapu korapa koa se Mosese koasa toqere hopena. ⁶ Meke garunu va kenuē la inavoso tu si asa koe Mosese sapu korapa mae si arini, gua. ⁷ Ke la tutuvia Mosese si asa, meke todoṅo pa kenuna, meke ahoa sa si asa, meke nanasani ri karua sari na dia tinoa, meke tiqe la pa ipi te Mosese si arini. ⁸ Meke vivineini e Mosese koe Zetoro sari doduru ginugua, saripu evaṅi e Zihova koasa banara meke koari na tinoni pa popoa Izipi, pude harupi sari na tinoni Izireli. Meke vivineini tugo Mosese koasa sari na guguadi rina tinasuna saripu tutuvi rini pa inene, meke gua meke ele harupi e Zihova si arini. ⁹ Meke sipu avosi Zetoro sari doduru vivinei arini si qetu hola si asa. ¹⁰ Meke zama, “Mani tavahesi se Zihova sapu harupu puleni gamu koasa banara, meke koari na tie pa popoa Izipi! Mani tavahesi se Zihova sapu harupu

---

* **18:3** TTA 7:29 * **18:4** Sa mamalaini sa zinama Hiburu pa pozana Qesomu si kekeṅoṅo sa Hiburu “na tie karovona”, meke sa ginuana sa pozana Elieza si “sa qua Tamasa si toka nau”.

puleni sari Nana tie koasa tina pausudia. ¹¹ Ego, kamahire si gilania rau sapu e Zihova si ululu holani sari doduru tamasa pule, sina ele evania Sa sapu gua asa, totošo doño gorení na ñoñovalí ri na tie Izipi si arini.” ¹² Beto hoi si paleke la nia e Zetoro si keke kurukuru doduruna pude va vukivukihi va uququa, meke kaiqa pule, pude vala ni koe Tamasa. Ari Eroni meke sari doduru koimata tadi na tie Izireli si luli koasa, pude henai sari na ginani madidi tana vinahesi.

*Sa Vinizatadi rina Tie Varipitui
(Diutironomi 1:9-18)*

¹³ Pa koivugona, si pitu va toñoti e Mosese sari na ninominomi tadi na tinoni Izireli; meke tupiti mate si asa, podalae munumunu meke kamoá pana boni. ¹⁴ Meke sipu dogori e Zetoro sari doduru tinavete saripu taveti e Mosese, si nanasa guahe si asa, “Nasa sari doduru tinavete hire, saripu korapa taveti goi tadi na tie? Na vegua ke tavete eke betoi goi telemu sari doduru, meke sari na tie si korapa turu tani, meke tepa nigo tinokae, podalae munumunu meke kamoá boni?”

¹⁵ Meke olaña se Mosese, “Ura mae koa rau sari na tie pude hata ia sa vinatoñoto te Tamasa. Ke kaqu tavetia rau si asa. ¹⁶ Pana varitokei sari karua tie, si mae koa rau si arini, meke arau si vizatia sapu esei ri karua si toñoto, meke kaqu tozini rau sari na zinama na vina tumatumae te Tamasa.”

¹⁷ Meke zama se Zetoro, “Sa siraña sapu tavetia goi sana si lopu toñoto. ¹⁸ Agoi meke sari doduru tie hire si kote mabo sisigiti sina mamata sisigiti

sa tinavete hie koa goi meke lopu boka tavete ekea goi si asa. ¹⁹ Ego, maqu ponigo kamahire kaiqa vinaritokae leadi, meke mani koa koa goi sa Tamasa. Meke kaqu na tie varikarovae si agoi koa rina tie pa kenuna sa Tamasa meke paleke maeni sari na dia tinasuna. ²⁰ Kaqu va tumatumae nia goi koa rini sa tinarae te Tamasa, meke va dogoro nia koa rini sa siranana sa tinoa, meke sa tinavete sapu kaqu tavetia rini. ²¹ Ba guahe si kaqu tomo la nia goi koari na mua tinavete. Kaqu vizati goi si kaiqa tie bokabokadi, meke kaqu na koimata koari na tinoni si arini. Kaiqa si kaqu koimatani si kaiqa tina, kaiqa si kaiqa gogoto, kaiqa si ari ka lima navulu meke kaiqa si ari ka manege puta. Kaqu na tie te Tamasa meke ta ronuedi saripu lopu boka ta tabara golomo pude ta sekesekei koari na dia tinavete. ²² Madi koa varitokae pa tinavete varipitui si arini doduru totošo koari na tie, ba sari na tinasuna nomadi si kaqu paleke mae ni rini koa goi. Meke sari na tinasuna hitekedi si kaqu pitui mo rini teledia, gua asa si lopu kaqu tasuna koa goi si arini, pude paleke toka nigo rini sa pinaleke mamata. ²³ Ego, be lulia goi sa zinama te Tamasa sapu gua asa, si lopu kaqu va mabo pule nigo si goi, meke sari doduru tie hire si kote ele tava toŋoto dia tinasuna, meke pule la pa dia vetu,” gua si asa.

²⁴ Ke avosia Mosese sa roana sapu se Zetoro, meke taveti sa sari doduru ginugua saripu zama ni sa koasa. ²⁵ Meke vizati Mosese sari na tie bokabokadi koari doduru tie Izireli, meke va koimata i sa koari na tina tie, koari na keke

gogoto tie, na lima navulu tie, meke manege puta tie. ²⁶ Meke koa varitokae pa tinavete varipitui koari na tie si arini doduru totošo, meke paleke lani rini koe Moseše sari na tinasuna nomadi, ba pitui mo rini sari na tinasuna hitekedi.

²⁷ Beto asa, si zama luluaria e Moseše se Zetoro meke pule la pa nana popoa si asa.

19

Sari na Tie Izireli pa Toqere Saenai

¹⁻² Meke taluarae sari na tie Izireli pa Repidimi. Meke pa rane kekenu koasa sidara vina neta, pa mudina sipu taluarae rini pa popoa Izipi, si mae koasa qega pa Saenai si arini. Meke mae koa varigara vasina pa hubina sa toqere Saenai. ³ Meke sage la pa toqere se Moseše, pude la tutuvia sa Tamasa, gua.

Meke zama sa Tamasa koa sa pa toqere meke tozi nia Sa si asa, pude kaqu zama guahe koari na tie Izireli, ⁴ “Ele dogoria gamu, sapu gua ele tavetia Arau Zihova koari na tie pa popoa Izipi, meke turaña gamu, kekenoño guana atata sapu palekia sa tuna, meke turaña maeni gamu tani koa Rau. ⁵ Ego, be va tabei na kopuni gamu kamahire sari na Qua vinariva egoi koa gamu, si kaqu na Qua tie soti si gamu. Ura sa doduruna sa kasia popoa si Taqarau mo, ba gamu sari na Qua tie ta vizatamia.** ⁶ Gua ri na butubutu hiama pu va madi Rau telequ pude na butubutu tava madi mia.”* ⁷ Ke gore la se Moseše meke tioko

* **19:5** Diut 4:20, 7:6, 14:2, 26:18; Ta 2:14   * **19:5** 1 Pit 2:9

* **19:6** Rev 1:6, 5:10

varigarani sari doduru koimata na tinoni, meke tozi koarini sari doduru ginugua pu ele zama ni e Zihova koasa. ⁸ Beto asa, si olaña keke gua sari doduru tie, “Kaqu va tabei gami sari doduru gua pu zamani e Zihova,” gua si arini, meke pule la tozi e Mosese koe Zihova sari doduru gua pu zama ni ri na tie koasa. ⁹ Meke zama koe Mosese se Zihova, “Kaqu mae si Rau koa goi pa korapa lei moatana, pude kaqu avosia rina tie, sapu zama si Rau meke kaqu va hinokarigo rini podalae kamahire.”

Meke la tozia e Mosese koe Zihova sa inolana tadi na tinoni Izireli. ¹⁰ Meke zama koasa se Zihova, “Mu la tozini sari na tinoni pude va via i dia tinoa podalae pa rane ninoroi meke vugo pude vahesi Au si Arau. Kaqu sopu va via i rini sari na dia poko, ¹¹ pude madi va namanama nia sa rane pana repere. Meke koasa rane sana si kaqu gore mae si Rau koasa toqere pa Saenai meke kaqu dogoro Au rini vasina. ¹² Mamu voloso hukatia tugo sa vari likohaena sa toqere, pude lopu kaqu ene karovia rina tie si asa. Meke kaqu tozini tugo goi sari na tie, pude lopu kaqu ene sage la pa toqere, babe ene tata la koasa hubina. Ego, be keke tie si ene la netia si asa, si kaqu tava mate tugo si asa.* ¹³ Namu loke tie kaqu tiqua si asa, ba kaqu ta gona patu babe na tupi si asa. Be na tie sia babe na kurukuru ba kaqu tava mate si arini! Ba pana ta ivu va gelenae sa buki, si kaqu ene tata la koasa voloso pa toqere sari na tie,” gua si asa.

¹⁴ Meke taluarae gore mae pa toqere se Mosese,

---

* **19:12** Hib 12:18-20

meke tozini sa sari na tie pude va namanama, pude vahesia sa Tamasa. Ke sopu va via i rini sari na dia poko. ¹⁵ Meke zama la koa rini se Mosese, “Mi va namanama nia sa rane pana repere, mamu lopu va tata i sari na mia barikaleqe,” gua si asa.

¹⁶ Ego, koasa munumununa sa rane vina neta, si kapi na paka sa popoa, meke hakea na lei sa batuna sa toqere. Meke ta avoso sa kabona sa buki, meke matagutu na neneqara hola sari na tinoni.** ¹⁷ Meke turana vurani Mosese koari na dia ipi sari na tinoni Izireli, meke turu pa hubina sa toqere si arini, pude tutuvia sa Tamasa. ¹⁸ Meke opo tamunia na tunaha sa doduruna sa toqere Saenai, sina mae turaṅae koasa se Zihova pa korapa nika. Meke sage sa tunaha, guana tunaha tana nika lerana, meke matagutu na neneqara sisigiti sari doduru tinoni Izireli. ¹⁹ Meke ninira lalanana sa mamalainina sa buki, meke olānia e Tamasa sa zinama te Mosese pa korapana sa paka manauru. ²⁰ Meke gore mae pa batuna sa toqere Saenai sa Tamasa, meke tioko sage nia Sa se Mosese pa batuna sa toqere. Ke sage la se Mosese, ²¹ meke zama koasa se Zihova, “Mu gore la, mamu va balau i sari na tinoni pude lopu karovia rini sa voloso, pude mae dogorau. Be karovia rini si asa, si kaqu soku arini si tava mate.

²² Meke gua tugo sari na hiama saripu tata mae koa Rau, si kaqu va via puleni. Ba be lopu gua asa, si kaqu tava mate si arini.” ²³ Meke zama la koe Zihova se Mosese, “Sari na tie si lopu

---

* 19:16 Rev 4:5 * 19:16 Diut 4:11-12

kaqu boka sage atu pa toqere Saenai, sina ele tozini gami Goi pude va hopea sa toqere, meke ta voloso vari likohae si asa.”

²⁴ Meke olaṅa la ia Zihova si asa, “Mu gore la, mamu turana sage mae nia se Eroni. Ba sari na hiamā meke sari na tie si lopu kaqu karovia sa voloso pude sage mae koa Rau. Ba be karovia rini si asa, si kaqu tava mate si arini,” gua si Asa. ²⁵ Ke tiqe gore la koari na tinoni se Mosese, meke tozini sa koarini saripu gua zamani e Zihova.

20

Sari ka Manege Puta Tinarae (Diutironomi 5:1-21)

¹ Hire sari na zinama te Tamasa, saripu zama ni Sa: ² “Arau tugo se Zihova sa mia Tamasa, sapu turana vurani gamu pa popoa Izipi, vasina pu koa tava pinausu si gamu.

³ Loke Tamasa si kaqu vahesia gamu ba Arau mo.

⁴ Lopu kaqu taveti gamu kinehadi sari na tiṅitoṅa pa maṅauru meke pa pepeso babe pa korapa kolo.* ⁵ Lopu kaqu todoṅo nia na vahesia gamu si keke beku, ura Arau se Zihova sa mia Tamasa sina Tamasa kono si Rau, meke lopu va malumu gamu Rau pude vahesi sari kaiqa tamasa pule. Kaqu va kilasi Rau si arini pu kana Au meke sari na dia pinodopodo kamoā ka ṅeta meke made

---

* **20:4** Ekd 34:17; Liv 19:4, 26:1; Diut 4:15-18, 27:15

sinage. ** 6 Ba kaqu tataru ni Rau sari na tina sinage na sage saripu tataru Nau na va tabei sari na Qua tinarae.

7 Meke mu poza kokoha nia pa tinokotokoro sa pozaqu, ura kaqu va kilasia Arau Zihova, sa mua Tamasa, sa tie sapu poza hoboro nia ginugua seana sa pozaqu.*

8 Mu kopu nia na va madia goi sa rane Sabati.*

9 Koari ka onomo rane si kaqu taveti gamu sari na mia tinavete,* 10 ba sa rane vina zuapa, si na rane magogoso sapu ele va madia Rau. Koasa rane asa si loke tie si kaqu tavetavete: agoi, sari na tumu, sari na mua kurukuru, babe sari na tie karovodi saripu koa pa mua popoa. 11 Ura koari ka onomo rane si tavetia Arau e Zihova sa pepeso, sa manauru, sa lamana, meke sari doduru likakalae koa rini, ba pa rane vina zuapa si magogoso si Rau. Gua asa si va hopea Rau sa rane Sabati meke va madia Rau si asa.*

12 Mu va lavatia sa tamamu meke sa tinamu, gua asa si kote koa va gelenae si goi pa popoa sapu kaqu poninigo Rau.*

13 Meke mu variva mate.*

---

* **20:5** “Neta meke made sinage” sa ginuana si pude va kilasi padana sa ninomana sa sinea lopu sapu va naei Tamasa sari na sinage meke va kilasa betoi Sa si arini. * **20:5** Ekd 34:6-7; Nab 14:18; Diut 7:9-10 * **20:7** Liv 19:12 * **20:8** Ekd 16:23-30, 31:12-14 * **20:9** Ekd 23:12, 31:15, 34:21, 35:2; Liv 23:3 * **20:11** Zen 2:1-3; Ekd 31:17 * **20:12** Diut 27:16; Mt 15:4, 19:19; Mk 7:10, 10:19; Lk 18:20; Epi 6:2,3 * **20:13** Zen 9:6; Liv 24:17; Mt 5:21, 19:18; Mk 10:19; Lk 18:20; Rom 13:9; Zem 2:11

14 Meke mu barabarata.*

15 Meke mu hiko.*

16 Meke mu zutu kokoha ia si keke tie.*

17 Meke mu okoro nia goi sa vetu tanisa keke tie, sa nana barikaleqe, sari nana pinausu koreo na vineki, sari nana kurukuru, meke sari nana don'ki, babe kaiqa toña pule saripu tagoi sa tie.”*

Matagutu sari na Tie Izireli

18 Ego, sipu avosia ri na tinoni sa paka na avoloñanana sa buki, meke dogoria rini sa malakapina sa kapi, meke sa tunahana sa toqere, si matagutu na neneqara sisigiti, meke turu pa seu si arini.* 19 Meke zama la koe Mosese si arini, “Mamu zama koa gami meke kote va avoso si gami, ba mani lopu zama toñoto mae koa gami sa Tamasa, sina kote mate si gami,” gua si arini.

20 Meke olana se Mosese, “Mi lopu matagutu. Na hiva va sosodea mo Tamasa sapu pude pamaña nia gamu si Asa, meke lopu makudo va tabea gamu si Asa, meke lopu kaqu tavete va sea si gamu,” gua. 21 Ba turu va seu dia tugo sari na tie, meke e Mosese mo telena si ene tata la koasa lei muho, vasina koa sa Tamasa.

Sa Tinaraena sa Hope

22 Meke tozi nia Zihova se Mosese, pude zamani koari na tie Izireli si hire, “Ele dogoria gamu sapu Arau, Zihova si ele zama gore mae

---

* **20:14** Liv 20:10; Mt 5:27, 19:18; Mk 10:19; Lk 18:20; Rom 13:9; Zem 2:11 * **20:15** Liv 19:11; Mt 19:18; Mk 10:19; Lk 18:20; Rom 13:9 * **20:16** Ekd 23:1; Mt 19:18; Mk 10:19; Lk 18:20 * **20:17** Rom 7:7, 13:9 * **20:18** Hib 12:18-19

guahe pa mañauru, koa gamu. ²³ Mi lopu taveti sari na tamasa siliva babe qolo, ba Arau mo si mi vahesi eke Au. ²⁴ Mamu tavete poni Nau si keke hope pepeso, mamu va vukivukihi ni vasina sari na mia sipi, qoti, na bulumakao, pude na vina vukivukihi tava uqudi, meke vina vukivukihi pa hinenahena binaere. Kaqu mae si Rau meke manani gamu, pa doduru vasina sapu ele va madi poni gamu Rau, pude vahesi Au. ²⁵ Ego, be guana tavete poni Nau gamu si keke hope patu, si mamu lopu peqoi sari na patu, ura be guana peqoni tinitona tavetaveteana gamu sari na patu, si lopu kaqu qetu nia Rau si asa, na lopu garo pa vinahesi si arini.* ²⁶ Mi lopu tavete nia halehaleana sage sa hope. Ba be tavetia gamu si asa si kote ta dogoro dodoho mia sipu haele sagea gamu sa halehaleana.”

21

Sa Tinaraedi rina Pinausu (Diutironomi 15:12-18)

¹ Beto asa si zama la koe Mosese sa Tamasa, “Hire sari na tinaraedi rina pinausu sapu kaqu valani goi koari na tie Izireli: ² Be guana holua goi si keke pinausu Hiburu, si kaqu tavetavete ponigo sa ka onomo vuaheni. Meke koasa vuaheni vina zuapa si kaqu ta rupaha, meke loke nana lipulipu si asa.* ³ Be na pinausu lelekena meke mae si asa, si kaqu lelekena* tugo

---

* **20:25** Diut 27:5-7; Zos 8:31 * **21:2** Liv 25:39-46 * **21:3** Sa ginuana “Lelekena” si keke tie vaqura sapu lopu puta turania si keke tie.

meke ta rupaha taloa si asa. Ba be na pinausu varihabana si asa, si mani turana taloa nia sa sa nana barikaleqe. ⁴ Ba be va haba nia sa palabatu pu tagona si keke barikaleqe koasa tie, meke va podo nia koburu koreo babe vineki sa si asa, si kaqu koa hola guana pinausu tugo tanisa sa barikaleqe meke sari nana koburu, meke sa tie mo si kaqu ta rupaha taloa nana mo. ⁵ Ba be zama guahe sa pinausu, 'Tataru nia rau sa qua palabatu, meke sa qua barikaleqe meke sari na tuqu,' gua, meke lopu hiva ta rupaha taloa si asa, ⁶ si kaqu turana la nia sa nana palabatu si asa koari na tie varipitui pa kenuna sa Tamasa. Meke kaqu va turu kapae ia sa pa tukutukuna sa sasada babe koasa dedegere sasada meke tiqe lopaia sa sa tališana. Beto asa si kaqu na nana pinausu si asa pa doduruna sa nana tinoa. ⁷ Be keke tie si holuholu nia sa sa tuna vineki pude na pinausu gua, ba lopu kaqu ta rupaha taloa kekeno gua ri na pinausu tie. ⁸ Ego, be ta holuholue si asa koa ke tie, pude na barikaleqe pinausu tanisa gua, ba lopu hiva nia sa tie si asa, si kaqu vata holu pule la nia sa tie koasa tamana sa barikaleqe si asa. Lopu kaqu holuholu nia sa koari na tie karovodi, sina lopu ronua sa si asa. Kumatia sa sa nana vina tataru koasa. ⁹ Ba be keke tie si holua si keke pinausu vineki pude va haba nia koasa tuna koreo gua, si kaqu tataru gunia na tuna vineki soti sa si asa. ¹⁰ Be keke tie si vagi pulea si keke barikaleqe pude na nana barikaleqe vina rua, gua, si mani lopu makudo tugo pude tataru nia sa sa barikaleqe kekenu. Kaqu gunia tugo sa

sa nana barikaleqe kekenu pa ginani, poko, na koa turaña sa, gua tugo pa pinodalaena sa dia kinoa keke pa vinarihaba. ¹¹ Ego, be lopu tavete lani sa tie hie sari nana tinavete koasa barikaleqe kekenu, si kaqu vata rupahia sa si asa, meke loke nana gale sa barikaleqe koasa.

Tinaraedi rina Ginugua La gua pa Tinañaziri

¹² Asa sapu sekea si keke tie meke va matea, si kaqu tava mate tugo si asa.* ¹³ Ba be lopu pa nana hiniva pude va matea sa tie, gua, ba na ta evaña hola nana mo, gua, si kote boka govete la nana koa ke vasina sapu Arau kote vizatia pude la ia sa; meke vasina si kaqu tava sare si asa.* ¹⁴ Ba pana bugoro sisigiti si keke tie meke kuhana nia sa sa tie meke va matea sa, si kaqu tava mate tugo sa tie asa. Be guana haqala la si asa koasa Qua hope pude tava sare, ba kaqu tava mate tugo sa tie asa.

¹⁵ Asa sapu sekea sa tamana babe tinana, si kaqu tava mate tugo si asa. ¹⁶ Asa sapu ososo tuqe taloa nia si keke turañana, pude holuholu nia, babe korapa kopu nia pude nana pinausu gua, si kaqu tava mate tugo si asa.* ¹⁷ Asa sapu zama noñovalia sa tamana babe sa tinana, si kaqu tava mate tugo si asa.* ¹⁸⁻¹⁹ Be ta evaña si keke vinariperai, meke la si keke tie meke gona nia patu sapu keke babe tupaia, ba lopu va matea sa si asa, si lopu kaqu tava mate si asa pu gonana ba be tupana si asa. Ba be eko pa nana teqe

---

* **21:12** Liv 24:17   * **21:13** Nab 35:10-34; Diut 19:1-13; Zos 20:1-9   * **21:16** Diut 24:7   * **21:17** Liv 20:9; Mt 15:4; Mk 7:10

sa tie bakorana hie, meke mumudi si tekulu si asa meke hodu vura la pa sada; sa tie sapu va bakoraia sa tie hie si kaqu here nia sa sa nana totošo sapu ta okipalae hoboro, meke kaqu kopu nia sa si asa osolae ibu sa bakorana.

²⁰ Be keke tie si hena vagia si keke huda meke seke va matea pa totošo tugo asa sa nana pinausu koreo babe pinausu vineki, sa tie asa si kaqu tava kilasa tugo. ²¹ Ba be hola keke be karua rane si leana pule nana sa pinausu, si lopu kaqu tava kilasa sa tie, sina nana tinago sa tie sa pinausu asa. ²² Be kaiqa tie si variperai meke sekea si keke barikaleqe aritiana, ke ta podo mokoe sa nana koburu, ba loketona bakora nomana pule si ta evana koasa; ke sa tie pu va huarana sa si kaqu here nia si asa, padana gua, sapu tepa ia sa palabatu tanisa barikaleqe, meke va egoa rina tie varipitui. ²³ Ba be na tinasuna si kamo koasa barikaleqe; ke sa vina kilasa sapu kaqu vagia sa, si hobe nia tinoa sa tinoa. ²⁴ Hobe nia mata sa mata, hobe nia livo sa livo, hobe nia lima sa lima, hobe nia nene sa nene,* ²⁵ hobe nia sinulu sa sulu, hobe nia bakora sa binakora, hobe nia tebotebo ehara sa tebo ehara. ²⁶ Be sekea keke tie sa matana sa nana pinausu koreo babe vineki meke va behua sa si keke kali matana si asa, si kaqu vata rupahia sa si asa, pude na hinobena sa matana. ²⁷ Be tupa pakoa sa sa livona, si kaqu vata rupahia sa sa pinausu asa, pude na hinobena sa livona.

Sari na Tinaraedi rina Tinago tanisa Tie

---

* **21:24** Liv 24:19-20; Diut 19:21; Mt 5:38

²⁸ Be hoata va matea keke bulumakao kokoreo si keke tie, si kaqu ta gona patu sa bulumakao kokoreo, meke sa masana si lopu kaqu ta gani; ba sa tie sapu tagona sa bulumakao kokoreo hie si lopu kaqu tava kilasa. ²⁹ Ba be asa mo sa hahanana sapu hoke tavetia sa bulumakao kokoreo, hoke tava balau tugo, ba lopu ta veko pa bara si asa. Ego, mumudi si hoata va matea sa si keke tie, ke kaqu ta gona patu sa bulumakao kokoreo, meke sa tie sapu tagona sa bulumakao kokoreo hie si kaqu tava mate tugo. ³⁰ Ba be tava malumu pude veko hinere sa tie pu tagona sa bulumakao kokoreo, pude va sarea sa nana tinoa, gua, si mani here va hokotia sa sa doduruna sapu gua ta hivae. ³¹ Be va matea sa bulumakao kokoreo si keke koreo babe vineki, si sa tinarae tugo asa si kaqu ta tavetavetae vasina. ³² Be va matea sa bulumakao kokoreo si keke pinausu koreo babe pinausu vineki. Sa tie sapu tagona sa bulumakao kokoreo hie, si kaqu here nia ka tolonavulu puta poata siliva sa tie sapu tagona sa pinausu. Beto asa si kaqu ta gona va mate sa bulumakao kokoreo asa.

³³ Be keke tie si tukelia si keke pou, babe gelia sa si keke meke lopu tukua sa, meke hoqa voi vasina si keke bulumakao kokoreo, babe keke don'ki, ³⁴ si kaqu here nia sa tie pu tagona sa pou asa, sa tie pu tagona sa kurukuru name sapu mate. Meke kaqu vagia sa tie herehere hie sa kurukuru sapu matena. ³⁵ Be va matea sa bulumakao kokoreo, tanisa keke tie, si keke bulumakao kokoreo tanisa keke. Sari karua tie hire si kaqu holuholu nia sa bulumakao koko-

reo toana, meke variva hiani ri karua sari na poatana, meke gua tugo sa bulumakao kokoreo matena, kaqu vari va hiani ri karua sari na masana. ³⁶ Ba be ta gilana sapu hoke raraza nia kikhona sa bulumakao kokoreo hie, meke lopu ta kopue pa korapa bara koasa tie pu tagona sa, si kaqu varihobei bulumakao kokoreo sari kara, sapu matena si kaqu ta vala koasa pu tagona sa bulumakao toana meke kaqu hobe tugo sa sapu matena.

22

Tinaraedi ri na Tinago

¹ Be keke tie si hikoa si keke bulumakao kokoreo ba be keke sipi meke va matea babe holuholu nia, si kaqu hobe nia ka lima bulumakao kokoreo sa sa bulumakao kokoreo sapu hikoa sa. Meke sa sipi si kaqu hobe nia ka made sipi sa si asa. ² Ego, be ta tuqe si keke tie hikohiko pana boni, meke ta seke va mate, si lopu sea nia sa tie sapu tuqena sa vina matena sa; ³ Ba be ele rane seunae tu ta evana gua sa hiko, si sea nia sa sa vina matena sa tie. Kaqu here nia sa tie hikohiko sa laena sa nana hinikohiko, babe lopu gua asa, si kaqu ta holuholue si asa pa tinavete pinausu, pude na hinerena sa nana hinikohiko. ⁴ Be ta dogoro sa kurukuru name sapu ta hikona koari nana tinago saripu tagoi sa, be na bulumakao babe don'ki babe sipi sia, si kaqu tomo rua sa nana hinere sa tie hikohiko sana. ⁵ Be keke tie si va ganigani pa nana inuma babe pa keke nana inuma vaeni sari nana bulumakao; beto hoi si karovo sea latu pa keke inuma tanisa keke

tie sari na bulumakao, meke la ganigani. Kaqu hereni sa tie pu ari nana bulumakao, sari na ginani leadi, saripu gani ri na nana bulumakao, koasa inuma tanisa tie, babe koasa nana inuma vaeni.

⁶ Be va katua sa tie si keke nika meke sulu sa hiqohiqo, meke karovo la ia sa inuma tanisa keke tie meke ta sulu sari na linetelete saripu tiqe toqolodi, babe sari na linetelete saripu turu varigaraedi, ba be sa doduruna mo sa nana inuma sa tie si ta sulu beto; ego, sa tie pu va katuna sa nika, si kaqu hereni sari na linetelete pu ta sulu koasa inuma tanisa tie sana.

⁷ Be keke tie si valani koasa turanana si kaiqa poata siliva babe kaiqa tinitoṅa pude kopu ponia gua; meke ta hiko si arini koasa vetu tanisa turanana. Meke be ta vagi sa tie hikohiko, si kaqu tomo rua sa hinerehere tanisa tie hikohiko sana. ⁸ Ba be lopu ta dogoro sa tie hikohiko, ego, sa tie sapu kopu nia sa tinitoṅa marilaena si kaqu ta turana la pa vasina tadi na tie varipitui, meke kaqu zama tokotokoro nia sa sapu lopu hiko sa sa tinago tanisa sa tie sana, gua. ⁹ Ba be sari karua si lopu variva ego nia sapu tesei nana si keketona. Be na bulumakao, na don'ki, sipi, poko sia, ba be kaiqa toṅa pule, si ego, sari karua tie hire sapu hopeke zama, 'Na qua rau' gua, si kaqu ta turana la pa vasina vinaripitui. Vasina tu kaqu tozi vura nia sa tie varipitui sapu esei si sea, meke kaqu tomo rua sa nana hinerehere koasa tie toṅoto.

¹⁰ Be keke tie si tepa ia sa turanana pude kopu vala nia sa nana kurukuru ṅame, be na

don'ki, babe na bulumakao, babe na sipi, babe kaiqa kurukuru name pule, meke be mate, babe bakora, babe ta hiko taloa sa kurukuru name asa; meke namu loke tie gilania sapu gua ta evana koasa kurukuru name asa; ¹¹ sa tie sapu kopuna sa kurukuru sana, si kaqu la pa vasina vinaripitui, meke zama tokotokoro nia, sapu lopu hiko sa sa kurukuru name tanisa turanana. Be va hinokaria sa turanana pu ari nana, sapu lopu hiko sa tie kopuna sa nana kurukuru name, ba na muliunu mo, gua, si lopu ta hivae pude here nia sa tie kopuna sa tie pu ari nana. ¹² Ba be ta hiko sa kurukuru name koasa tie sapu kopuna si asa, si kaqu ta herei sa tie sapu ari nana kurukuru name. ¹³ Babe tava mate si asa koari na kurukuru pinomo. Sa tie pu kopuna sa kurukuru, si kaqu paleke la nia koasa tie sapu ari nana kurukuru, sa kurukuru asa pude na vina sosode; meke lopu ta hivae pude here nia sapu tava mate koari na kurukuru pinomo si asa.

¹⁴ Be keke tie si vagi pakia mo sa si keke kurukuru name koa keke tie, meke bakora babe mate si asa, tooso lopu koa sa tie sapu ari nana, ke kaqu holua sa tie pu vagi pakina si asa, koasa tie pu ari nana. ¹⁵ Ba be ta evana si asa tooso koa nana sa tie sapu ari nana kurukuru name si lopu kaqu tabaria sa tie si asa. Be ta tabara poata sa tie sapu ari nana kurukuru name koari hopehopeke tooso pa tinavete, sa binakora babe minate tanisa kurukuru name sana, si ele ta tabara koasa poata asa.

Tinarae tana Tinoa Tie

16 Be keke tie si nonovalia si keke vineki vaqurana toa, sapu lopu ele ta pinirovetu vekona, kaqu veko nia poata sa si asa meke haba ia.* 17 Ba be lopu va malumia sa tamana* pude haba ia sa sa tuna vineki, si kaqu here nia kaiqa poata sa sa tamana, padana gua sa inivasana sa vineki vaqurana toa, sapu lopu ele hite ta nonovala koa ke tie.

18 Kaqu tava mate sa barikaleqe sapu na tie vakuvakutae.*

19 Kaqu tava mate sa tie sapu tavete va sea ia si keke kurukuru name.*

20 Kaqu tava kilasa pa minate si keke tie, sapu va vukivukihi la koa keke tamasa, sapu lopu e Zihova, sa Tamasa hinokara.*

21 Mi lopu nonovalia babe vata sigitia gamu si keke tie karovona. Mi balabala ia sapu gamu, ba na tie karovomia tugo pa Izipi.* 22 Mi lopu nonovalia gamu si keke nabonaboko babe keke tie eapana. 23 Be nonovalia gamu si asa, si Arau, sapu e Zihova, si kaqu avosia pana kabo alili mae ia rini sa Qua tinokae, 24 Meke kaqu bugoroni gamu Rau, meke va mate gamu pa vinaripera. Meke kaqu koa nabonaboko sari na mia barikaleqe meke sari na tumia si kaqu loke tamadia.

25 Be vala paki poata si gamu koari na Qua tinoni saripu habahualadi; meke tavetavete

---

* 22:16 Diut 22:28-29 * 22:17 Pa hahanana tadi na tie Ziu, sa tamana si na tie kopu nia sa pinirovetu tanisa tuna vineki.

* 22:18 Diut 18:10,11 * 22:19 Liv 18:23, 20:15-16; Diut 27:21

* 22:20 Diut 17:2-7 * 22:21 Ekd 23:9; Liv 19:33-34; Diut 24:17-18, 27:19

kekenoŋo sari na tie pu hoke va malumu lip-
ulipu, lopu tepa tomo nia gamu gua sapu ele ta
poni nia sa koa gamu.* ²⁶ Be vagia goi koa ke
tie si keke koti pude na vina sosodena sapu kaqu
tabarigo sa, gua. Kaqu va pule vala nia goi si asa
koasa, sipu lopu ele lodu sa rimata,* ²⁷ sina asa
mo sa titeke koti maŋini sapu tagoia sa. Loketoŋa
pule si boka puta nia sa. Pana kabo alilia sa
sa Qua tinokae, si kaqu avosia Rau si asa, sina
tataru ni Rau sari na tie tasunadi.

²⁸ Mi lopu zama noŋovala ia gamu sa Tamasa,
meke lopu zama va kaleania goi sa koimata tadi
na tinoni.*

²⁹ Mi lopu hekini koa Rau sari na mia vinar-
iponi, sari na vua kenudi ri na mia pinakepakete,
sari na huiti, vaeni, na oela olive, na gua.

Mi poni Nau tugo sari na tumia koreo kenudi.

³⁰ Mi poni Nau tugo sari na mia bulumakao na
sipi podo kenudi. Ba madi koa paki ka zuapa
ranedi sari na tudia kokoreo koa ri na tinadia,
meke pa rane vina vesu, si kaqu ta poni mae koa
Rau si arini.

³¹ Gamu si na Qua tie tava madimia. Ke mi
lopu henai sari na masadi rina kurukuru name
saripu tava mate koari na kurukuru pinomodi;
ba mi poni lani koari na siki.*

23

Sa Tinarae pa Vinarinoŋoi pa Tataru Variva Tukana

---

* **22:25** Liv 25:35-38; Diut 15:7-11, 23:19-20   * **22:26** Diut
24:10-13   * **22:28** ZT 23:5   * **22:31** Liv 17:15

¹ Mu lopu va ene hoboro inavoso kokohadi, meke lopu toka nia sa tie seana, pude helahelae vurani sari na zinama kokohadi.*

² Mu lopu somana luli koasa vinarigara tie totoso lulia rini sapu seana babe tozi vura nia sapu seana pude huaria sa vinilasa tonotona.

³ Be koa pa vinaripitui si keke tie, si mamu lopu toka kale nia, sina na tie habahualana si asa.*

⁴ Be ta evaṇa sapu dogoria goi sa bulumakao babe doṅ'ki tanisa mua kana sapu ene hoboro, si mamu turaṇa pule la nia koasa pu tagona.* ⁵ Be hoḡa turaṇia sa nana doṅ'ki sa nana pinaleke si mamu lopu va talevara hola, ba mamu toka nia sa mua kana pude va turu pulea sa doṅ'ki.

⁶ Mu lopu oso nia goi koa ke tie habahualana sa tinonoto, pana ta pitu si asa.* ⁷ Mu lopu zutu kokoha ia goi si keke tie meke lopu va mate hobia goi si keke tie tonoto, ura kote zutua Rau sa tie gua asa, sapu tavete va sea. ⁸ Mu lopu ade vagia goi sa poata tanisa tie pu hiva nigo, pude tavete ponia sa kinaleana koasa, ura sa poata gua asa si va behui sari na tie koasa tinonoto, meke novali sari na tie hokara pu loke dia ginugua. ⁹ Mi lopu nonoivalia gamu si keke tie karovona; na ele gilania mia mo gamu si pude na tie karovona, ura gamu ba na tie karovo mia mo pa popoa Izipi.*

Sari na Tinarae Tanisa Vuaheni meke Sabati

---

* **23:1** Ekd 20:16; Liv 19:11-12; Diut 5:20   * **23:3** Liv 19:15

* **23:4** Diut 22:1-4   * **23:6** Liv 19:15; Diut 16:19   * **23:9** Ekd 22:21; Liv 19:33-34; Diut 24:17-18, 27:19

10 Ura koari ka onomo vuaheni si kaqu lelete na pakepakete si gamu koa ri na mia inuma,*
 11 ba koasa vuaheni vina zuapa, si mani tava magogoso meke lopu ta lete pule sa pepeso. Meke sari na tie malamalanadi saripu koadi koa gamu, si madi vagi gedi ginani vasina, meke sari na kurukuru pinomodi si madi gani saripu veko hola i rini. Meke gua tugo sari na mia inuma vaeni na linetelete olive.

12 Ka onomo rane koari hopeke vuiki si kaqu tavetavete si gamu, ba loke tie si kaqu tavetavete koasa rane vina zuapa koari hopeke vuiki. Sari na mia pinausu na tie karovodi saripu tavetavete poni gamu meke sari na mia kurukuru name ba kaqu magogoso beto tugo.*

13 Kaqu avosi na kopu valeani gamu sari na doduru zinama saripu zamani Arau Zihova koa gamu. Mu lopu varavara la koari kaiqa tamasa pule; namu lopu hivani Rau pude pozai gamu pozadi si arini.

Ka Neta Inevana Nomadi

14 Ka neta totošo koari hopeke vuaheni si kaqu tavete inevana si gamu, pude va lavatau.
 15 Koasa sidara Abibi, sapu taluarae ia gamu pa popoa Izipi, si kaqu tavetia gamu sa Inevana Bereti Loke Isitina^d. Koari ka zuapa rane tanisa inevana, mi hena ia gamu sa bereti loke isitina, gua sapu ele tozini gamu Rau. Mu lopu mae

---

* **23:10** Liv 25:1-7   * **23:12** Ekd 20:9-11, 31:15, 34:21, 35:2; Liv 23:3; Diut 5:13-14

somana pa vinahesi pana lopu paleke maeni gamu sari na mia vinariponi gua.*

¹⁶ Mi tavetia sa inevaṅa pakepakete, toতো podalae paketi gamu sari na mia vuvua, mi vala i koe Tamasa saripu vua kenudi pa mia inuma.*

Mi tavetia sa Inevaṅa vina balabaladi rina dia ipi pa qega pa toতো paketi gamu sari na vua huda na vaeni. ¹⁷ Gamu doduru palabatu si kaqu mae vahesi Au si Arau, Zihova, sa mia Tamasa, koari ka ṅeta inevaṅa, koari hopeke vuaheni.

¹⁸ Totoso va vukivukihi nia ehara kurukuru ṅame koa Rau, si mi lopu tavete turan̄a si keke vinariponi sapu henia na isiti, meke lopu kaqu va malumia goi si keke vasi deana koa holana koasa vina vukivukihi, pude tanisa rane vugo.

¹⁹ Hopeke vuaheni si mi paleke va maei sari na mia pinakepakete huiti kekenu pa inuma koa rau pa vetu te Zihova sa mia Tamasa.*

Keke tuna qoti babe na tuna sipi sapu korapa susu pa tinana, si mi lopu raroia gamu koasa meleke tanisa tinana.

Sari na Vinatatarā na Vina tumatumae

²⁰ Kaqu garunu va kenue atu nia Rau si keke mateana pude kopuni gamu koasa mia inene, meke pude turan̄a lani gamu koasa vasina sapu ele va nama veko nia Rau, gua. ²¹ Kaqu avosia na va tabea gamu si asa. Mu lopu toketokea gamu si asa. Na lopu kaqu taleosoni sa sari na mia tinoketoke la koasa, sina pozaqu Rau si koa koasa. ²² Ba be va tabei na taveti gamu sari

---

* **23:15** Ekd 12:14-20; Liv 23:6-8; Nab 28:17-25 * **23:16** Liv 23:15-21,39-43; Nab 28:26-31 * **23:19** Ekd 34:26; Diut 14:21, 26:2

doduru gua pu tozini gamu Rau, si kaqu varipera poni gamu Rau koari na mia kana. ²³ Sa Qua mateana si kaqu la va kenue koa gamu meke va kilasa beto pani sari doduru mia kana sapu sari na butubutu Amoraiti, Hitaiti, Perizaiti, Kenanaiti, Hivaiti meke Zebusaiti, meke turana lani gamu koari na popoa arini. ²⁴ Mi lopu todononi na vahesi gamu sari na dia tamasa, meke lopu vagi va karovi sari na dia hahanana vnahesi beku. Huari gedi sari na dia tamasa, mamu seke huhuari gedi sari na dedegere, saripu va hopei rini koari na dia vnahesi. ²⁵ Mi vahesi Au si Arau Zihova, sa mia Tamasa. Pana vahesi Au gamu, si kaqu qetuni gamu Rau meke poni gamu ginani na kolo, meke lopu kaqu raza gamu minoho. ²⁶ Namu loke barikaleqe pa mia popoa si kaqu mate tudia, sipu lopu ele kamo sa nana totošo podo, babe tige. Kaqu va toa gelenae i Rau sari na mia tinoa.

²⁷ Kaqu va tarazuzu kenui Rau sari na tinoni pu kana gamu, meke kaqu va pupuhi Rau sarini pu razai gamu, meke kaqu va goveti Rau koa gamu sari doduru mia kana. ²⁸ Kaqu va tarazuzu kenui Rau sari na mia kana, meke kaqu hadu taloani Rau sari na tie Hivaiti, na tie Kenani, meke sari na tie Hitaiti pa seu. ²⁹ Ba lopu kaqu hadu taloani Rau sari doduru tie pa keke vuaheni, be gua asa si kote ivulu sa popoa, meke kote ta soku holani gamu sari na kurukuru pinomodi. ³⁰ Gua asa ke kaqu kaiqa paki, osolae pada pude vagia gamu doduruna sa popoa. ³¹ Kaqu taveti Rau sari na volosodi sari na mia popoa pude na kokoina sa pepeso, sapu kamo

mae gua koasa koqu lavata pa Aqaba, meke kamo la gua pa kolo Meditareniani, meke topue koasa soloso qega tata pa Izipi, meke kamo la gua koasa Ovuku Iuparetisi. Kaqu poni gamu Rau sa niniranira sapu holani koari pu koadi koasa popoa, meke kaqu hadu la ni gamu pa seu si arini. ³² Mi lopu taveti gamu si kaiqa vinariva egoi koari na tie sara, babe koari na dia tamasa. ³³ Lopu kaqu va koai gamu pa mia popoa sari na tie arini, be va koai gamu, si kote turana va sea gamu rini, meke kana Au si Arau. Meke be vahesi gamu sari na dia tamasa, si kote gua tugo sa tie sapu ele soto pa sipata si gamu.”

24

Va Egoa ri na Tinoni Izireli sa Vinariva Egoi te Tamasa koa Rini

¹ Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Agoi meke Eroni, Nadabi, Abihu, meke ari ka zuapa navulu puta koimata tadi na tie Izireli, si kaqu ene sage mae koa Rau pa toqere; meke pana lopu ele tata mae gamu, si mi todoño na vahesi Au.

² Loke tie pule, ba agoi mo telemu, si kaqu tata mae koa Rau. Sari na Koimata si kaqu ene sage meke vahesi Au pa seu, ba sari na tinoni Izireli ba namu lopu kaqu ene sage mae pa toqere,” gua.

³ Meke la koari doduru tinoni Izireli se Mosese, meke tozi betoni koari doduru sari na zinama na tinarae te Zihova, si olaña beto sari doduru tinoni, “Kaqu va tabei gami sari doduru ginugua saripu zamani e Zihova,” gua si arini. ⁴ Meke kubere gore betoni e Mosese sari doduru zinama te Zihova. Meke pa koivugona sa munumunu

asa, si tavetia e Mosese si keke hope pa hubina sa toqere, meke varihakehake ni sa sari ka manege rua patu, keke patu koari hopeke butubutu Izireli. ⁵ Beto meke tiqe garuni sa sari na tie vaqura pude va vukivukihi va uququ la koe Zihova, meke kaiqa bulumakao si tava vukivukihi pa hinenahena binaere* koe Zihova, pude tanisa henahena varigara koari na tinoni Izireli, gua. ⁶ Meke vagia Mosese sa padana sa kukuruna sa eharadi ri na kurukuru meke zoropo lani sa koari na besini, meke sapu keke kukuruna pule si siburu la nia sa koasa hope. ⁷ Beto meke tiqe vagia Mosese sa buka, vasina ta kubere sa vinariva egoi te Zihova, meke tiro va ululae ia koari na tie. Meke olaṅa sari na tie, “Kaqu va tabei na taveti gami sari doduru ginugua pu tozini gami e Zihova,” gua si arini.

⁸ Beto meke vagia Mosese sa ehara sapu voi koari na besini, siburu la nia sa koari na tinoni, meke zama, “Sa ehara hie si na vina gilagilana koasa mia vinariva egoi va nabu hie sapu kaqu kopu nia gamu, sapu variva ego nia gamu meke e Zihova, tooso vatui Sa sari Nana zinama,” gua.*

⁹ Meke sage la pa toqere sari Mosese, Eroni, Abihu, Nadabi, meke sari ka zuapa ṅavulu puta koimata tadi na tie Izireli, ¹⁰ meke dogoria rini sa Tamasa Izireli. Sa kaurudi ri nenena si doṅo guana keketona sapu leleana hola, sapu balairi

---

* **24:5** Sa vina vukivukihi hinenahena binaere koe Zihova si kukuruna sina vina vukivukihi va uququ meke kukuruna si hena ia rina tie pa hinenahena binaere koe Zihova. Kaiqa iniliri poza nia na vina vukivukihi binule. * **24:8** Mt 26:28; Mk 14:24; Lk 22:20; 1 Kor 11:25; Hib 9:19-20, 10:29

guana galegalearane meke bakala hola. ¹¹ Meke lopu va matei sa Tamasa sari na koimata tadi pa Izireli, ba dogoria mo rini si Asa, meke beto asa si napo na henahena varigara mo si arini.

Mosese pa Toqere Saenai

¹² Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Mu sage mae koa Rau pa toqere, mamu aqa vasina, meke kote ponigo Rau sari karua patu labelabe, vasina ta kubere sari doduru tinarae pude va tumatumae i sari na tie Izireli.”

¹³ Meke va namanama se Mosese meke Zosua, sa nana tie vatukana meke podalae ene sage la pa toqere hopena se Mosese. ¹⁴ Meke zamai Mosese sari na koimata, “Gamu si mamu aqani gami tani, osolae kamo pule mae si gami. Ari Eroni e Huri si koa turaña gamu meke esei sapu ari nana vinaritokei koa ke tie, si mani paleke mae nia koari kara,” gua.

¹⁵ Meke sipu ene sage la pa toqere Saenai se Mosese, si nobi tamunia na lei si asa. ¹⁶⁻¹⁷ Meke sa ninedala te Zihova si gore mae pa batuna sa toqere. Meke dogoria rina tie Izireli sa kalalasa sapu doño guana nika huruñuna pa batuna sa toqere. Meke ka onomo rane si nobi tamunia na lei sa toqere, meke koasa rane vina zuapa si titioko vura pa lei koe Mosese se Zihova. ¹⁸ Meke sage hola latu pa batuna sa toqere koasa lei se Mosese. Meke vasina koa ka made navulu puta rane na boñi si asa.*

---

* **24:18** Diut 9:9

25

Sari na Vinariponi La koe Zihova pude Kuria sa Ipi Hopena

¹ Meke zama la koe Mosese se Zihova, ² “Tozini sari na tie Izireli pude va mae i koa Rau sari na vinariponi. Vagia gua sapu boka poni nia sa tie pa nana hiniva soti. ³ Gua hire sari na vinariponi saripu kaqu ta vagi: qolo, siliva, boronizi; ⁴ poko lini memelesina; meke vulu bulu, pepolo, meke ziṅara; poko sapu ta tavetae kalu qoti; ⁵ kapuna keke sipi kokoreo sapu tava ziṅara; kapu rumu tava popana; huda akesia; ⁶ oela tana zuke; oto huda humaṅa lea tana vina uququ, sari na votiki oto huda oela na pauda humaṅa lea tana oela olive tana va madi tie; ⁷ sari na patu nedala na vinasari dono lea, saripu soto koasa poko hama hopena meke sa poko raqaraqa tanisa hama kenukenue.

⁸ Ego, kaqu tavete poni Au ri na tinoni si keke Ipi Hopena, pude kaqu somana koa koa rini si Rau. ⁹ Meke sa tinavetena, meke sari doduru likakalae pa korapana, si kaqu gua puta tugo saripu va dogoro nigo Rau.

Sa Bokese Tanisa Vinariva Egoi te Zihova

¹⁰ Mi tavete nia huda akesia gamu sa Bokese Vinariva Egoi, keke gogoto manege puta sentimita sa ginelena, ka onomo ṅavulu onomo sentimita labena, onomo ṅavulu onomo sentimita ululuna.* ¹¹ Mamu poko nia qolo pa

---

* **25:10** Ka made ṅavulu lima inisi sa ginelena, ka hiokona zuapa inisi sa labena, meke ka hiokona zuapa inisi sa ululuna.

korapana meke mudina, meke gua tugo doduru vari likohaena. ¹² Taveti ka made riñi qolo palepalekeana; mamu va soto lani koari ka made nenena; karua riñi koari karua kalina. ¹³ Mamu tavete nia palepalekeana huda akesia; mamu va pokoni qolo si arini, ¹⁴ mamu va lopoto lani koari na riñi, pa karua kalina sa bokese sari na huda. ¹⁵ Meke lopu kaqu ta unusu vagi pule sari na huda palepalekeana koari na riñi. ¹⁶ Mamu tige vekoi pa korapa bokese hopena sari karua patu labelabe vasina ta kubere sari na tinarae, saripu kote vatui Rau.

¹⁷ Mamu tavetia pa qolo viana si keke tuku-tuku, sapu keke gogoto manege puta sentimita gelena, meke onomo ñavulu onomo sentimita labena.* * ¹⁸⁻¹⁹ Mamu sekeseke va vurai karua serubimi koasa tukutuku qolo keke pa hopeke kalina.* Mamu sekesekei pude kaqu ta evañae keke tini sari karua mateana meke sa tukutukuna sa bokese. ²⁰ Sari karua serubimi si kaqu vari doño totoi meke sari na tatapurudi si kaqu nobia sa tukutuku. ²¹ Mamu voi i pa korapa bokese sari karua patu labelabe, mamu tukua. ²² Beto meke kaqu tutuvu gamu Rau panauluna sa tukutuku bokese hopena, pa varikorapadi ri karua mateana serubimi; meke kaqu zama vatuni Rau koa gamu na tie Izireli sari doduru Qua tinarae.

Sa Tevolo Bereti
(Ekisidasi 37:10-16)

* **25:17** 45 Inisi gelena, meke 27 inisi labena. * **25:17** Hib

9:5 * **25:18-19** Serubimi si keke mateana hopena te Tamasa pa Mañauru koai tatapurudi.

23 Mamu tavete nia huda akesia si keke tevolo, vesu navulu vesu sentimita gelena, made navulu made sentimita labena, meke onomo navulu onomo sentimita ululuna.* 24 Mamu tavetia keke poko sekesekeana sapu ta tavetae qolo viana, meke pa hukihukirina si ta napitae qolo. 25 Mamu tavetia keke tokatoka sage pa hukihukirina sa tevolo. Sa ululuna si kaqu zuapa navulu lima milimita ululuna meke sa hukihukirina panaulu si kaqu ta pokoe qolo. 26 Mamu taveti ka made qolo rini palepalekeana, mamu hopeke va sotoi koari ka made iiona sa tevolo, vasina koa sari hopeke nenena. 27 Sari na rini si kaqu ta soto kapae koasa tokatoka sage pude tupei sari na huda palepalekeana tanisa tevolo. 28 Mamu tavete nia karua palepalekeana huda akesia, mamu pokoni qolo. 29 Mamu taveti sari na peleta, kapa, zagi, na besini, pude tana naponapoana vaeni; kaqu na qolo viana tavete betoni sari doduru hire. 30 Kaqu ta veko pa kenuna sa Bokese Vinariva Egoi, sa tevolo, meke doduru totošo sa bereti madina sapu koa koasa tevolo, si kaqu ta poni mae koa Rau.*

Sa Tuturuana Zuke
(Ekisidasi 37:17-24)

31 Mamu tavete nia qolo viana si keke tuturuana zuke: sekeseke hitehite vura nia koasa sa hubina meke dedegerena; mamu tavete vurani kaiqa kineha kapa havohavoro, guana vina sari, sari na havoro lopu ele pelaradi, meke na elodi. Kote keke tini doduruna si arini. 32 Kaqu ka

---

* 25:23 Ka 36 inisi gelena, ka 18 inisi labena, meke 27 inisi ululuna. * 25:30 Liv 24:5-8

onomo limana sa tuturuana zuke; ka neta pa karua kalina. ³³ Hopeke koari ka onomo limana hire, si koadia sari ka neta vinasari havoro, sapu doño gua kineha havoro olomodi, sapu koai elodi na havoro lopu ele pelaradi. ³⁴ Meke koasa dedegerena sa tuturuana zuke, si kaqu koadia sari ka made kapa, sapu doño guari na havoro huda olomodi kinehadi, sapu koai na havoro lopu ele pelaradi, meke na elodi. ³⁵ Kaqu koa nana si keke havoro lopu pelarana, panapeka koari ka neta hopeke limadia. ³⁶ Sari na limana, meke sari na havoro lopu ele pelaradi, meke sa tuturuana zuke si kaqu ta sekeseke meke ta tavete vura pa qolo viana. ³⁷ Beto mamu taveti ka zuapa zuke oela hitekedi, mamu vekoi koasa tuturuana zuke, pude va kalalasia sa kenuna, sa vasina sapu koa sa tuturuana zuke. ³⁸ Mamu taveteni qolo sari na nepihina meke sari na vovoina. ³⁹ Kaqu tavetia gamu sa tuturuana zuke meke sari na tinitona tanisa koari ka tolonavulu lima kilo qolo viana.* ⁴⁰ Mi tavete valeani, gua puta tugo sa kineha sapu va dogoroni gamu Rau pa toqere.*

26

Sa Ipi Hopena te Zihova

¹ Ego, kaqu tavete poni nau ri na tinoni si keke Ipi Hopena. Ka manege puta kukuru poko lineni arilaedi, sapu ta tigisi vulu bulu, pepolo, meke zinara si kaqu tavete nia rini sa

---

* **25:39** Ka zuapa navulu lima paoni qolo mamatana. * **25:40**
TTA 7:44; Hib 8:5

ipi, mamu tigisi ni mateana serubimi sari na poko. ² Sari na gineledi ri na hopeke kukuru poko si ka manege rua mita geledi, meke karua mita labedi.* ³ Piti varihodaeni sari ka lima poko, meke gua tugo sari ka lima pule. ⁴ Mamu piti va sotoni kukuru poko bulu bobolokuhæ sapu koai lopa pa huhukiridi sari na poko goba, pude boka sopele la nia sa labete sisigotoana. ⁵ Mamu piti va sotoi sari ka lima navulu puta poko bulu bobolokuhæ sapu koai lopa koari hopeke karua poko goba. ⁶ Beto mamu taveti ka lima navulu puta qaqahere pude guana lozo, meke doño guana keke mo sari karua goba.

⁷ Beto mamu vagi ka manege eke kukuru poko kalu qoti, mamu tavetia keke ipi poko. ⁸ Sari padadi ri doduru si ka manege neta mita geledi meke karua mita labedi.* ⁹ Mamu piti varihodaeni sari ka lima, meke gua tugo sari ka onomo pule; mamu tomo rua ia, sapu vina onomo kukuruna panaulu, pude nobia kenuna sa Ipi Hopena. ¹⁰ Beto mamu va soto i pule sari ka lima navulu puta kukuru poko bulu bobolokuhæ sapu koai lopa, pa hukihukiridi sari karua poko hire. ¹¹ Beto mamu taveti pule ka lima navulu puta qaqahere boronizi, mamu va sopele lani koari na kukuru poko bulu bobolokuhæ sapu koai lopa, pude ta varihodae sari karua kukurudi, meke doño guana keke nobinobiana mo. ¹² Totosona va turua gamu sa Ipi Hopena si va sigoto gorea sa kukuruna

---

* **26:2** Ka manege neta iadi geledi meke karua iadi labedi (keke nava). * **26:8** 15 iadi geledi meke 2 iadi labedi.

sa poko tomo rua meke nobia mudina sa Ipi Hopena. ¹³ Kaiqa lima navulu sentimita pule* saripu sigoto gore pa hopeke vari kalina hola nia sa poko lineni arilaena, si pude va paeria sa ipi.

¹⁴ Mamu taveti pule karua nobinobiana tanisa Ipi Hopena. Keke si na kapu sipi kokoreo, sapu tava zinarana, meke keke pule si na kapu rumu, pude tana sada.

¹⁵ Mamu va turu varibarani kaiqa huda barabara akesia pude tanisa Ipi Hopena. ¹⁶ Kaqu ka made mita geledi* meke onomo navulu onomo sentimita labedi. ¹⁷ Hopeke karua barabara hire si kaqu turu koasa vovoina siliva.

¹⁸ Mamu taveti ka hiokona puta hopeke karua huda barabara tana kali mataona*. ¹⁹ Meke ka made navulu puta vovoina siliva vasina tava turu sari na barabara; hopeke karua vovoina pa keke huda barabara, pude tuqe va nabui sari karua. ²⁰ Mamu taveti pule ka hiokona puta hopeke karua huda barabara pude tana kali gede* sa Ipi Hopena, ²¹ meke ka made navulu vovoina siliva, hopeke karua vovoina pa hubina keke barabara huda. ²² Meke pa mudina sa ipi pa kali lodu rimata, si mamu taveti ka onomo hopeke karua huda barabara; ²³ mamu taveti pule karua hopeke barabara huda, koari na iio pa mumudi. ²⁴ Sari karua barabara huda koari hopeke iiona sa Ipi Hopena, si kaqu ta varihodae

---

* **26:13** Kukuru iadi pule. * **26:16** Manege lima piti geledi sari hopeke huda barabara, meke sa huda varihodae pilivarata si ka 27 inisi labedi. * **26:18** Kali saoti. * **26:20** Kali gede be tia la pa kali lodu rimata.

varigara meke ta tuqe varigarae koa ke riṅi boronizi, panapeka meke kamo panaulu. ²⁵ Gua asa, ke kaqu ka vesu sari doduru hopeke karua barabara huda pa mudina sa Ipi Hopena, meke kaqu ka manege onomo sari doduru voivoina siliva, karua vovoina pa kaurudi ri hopeke karua barabara huda.

²⁶ Ego, mamu taveti sari na huda akesia, pude tana gaso pilipilivarata, pude va niṅirai sari na huda tuturu koari na barabara tana Ipi Hopena. Ka lima gaso si pude tuqe varigarani sari na barabara pa keke kalina. ²⁷ Meke ka lima pule si pude tuqe varigarani sari na barabara pa keke kalina. Meke ka lima pule pilipilivarata, pude tuqe varigarani sari na barabara pa mudina sa Ipi Hopena. ²⁸ Sa huda gaso pa kokorapadi rina barabara, si kaqu kamo la gua koari karua vina betobeto barabara. ²⁹ Vekoni riṅi qolo sari na barabara huda, mamu va lopoto la i sari na gaso koari na riṅi, mamu pokoni qolo sari na barabara, meke sari na huda gaso.

³⁰ Mamu podalae tavetia meke kuri va hokotia sa Ipi Hopena koasa kineha, sapu va dogoro nigo Rau pa batu toqere Saenai. ³¹ Mamu tavete nia poko lineni arilaena si keke goba poko, mamu piti nia lozi bulu, pepolo meke ziṅara. Beto mamu piti la nia kineha mateana serubimi si asa. ³² Beto mamu va sigotia sa poko goba koari na qaqa hereana qolo saripu sotodi koari ka made dedegere huda akesia saripu turudi koari ka made vovoina meke ta pokoe qolo. ³³ Va sigotia sa poko goba pa kaurudi ri na qaqa hereana qolo; mamu vekoa sa bokese tanisa vinariva egoi, sapu

koa ia ri karua patu labelabe pa mudina sa poko goba pa lose hopena pa hopena. Sa poko goba hie si kaqu varipaqaha nia sa lose hopena koasa hopena pa hopena.* ³⁴ Mamu tukua sa Bokese Vinariva Egoi koasa tukutukuna, vasina pu koa ia tinaleosae na vinulasadi sari na sinea. ³⁵ Mamu vekoa sa tavolo pa sadana sa poko goba pa kali gede* koasa Ipi Hopena, meke sa tuturuana zuke pa kali matao.

³⁶ Ego, koasa nuqunuquruana tanisa Ipi Hopena, si kaqu va sigoto nia poko goba ta tavetena pa poko lineni arilaena, sapu ta pitie lozi bulu, pepolo, meke zinara; meke kaqu piti nia vinasari tugo gamu si asa. ³⁷ Meke kaqu taveti gamu sari ka lima dedegere huda akesia sapu ta pokoe qolo, pude tanisa poko goba asa, mamu va sotoi pa qaqahere si arini; mamu taveti tugo ka lima vovoina boronizi, pude tadi na dedegere arini.

27

Sa Hope Vina Vukivukihi Uququana

¹ Mamu tavete nia huda akesia si keke hope vina vukivukihi uququana. Kaqu kekenoŋoŋo puta sari ginelena meke linabena. Kaqu karua gogoto hiokona sentimita gelena meke labena, meke keke gogoto toloŋavulu sentimita ululuna.*

² Mamu taveti ka made kikiho koari ka made iiona sa hope. Sari na kikiho meke sa hope si

---

* **26:33** Hib 6:19, 9:3-5   * **26:35** Kali gede be tia la pa kali lodu rimata.   * **27:1** 7:5 piti gelena meke labena meke 4:5 piti ululuna.

kaqu ta tavetae keke tini meke pokoni boronizi. ³ Mamu taveteni boronizi sari doduru tinitona pu tavetavete ni pa tinavete vina vukivukihi, sapu sari na raro boronizi pude oki pani sari na eba, sari na besini boronizi pude tana sisiruana ehara, sari na poka iliriana masa, meke sari na raro boronizi pude tana nika. ⁴ Mamu tavetia keke hatara boronizi lopalopana, mamu va soto nia ka made rini boronizi, koari hopeke iiona sa hatara. ⁵ Mamu veko la nia sa tinitona lopalopa pa korapana sa hope uququana, pude koa pa kokorapana sa hope. ⁶ Mamu taveti sari na palepalekeana huda akesia, mamu pokoni boronizi. ⁷ Meke kaqu tava lopoto koari na rini sari na palepalekeana, pude koa varikali koari karu kalina sa hope, toroso ta paleke si asa. ⁸ Mamu tavete nia labete labedi sa hope, mamu va kokoba vekoa sa korapana; gua tugo sa kineha sapu ele va dogoro nigo Rau pa toqere.

Sa Gobana sa Ipi Hopena te Zihova
(Ekisidasi 38:9-20)

⁹ Mamu tavete nia gobagoba poko lineni arilaena sa vari likohaena sa Qua Ipi Hopena. Sa kali mataona* si kaqu made navulu made mita gelena. ¹⁰ Meke ka hiokona puta sari na barabara boronizi, saripu tava turu meke sari na hubidi si rokomo koari ka hiokona puta vovoina boronizi, meke sari na qaqaheredi pa hopeke barabara meke sa gaso vasina tava sigoto sa goba

---

* 27:9 Kali saoti.

si ta tavetae siliva. ¹¹ Kote tavete gunia tugo sa gobagoba poko pa kali gede*.

¹² Pa kali lodu rimata si kaqu veko nia gobagoba poko, ka hiokona rua mita labena*, meke ka manege puta sari na barabara, saripu tava turu meke sari na hubidi si rokomo koari ka hiokona puta vovoina boronizi. ¹³ Sa gobagoba poko koasa nuqunuquruana pa kali gasa rimata, si kaqu ka hiokona rua mita labena*.

¹⁴⁻¹⁵ Sa gobagoba poko koari hopeke kalina sa nuqunuquruana, si kaqu onomo mita meke onomo navulu sentimita*; meke kaqu ka neta sari barabara boronizi meke hopeke dia vovoina boronizi. ¹⁶ Ka sia mita sa gobagoba poko koasa nuqunuquruana, sapu na vina sari si ta pitie lozi bulu, pepolo, meke zinara, meke ta tavetae koasa poko lini arilaena. Meke kaqu tava sigoto va nabu si arini koari ka made barabara boronizi pu tava turudi koari na hopeke vovoina boronizi.

¹⁷ Sari doduru barabara pa vari likohaena sa gobagoba poko, si kaqu ta vari hoda koari na gaso siliva, meke sari na qaqahere si kaqu ta tavetae siliva, meke sari na hubidi ri na barabara si tava turu koari na hopeke vovoina boronizi.

¹⁸ Sa korapana si kaqu made navulu made mita gelena meke hiokona mita labena, meke karua mita kukuruna ululuna*; sa poko goba si kaqu ta tavetae na poko lini arilaena, meke sari na hubi barabara si kaqu tava turu koari na vovoina

---

* **27:11** Kali gede be tia la pa kali lodu rimata. * **27:12** 25 iadi labena. * **27:13** 25 iadi labena. * **27:14-15** 7 1/2 iadi.

* **27:18** 50 iadi gelena, meke 25 iadi labena, meke 2 1/2 iadi ululuna.

boronizi. ¹⁹ Sari doduru likakalae saripu kaqu tavetaveteni rini koasa ipi, meke sari doduru tupili pude tuqe va ninira ia sa ipi poko, si kaqu ta tavetae na boronizi.

*Kinopuna sa Zuke
(Livitikasi 24:1-4)*

²⁰ Mamu tozini sari na tie Izireli, pude paleke ponigo sa oela olive, sapu via hola, pude tanisa zuke, pude va katui doduru veluvelu. ²¹ Eroni meke sari na tuna koreo, si kaqu kopu nia sa vina katuna sa zuke sapu koa pa sadana sa poko goba sapu pa kenuna sa Bokese Vinariva Egoi. Sa tinavete kopuna si podalae veluvelu meke kamoia munumunu. Sa tinarae hie si kaqu ta kopue koari na tie Izireli meke sari na dia sinage na sage, ninae rane ka rane.

28

Sari na Poko Tadi na Hiamia

¹ Mu turaña vata kale mae nia se Eroni, meke sari na tuna koreo koa goi: Ari Nadabi, Abihu, Eleaza, meke se Itamara, pude madi nabulu Nau rini, pude na hiamia. ² Mamu tavete ponioa poko madidi goi sa tasimu, sapu se Eroni, pude dono leana na tava lavata koari na tie. ³ Mamu zamai sari doduru tie, saripu ele poni binokaboka tana piti poko Rau. Mu tozini pude piti sari na poko te Eroni pude va madia pa tinavete hiamia, sapu nabulu nia sa Qua tinavete. ⁴ Ego, hire sari na poko saripu kaqu piti rini: keke poko raqaraqā, keke poko tana hiamia, keke poko gele tana hiamia, keke poko keoro doduru, keke toropae

batu tana hiama, meke keke poko dokoho. Kaqu piti gamu sari na poko madidi hire, pude tanisa tasimia sapu se Eroni, meke sari na tuna koreo, pude di nabulu Nau rini, guari na hiama. ⁵ Kaqu pitipitini ri na tie sari na lozi qolo, bulu, pepolo, ziṅara, koasa lineni arilaena.

⁶ Sa poko tanisa hiama, si kaqu ta pitie lozi bulu, pepolo, ziṅara, na qolo, meke kaqu ta pitie vinasari si asa. ⁷ Karua sari na soqosoqoana pa avarana si kaqu ta vari sotoi sari na huk-ihukiridi. ⁸ Keke poko dokoho arilaena sapu kekeṅoṅo gua tugo sari na tinavetena, si kaqu tava soto la koasa poko tana hiama hie, pude dikuru va nabua sa kenuna meke mudina sa poko koasa tinina sa hiama. ⁹ Mamu vagi karua patu arilaedi sapu ta pozae onikisi, mamu kuberi pa korapana sari na pozadi ri ka manege rua tuna koreo e Zekopi. ¹⁰ Meke sari na pozadi si kaqu luli sari na vinarilulina sa pinodopodo; ari ka onomo kenudi pa keke patu meke ari ka onomo mudidi koa keke patu. ¹¹ Mamu va kubereni koari na tie bokabokadi, sari na pozadi ri na tuna koreo Zekopi, koari karua patu gua tugo hoke tavetia ari na tie bokabokadi koari na patu arilaedi; mamu vekoni qolo vari likohaedi sari na patu arini. ¹² Mamu vekoi pa avarana, koari karua sosotoanana sa poko hiama pude na vina balabaladi ri ka manege rua butubutu Izireli. Meke kaqu paleki Eroni pa avarana sari na pozadi rini, meke lopu kaqu ta muliṅae koa Arau Zihova sari na Qua tinoni, gua. ¹³ Taveti karua sosotoana qolo, pude tuṅei sari na patu. ¹⁴ Meke karua seni qolo hinokara,

sapu nokinokie guana aroso, mamu vari sotoini sari karua seni, koari karua sosotoana qolo, sapu tuqedi rina patu.

Sa Poko Raqaraqā
(Ekisidasi 39:8-21)

¹⁵ Mamu tavetia keke poko raqaraqā tanisa hiamā, pude tana vinulasa te Tamasa. Kaqu kekeṅoṅo gua tugo sa pinitina sa vinasari koasa poko lineni arilaena tanisa poko hiamā sapu ta piti pa lozi qolo, bulu, pepolo, meke ziṅara. Kaqu tava sigoto pa raqaraqāna sa hiamā si asa. ¹⁶ Kaqu kekeṅoṅo mo padadi meke tomo rua, keke pidoko gelena, meke keke pidoko tugo labena. ¹⁷ Mamu vekoni ka made tokele patu arileadi sa poko raqaraqā. Koasa tokele kekenu si kaqu vekoa goi si keke patu sapu ziṅara guana qelasi sapu ta pozae rubi, keke patu sapu meava guana hakua saganana sapu ta pozae topazi, meke keke patu sapu guana pepeso ziṅara sapu ta pozae qarāneti; ¹⁸ meke koasa tokele vina rua si na patu sapu buma guana elo huda sapu ta pozae emerolo, keke patu sapu buma guana lamana peava sapu ta pozae sapira, meke keke patu sapu ta pozae daemani. ¹⁹ Koasa tokele vina ṅeta si na patu buma gua sa kopi pa sagauru pa rane sapu gona rimata sapu ta pozae turakoisi, meke keke patu pepolo sapu ta pozae aqate, meke keke patu pepolo guana vua leqata sapu ta pozae ametiseti; ²⁰ meke koasa tokele vina made, si keke patu buma guana elo kinu sapu ta pozae beriolo, keke patu ziṅara sapu ta pozae karaneliani, meke keke patu ṅedala guana

qelasi viana sapu ta pozae Zasipa. Mamu vekoni qolo vari likohaedi sari na patu arini. ²¹ Meke koari hopeke patu hire, si kaqu ta kubere keke pozadi koari hopeke tuna koreo e Zekopi, pude keke pozapoza butubutu Izireli pa hopeke patu. ²² Meke koasa poko raqaraqa, si mamu taveti karua seni qolo hinokara, sapu nokinokie guana aroso pude sigotia. ²³ Beto mamu tavete pulei karua riṅi qolo, mamu vari sotoni pa hukihukiri avara panaulu koasa poko tana raqaraqa. ²⁴ Beto mamu vari soto va ṅirani sari karua seni qolo koari karua riṅi; ²⁵ beto mamu vari sotoni sari karua seni qolo hire koari karua sosotoanana sa poko hiama vasina soto sari karua patu onikisi pa avarana. ²⁶ Beto mamu taveti pule karua riṅi qolo, pude soto la koasa hukihukirina gore sa poko raqaraqa. ²⁷ Meke taveti pule karua riṅi qolo, mamu va soto la i pa kenuna sa poko hiama tata koasa poko dokoho. ²⁸ Sari na riṅi tanisa poko raqaraqa si kaqu ta pusie va nabu koari na riṅi tata koasa poko dokoho pa kenuna sa poko tana hiama koari karua aroso bulu, pude kapae va leana koasa raqaraqa meke lopu kepuhu taloa koasa poko hiama.

²⁹ Meke pa totoṣo nuḡuru la koasa lose hopena se Eroni, si kaqu va sagea sa sa poko raqaraqa, vasina pu ta kubere sari na pozadi ri na butubutu Izireli, pude doduru totoṣo si kaqu balabala i Arau, Zihova sari na Qua butubutu Izireli. ³⁰ Beto mamu vekoi pa korapa poko raqaraqa sari karu tiṅitoṅa hire, sa Urimi meke

Tumimi* ; pude boka paleke maeni e Eroni totoso nuquru mae pa kenuqu Rau. Koari na totoso gua arini si kaqu va sagea Eroni doduru totoso sa poko raqaraqā hie, pude boka vizata valeana si asa pa hiniva te Tamasa, koari na tie Izireli.*

Sari Kaiqa Poko Hiama Pule
(Ekisidasi 39:22-31)

³¹ Sa poko gele sapu koa kaurae koasa poko kukuru, si kaqu ta tavetae zonazona poko bulu.

³² Kaqu koa ia keke lopa, pude tanisa batu si asa, meke sa lopa hie, si piti vari likohae nia, pude va ninira ia meke lopu kaqu boka rikata si asa. ³³⁻³⁴ Koasa doduru vari likohaena sa hubina sa poko, si mamu veko nia guana vua huda pomeqaraneti, sapu bulu, pepolo, meke zinara meke hopeke belo qolo pa varikorapadi.

³⁵ Kaqu va sagea Eroni sa poko hie pa nana totoso tavetavete pa tinavete hiama. Pana nuquru mae si asa pa kenuqu Rau koasa lose hopena babe taluarae si asa, si kaqu ta avoso sari na mamalainidi rina belo, pude lopu kaqu tava mate si asa.

³⁶ Beto mamu tavetia si keke tinitona qolo sapu dono lea, mamu kuberia pa korapana sa zinama hie, 'Ele tava madi koe Zihova,' gua. ³⁷ Mamu vagia keke aroso bulu, mamu pusi nia pa kenuna sa toropae batu tanisa hiama. ³⁸ Meke kaqu va sagea Eroni si asa pa raena, pude kaqu ta qetue koa Arau Zihova, sari doduru vinariponi na vina

---

* **28:30** Sa hiama si tavetavete nia sa Urimi meke sa Tumimi pude vagia sa vinizavizata te Zihova. * **28:30** Nab 27:21; Diut 33:8; Ezr 2:63; Nehe 7:65

vukivukihi, saripu va madi i ri na tie Izireli koa Rau. Be va sea i ri na tie Izireli sari kaiqa toña koari na dia vinariponi, ba kaqu ta zutu se Eroni koari na dia tinavete sea.

³⁹ Mamu piti nia poko lineni arilaena sa poko gele te Eroni, meke sa toropae batu. Mamu piti nia vinasari tugo sa poko dokoho. ⁴⁰ Mamu taveti sari na poko keoro doduru, na poko dokoho, meke na toropae hiamā tugo tadi na tuna koreo e Eroni pude boka doño lea na tava lavata si arini. ⁴¹ Mamu va sageni koasa tasimia se Eroni meke koari na tuna koreo sari na poko arini. Beto mamu tiqe zoroaponi oela olive pa batudi pude va madi, pude boka nabulu Nau rini pa tinavete hiamā. ⁴² Mamu taveti sari na dia poko korapae, kokoi pa siqe meke kamo la pa pudapuda. ⁴³ Eroni meke sari na tuna koreo si kaqu va sagei sari na poko arini, toতোso nuquru mae pa korapana sa Ipi Hopena pa kenuqu Rau, babe tata mae koasa hope, pude nabulu Nau pa tinavete hiamā pa lose hopena pude lopu ta zutu meke mate.

Hie si keke tinarae tadi na hiamā koe Eroni, meke koari na tudia ri na tuna, sapu kaqu koa hola ninae rane ka rane.

29

Sa Vina Madidi ri na Hiamā

¹ Guahe si kaqu tavetia gamu koe Eroni, meke sari na tuna koreo pana va madi gamu, pude nabulu Nau: kaqu hena ia gamu si keke bulumakao kokoreo vaqurana, meke karua sipi kokoreo loke ari kisakisadi. ² Mamu tavetavete

nia sa palava huiti sapu viana, ba lopu heni nia isiti; mamu kinai kaiqa bereti, na keki saripu ta henie oela olive, meke kaiqa bisikiti manivisidi, mamu nuzapa ni oela. ³ Beto mamu voi i pa keke huneke, mamu paleke maeni koa Rau, mamu va vukivukihi nia gamu sa bulumakao kokoreo meke sari karua sipi kokoreo. ⁴ Beto, mamu turana mae nia se Eroni, meke sari na tuna koreo pa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuqu Rau; mamu huveni kolo. ⁵ Beto mamu vagi sari na poko hiama, mamu va sage nia koe Eroni, sa keoro doduru, sa poko gele, sa poko hiama, poko raqaraqa, meke sa poko dokoho. ⁶ Mamu va sage nia toropae batu tanisa hiama si asa; mamu pusi nia koasa sa vina gilagila madina sapu ta kubere guahe pa korapana: 'Ele tava madi koe Zihova,' gua. ⁷ Beto mamu vagia sa oela tana vina madi, mamu zoropo nia pa batuna, mamu va madia si asa. ⁸ Mamu turana maeni sari na tuna koreo, mamu va sageni poko keoro doduru. ⁹ Mamu va hakeni toropae batudi, beto mamu va sage ni sari na poko dokoho koari kasa. Gua asa meke kaqu va madia gamu se Eroni, meke sari na tuna koreo. Meke kaqu nabulu Nau ri na tudia rina tudia pa tinavete hiama si Rau, ninae rane ka rane.

¹⁰ Mamu turana la nia pa kenuna sa Ipi Hopena koe Zihova sa bulumakao kokoreo, mamu zama ia se Eroni meke sari na tuna koreo, pude va opoi limadia pa batuna. ¹¹ Mamu va matea sa bulumakao kokoreo pa kenuna e Zihova, tata koasa sasadana sa Ipi Hopena. ¹² Mamu paleke lani koasa hope sari kaiqa eharana sa bulumakao

kokoreo; mamu va boboso ni ehara sari na kakarutumu, mamu honi lani koari ka made kikhona koari na iiona sa hope. Mamu zoropo la nia sa ehara koa holana pa hubina sa hope. ¹³ Keke pule, mamu vagi sari doduru deana pa korapana, sa kukuruna sa bero leanana, meke vagi turaṅaeni tugo sari karua leleqata meke sa deana koarini; mamu va uqu betoi koasa hope, pude na mia vina vukivukihi mae koa Rau. ¹⁴ Ba sului sari na masana sa bulumakao kokoreo, meke sari na kapuna, meke sari na laguna pa sadana sa vasileana. Sa vina vukivukihi asa, si pude vulasa pani sari na sinea tadi na hiama.

¹⁵ Beto mamu vagia keke sipi kokoreo, mamu tozi nia se Eroni, meke sari na tuna koreo, pude va opoi limadia pa batuna. ¹⁶ Mamu va matea, mamu vagia sa eharana, mamu siburu beto lani koari ka made kalikalina sa hope. ¹⁷ Mamu magumagu va hitekia sa sipi kokoreo, mamu nuzapa va via ia sa korapana, meke sari na nenena, mamu veko turaṅae ni koasa batuna, meke na masana. ¹⁸ Mamu va uququ sa doduruna sa sipi pa hope. Na vina vukivukihi va uququ koa Arau Zihova. Meke sa hibi lea tanisa si variva qetu koa Rau.*

¹⁹ Mamu vagi pulea sa sipi kokoreo vina rua, pude tana vina madi. Mamu tozi nia se Eroni meke sari na tuna koreo, pude va opoi limadi pa batuna. ²⁰ Mamu va matea, mamu vagi kaiqa eharana, mamu vekoi pa kali boboa taliṅa mataodi, meke koari na gugulavata lima mataodi, meke koari na gugulavata nene

---

* **29:18** Epi 5:2; Pil 4:18

mataodi, ari Eroni meke sari na tuna koreo. Meke sari na ehara koa holadi si mamu siburu lani koari ka made kalina sa hope. ²¹ Beto mamu vagi kaiqa ehara koasa hope, meke kaiqa oela tana va madi hiama, mamu siburu la nia koe Eroni meke sari nana poko, meke koari na tuna koreo meke sari na dia poko, pude vata dogoro nia sapu Eroni, meke sari na tuna koreo, meke sari dia poko, si tava madi koasa ninabuluqu Rau.

²² Beto mamu magu pani sari na deanana sa sipi kokoreo vina rua hie, sa pikutuna sapu moatia deana, doduru deana pa korapana, sa kukuruna sa bero leanana, meke vagi turanaeni tugo sari karua leleqata meke sa deana koarini meke sa pudapuda kali mataona. ²³ Beto asa, mamu hena vagia keke bereti sapu lopu ta henie isiti, keke keki sapu ta henie oela, meke keke bisikiti manivisina koasa huneke pa kenuna e Zihova. ²⁴ Mamu va adeni pa limadia ri Eroni, meke ri na tuna koreo sari doduru ginani arini, pude ovulu sageni pude va madi koa Rau, guana vinariponi arilaedi. ²⁵ Beto mamu vagi koa rini, mamu veko lani pa batuna sa vina vukivukihi va uququ koasa hope, meke sa hibi lea tanisa si variva qetu koa Rau.

²⁶ Beto mamu hena ia sa masa pa raqaraqana sa sipi kokoreo hie, mamu va madia koe Zihova guana vinariponi arilaena. Sa kukuruna asa si kaqu tamugoi. ²⁷ Sipu tava madi se Eroni meke sari na tuna, sa masa raqaraqana meke sa pudapudana sa sipi kokoreo tanisa vina madi didi ri kasa, si kaqu tavamadi koa Rau guana

vinariponi koa Rau, meke ta veko vata kale pude tadi na hiama pude ta hena. ²⁸ Sa sirana asa si kaqu ta luli tugo pa doduru vina vukivukihi binaere tadi na tie Izireli vugo na repere. Keke tinarae si asa pude ta luli doduru totošo sapu va vukivukihi ni rini sari na dia vina vukivukihi hinenahena binaere. Kaqu henahena pa binaere koe Zihova meke sa susuna meke sa pudapuda si kaqu tavamadi koe Zihova pude Tanisa, ba sari na hiama si kaqu hena ia. *

²⁹ Sari na poko hiama te Eroni si kaqu ta vala koari na tuna koreo pa mudina sa nana minate, pude kaqu va sagei, pana tava madi si arini. ³⁰ Sa tuna koreo sapu hobena se Eroni, pude na hiama kenukenue, meke nuquru la pa korapa ipi pa kenuqu Rau pa lose hopena si kaqu pokoni sari na poko arini koari ka zuapa rane.

³¹ Kaqu vagi gamu sa masana sa sipi kokoreo tanisa vina madidi rina hiama; mamu raro va gototia pa vasina madina*. ³² Beto asa, meke kaqu hena ia ri Eroni meke sari na tuna koreo, sa masana sa sipi kokoreo, pa sasadana sa Ipi Hopena; meke kaqu hena turanae nia bereti madina sapu koa holana pa huneke rini si asa. ³³ Kaqu henai rini, sari na ginani arini saripu tana vinavia, tana vinariva taleosae koasa dia vina madi. Sari na hiama mo tava madidi arini si boka hena ia sari na ginani arini, si na hopeni si arini. ³⁴ Ego, be kaiqa masa babe kaiqa bereti si lopu ta hena koari na hiama meke kamo

---

* **29:28** Ekd 24:5 * **29:31** Gina rararo si arini pa keke vasina madina tata lopu koasa Ipi Hopena.

munumunu, si lopu kaqu henai rini si arini, ba kaqu ta sulu palae, si na hopedi si arini.

³⁵ Mamu taveti sari doduru tiniona saripu tozini gamu Rau hire koe Eroni meke sari na tuna koreo, kaqu ka zuapa rane seunae gua sa dia toতোso tinava madi. ³⁶ Koari hopeke rane, si kaqu vala nia gamu si keke bulumakao kokoreo, pude na vina vukivukihi vinulasa sinea, meke pude va via ia sa hope. Beto mamu zoropo nia oela, pude va madia si asa koa Rau. ³⁷ Ka zuapa rane si kaqu tavetia gamu sapu gua asa. Beto meke kaqu ta va madi sisigiti si asa. Meke be tiqua ke tie babe keketona si asa, si kaqu tava madi tugo si asa.

*Sari na Vina Vukivukihi pa Hopeke Rane
(Ninaedi rina Tinoni 28:1-8)*

³⁸ Koari hopeke rane podalae kamahire, si mamu va vukivukihini koasa hope si karua tuna sipi sapu keke vuahenidi. ³⁹ Mamu va vukivukihi nia si keke pana munumunu, meke keke pule pana veluvelu. ⁴⁰ Kaqu vala turana nia gamu koasa tuna sipi kekenu, si keke kilo palava huiti, sapu ta muzara va leanana; mamu heni nia sa palava koa keke lita oela olive sapu via valeanana, beto mamu valani pa hope pude na vina vukivukihi va uququ. Beto mamu zoropo nia keke lita vaeni, pude na vinariponi tana napo. ⁴¹ Mamu va vukivukihi nia pule sa tuna sipi vina rua pana veluvelu; kekenono gua tugo sa padana sa palava, oela olive meke sa vaeni, sapu ta vala pana munumunu. Asa sa mia vinariponi ginani koa Rau Zihova, meke sa hibi

lea tanisa si variva qetu koa Rau. ⁴² Koari na sinage mae hiroi, sa vina uququ hie, si kaqu ta tavete doduru totošo koasa hope tata koasa sasadana sa Ipi Hopena pa kenuna e Zihova, meke vasina si kaqu tutuvu gamu na zama gamu Rau si gamu. ⁴³ Meke vasina si kaqu tutuvi Rau sari na tie Izireli, meke kaqu tava madi sa vasina asa, pa ñinedalana sa Qua sinomana. ⁴⁴ Meke kaqu va madia Rau sa Ipi Hopena, meke sa hope, meke kaqu va madia Rau se Eroni meke sari na tuna koreo, pude di nabulu Nau pa tinavete hiamā. ⁴⁵ Meke kaqu koa koari na tie Izireli si Rau, meke kaqu na dia Tamasa. ⁴⁶ Meke kaqu gilania rini sapu Arau si e Zihova, sa dia Tamasa, sapu turaña vurani si arini pa popoa Izipi, pude boka koa koa rini si Rau. Arau si e Zihova sa dia Tamasa.

30

Sa Hope tana Vina Uququ Humana Lea

¹ Mamu tavete nia huda akesia si keke hope tana vina uququ humana lea. ² Kaqu kekenoño puta gelena, meke labena, sapu made ñavulu lima sentimita labena meke gelena, meke sia navulu sentimita ululuna.* Meke sari na kiki-hona pa hopeke iiona si kaqu keke mo koasa tinina. ³ Beto mamu poko nia qolo sa batuna, sari ka made kalina beto, meke sari ka made kiki-hona sa hope. Beto meke sa hukihukirina si kaqu ta pokoe qolo. ⁴ Mamu taveti karua palepalekeana rini qolo, mamu va sotoi pa kaurudi ri karua

---

* **30:2** Keke kiubiti gelena meke labena. Meke karua kiubiti ululuna.

kalina sapu ta pokoe qolo, pude tuqei sari na huda palepalekeana. ⁵ Mamu taveteni huda akesia sari na palepalekeana hire, beto mamu pokoni qolo tugo. ⁶ Beto mamu vekoa sa hope hie pa sadana sa poko goba, sapu sigoto pa kenuna sa Bokese Vinariva Egoi. Vasina si kaqu tutuvu gamu Rau si gamu. ⁷ Doduru munumunu pana mae puripuri Eroni sari na zuke, si kaqu va uqua sa sa oto huda humaņa lea koasa hope hie. ⁸ Kaqu va uququa tugo sa si asa pana mae va katui sa sari na zuke pana veluvelu pude lopu kaqu makudo sa vina uququ doduru rane na boņi ninae rane ka rane. ⁹ Lopu kaqu tava uqu koasa hope hie, si keke votiki vina uququ humaņa lea. Lopu na vina uququ kurukuru, babe na huiti, meke lopu zoropo nia keke napo vaeni koasa. ¹⁰ Keke totošo pa vuaheni, si kaqu va madia Eroni sa hope vina vukivukihiana. Kaqu vekoni ehara sa ka made kikiho koari ka made iiona sa hope, pude va madia sa hope koe Zihova. Kaqu va madia sa koasa eharana sa bulumakao kokoreo sapu sa vinulasadi ri na mia sinea. Kaqu tavetia sa sapu gua asa keke totošo pa hopeke vuaheni podalae kamahire, meke sa hope hie si kaqu tavamadi sisigiti si asa koe Zihova.”

Sa Takisi tanisa Ipi Hopena te Zihova

¹¹ Meke zama la koe Mosese se Zihova,
¹² “Totoso naei gamu sari na tie Izireli, pa totošo asa, si kaqu here puleni sari doduru hopeke tie koari na dia tinoa koe Zihova, pude loke oza, si kaqu ta evaņa koari na tie pana ta nae

si arini. ¹³ Kaqu tata onomo* qaramu poata siliva mamatana gua sapu hoke pada nia pa keke sekeli mamatana pa tinavete koasa Ipi Hopena, si kaqu here nia sa tie pu ta nae. Meke kaqu poni mae nia koa Rau si asa.* ¹⁴ Doduru tie pu somana ta nae, saripu hiokona puta vuaheni meke sage la vuahenidi si kaqu tabaria sa poata asa. ¹⁵ Sa tie tagotagona si lopu kaqu tabara va sage sisigiti meke sa tie habahuala si lopu kaqu tabara va gore sisigiti padana sapu tagoa rini, toroso tabaria rini sa hinerena sa dia tinoa. ¹⁶ Kaqu vagi varigarani goi sari na poata arini koari na tinoni Izireli, pude na vina enena sa tinavete koasa Qua Ipi Hopena. Sa takisi asa, si na hineredi na dia tinoa, meke kaqu balabala i na kopuni Rau si arini.”

Keke Besini Boronizi Nomana

¹⁷ Meke zama la koe Mosese se Zihova: ¹⁸ “Mu tavetia keke besini boronizi nomana meke gua tugo sa nana tuturuana, mamu la vekoa pa vari korapana sa Ipi Hopena meke sa hope va uququana; mamu va siñi nia kolo.* ¹⁹ Vasina kote nuzapa lima na nene se Eroni, meke sari na tuna koreo. ²⁰⁻²¹ Sipu lopu ele nuquru la si arini koasa ipi, babe ene tata la koasa hope pude va vukivukihhi ni sari na kurukuru pa nika, si kaqu nuzapa paki lima na nene si arini pude lopu kaqu mate. Asa sa tinarae sapu kaqu kopu nia rini, meke sari na tudia ri na tuna ninae rane ka rane.”

---

* **30:13** Sa tinabara si keke sekeli poata sapu 5.7 qaramu mamatana. * **30:13** Ekd 38:25-26; Mt 17:24 * **30:18** Ekd 38:8

Sa Oela tana Vina Madi

²² Meke zama la koe Mosese se Zihova,* ²³ “Mu vagi sari hopeke pukudi gua hire: Ka onomo kilo kolo oto huda sapu ta pozae moa, neta kilo sinamoni humaņa lea hola, neta kilo keini humaņa lea,* ²⁴ meke ka onomo kilo kasia sapu humaņa lea hola. Ta pada sari doduru hire koasa mamata sapu hoke pada nia pa keke sekeli mamatana pa tinavete koasa Ipi Hopena, meke varigara la ka made lita oela olive pule. ²⁵ Mamu tavetia keke oela hopena tana vina madi, sapu ta varihenie guana seda humaņa lea. ²⁶ Vagia mamu va madi nia sa Qua Ipi Hopena, meke sa Bokese Vinariva Egoi, ²⁷ sa tevolo, sa tuturuana zuke meke sari doduru dia tinitonā tavetaveteana tanisa zuke, meke sa hope tana vina uququ humaņa lea, ²⁸ sa hope vina vukivukihi va uququana, meke sari na tinitonā tavetaveteana tanisa, meke sa besini boronizi nomana meke sa nana tuturuana. ²⁹ Mamu va madi guni arini sari na tinitonā hire, pude kaqu tava hope hola, meke nasa sapu tiqudi ri, si kaqu evaņae hopedi si arini. ³⁰ Beto mamu zoropo nia oela se Eroni meke sari na tuna koreo, pude nabulu Nau pa tinavete hiamā si arini. ³¹ Mamu zama koari na tie Izireli guahe, ‘Hie sa oela hopena pude tavetavete nia koasa ninabuluqu Rau, doduru toso koari na rane mae hiroi. ³² Lopu kaqu zoropo nia pa tinidia

---

* **30:22** Ekd 37:29   * **30:23** Manege rua paoni oela moa, ka onomo paoni sinamoni humaņa lea hola, ka onomo paoni keini humaņa lea, meke ka manege rua paoni kasia, sapu humaņa lea hola.

ri na tie hokara pa vasileana, meke lopu kaqu tavete va kekeṅoṅo gunia gamu koasa si keke oela. Hopena si asa, meke kaqu tavetavete nia gamu pa sirana sapu gua hopena si asa. ³³ Ba be guana tavetia keke tie si keke nana oela sapu kekeṅoṅo gugua asa sapu sa oela hopena hie, ba be zoropo nia koa keke tie, sapu lopu keke hiamā, si namu lopu kaqu koa hola koari na puku tie Izireli si asa, 'gua."

Sa Oto Huda Humana Lea

³⁴ Meke zama la koe Mosese se Zihova, "Mu vagi sari na oto huda humana lea hire: Oto huda moa, qalabanamu, meke parakinisenisi, meke sa onika, pude kaqu kekeṅoṅo sa padadi sapu ta henie pude tana va uququ. ³⁵ Mamu taveteni vina uququ, sapu ta varihenie guana tinitona humana lea, mamu heni nia soloti, pude viana meke hopena. ³⁶ Mamu muzara va umumu valeania si keke kukuruna, mamu paleke la nia koasa Ipi Hopena pa kenuna sa Bokese tanisa Vinariva Egoi vasina kaqu tutuvu gamu Rau si gamu. Hopena si asa, ke mamu va hope sisigitia si asa. ³⁷ Mi lopu tavetia gamu si keke vina uququ, sapu kekeṅoṅo gua asa tinavetena, pude mia mo telemia, ba mamu va hopea koe Zihova si asa. ³⁸ Be keke tie si tavetia sapu gua puta asa, pude tana vina uququ humana lea, si kaqu paqaha koari na tie Izireli si asa."

31

Bezaleli meke Oholiabi

¹ Meke zama la koe Mosese se Zihova, ² “Ele vizatia Rau se Bezaleli, sa tuna e Uri, sapu na tuna e Huri, koasa butubutu pa Ziuda. ³ Meke ele va si_{ni} nia Rau sa Maqomaqoqu koa sa, meke ele poni nia Rau koasa sa ginilagilana, tinumatumae, na binokaboka, koari doduru votivotiki tinavete. ⁴ Boka taveti sa sari doduru tinito_{na} tolavaedi na lelead_i pa tinavete, pude tavetavete nia sa qolo, siliva, meke na boronizi. ⁵ Boka taveti sa sari na patu arileadi meke boka vekoi sa pa korapa qolo. Boka peqopeqo na magumagu huda, meke doduru votivotiki tinavete si boka taveti sa. ⁶ Ele vizatia tugo Rau se Oholiabi, sa tuna koreo e Ahisamaka, koasa butubutu te Dani, pude tavetavete somanae koasa. Ele ponini binokaboka nomadi tugo Rau sari doduru tie bokabokadi pa tinavete, pude boka taveti rini sari doduru tinito_{na} saripu garununi Rau koarini pude kaqu taveti sapu gua hire: ⁷ sa Ipi Hopena, vasina tutuvu gamu Rau si gamu, sa Bokese Vinariva Egoi meke sa tukutukuna, vasina pu koa ia tinaleosae na vinulasadi sari na sinea, meke sari doduru likakalae tanisa Ipi Hopena; ⁸ meke sa tevalo bereti meke sari na tinito_{na} tanisa; sa tuturuana zuke qolo, meke sari doduru nana likakalae; sa hope tana vina uququ humana lea; ⁹ sa hope vukivukihi uququana, meke sari doduru nana likakalae; sa besini boronizi nomana meke sa nana tuturuana; ¹⁰ meke sari na poko hiam hopedi hola te Eroni, meke sari na tuna koreo, pude pokoni toso somana tavetavete pa tinavete hiam si arini; ¹¹ meke sa oela tana vina madi, meke sa oto huda humana lea tana vina

uququ koasa lose hopena. Kaqu taveti ri sari doduru hire gua puta tugo sapu ele garunu nigo Rau pude taveti.”

Sa Rane Sabati

¹² Beto asa si garunia e Zihova se Mosese, ¹³ pude tozia koari na tinoni Izireli sa Nana zinama, sapu zama guahe: “Mi kopuni sari na rane Sabati. Kaqu na vina gilagila pa varikorapada, gamu meke Arau, ninoroi, meke doduru totošo sapu korapa mae, pude boka gilania gamu, sapu Arau si e Zihova sapu va madi gamu, pude na Qua tie soti si gamu. ¹⁴ Kaqu kopu nia gamu sa rane Sabati asa, sina madina si asa. Meke asa, sapu lopu kopu nia, ba tavetavete nana koasa rane asa, si kaqu tava mate si asa. ¹⁵ Ka onomo rane si kaqu tavetaveti gamu sari na mia tinavete, ba sa rane vina zuapa si na rane magogoso, sapu tava madi koe Zihova. Meke asa sapu tavetavete koasa rane sana sapu koari na tie Izireli, si kaqu tava mate si asa.* ¹⁶ Kaqu kopu nia ri na tie Izireli sa rane Sabati, guana keke vina gilagila tanisa vinariva egoi koe Zihova, meke koari na tie Izireli. ¹⁷ Keke vina gilagila koa hola si asa pa varikorapada, gamu na tie Izireli meke Arau ninae rane, sina Arau Zihova ele tavetia sa mañauru meke na pepeso koari ka onomo rane, meke koasa rane vina zuapa, si noso si Rau pa tinavete, meke magogoso.”* ¹⁸ Meke sipu beto zama koe Mosese se Zihova pa batu Toqere Saenai, si valani Sa koe Mosese sari

* **31:15** Ekd 20:8-11, 23:12, 34:21, 35:2; Liv 23:3; Diut 5:12-14

* **31:17** Ekd 20:11

karua patu labelabe, vasina pu kuberi sa Tamasa telena sari na tinarae.

32

Sa Bulumakao Qolo (Diutironomi 9:6-29)

¹ Meke sipu dogoria rina tie Izireli, sapu lopu gore pule mae pa togere se Mosese, ba koa seunae nana vasina, si mae varigara, meke zama guahe koe Eroni si arini, “Lopu gilania gami sapu ta evaṅa koasa tie hie, sapu se Mosese, sapu turana vurani gita pa popoa Izipi; ke hiva nia gami pude tavete poni gami keke tamasa, pude turana gami,” gua si arini.*

² Meke olaṅa la koa rini se Eroni, “Ego, mamu unusu va gorei sari na vikulu qolo saripu va sagei rina mia barikaleqe, na tumia koreo, meke ri na tumia vineki pa taliṅadia. Mamu paleke maeni koa rau si arini.” ³ Ke unusu va gorei ri doduru tie sari na dia vikulu qolo pa taliṅadia, meke paleke lani rini koe Eroni. ⁴ Meke vagi Eroni sari na dia vikulu qolo, saripu va sotoi rini pa taliṅadia, meke va koloi, meke zoropo la nia sa koa keke tiṅitoṅa tavetaveteana, meke tavetia sa si keke beku tuna bulumakao kokoreo qolo.* Meke zama sarini, “Ke Izireli, hie sa nada tamasa sapu turana vurani gita pa popoa Izipi,” gua.

⁵ Beto hoi, si kuria Eroni si keke hope pa kenuna sa beku bulumakao qolo meke zama va ululae guahe: “Vugo si kaqu tavetia gita si keke inevaṅa pude va lavatia se Zihova,” gua.

---

* 32:1 TTA 7:40   * 32:4 1 Baṅ 12:28; TTA 7:41

⁶ Meke vanunu munumunu hokara sari na tie, meke paleke maeni rini si kaiqa kurukuru, pude tana vina vukivukihi va uququ, meke na vina vukivukihi hinenahena binaere. Meke mumudi si habotu henahena na napo pa keke inevana si arini, meke ta evanae naponapo va hola meke hoqa pa sinea koasa hahanana vinari riqihi si arini.*

⁷ Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Mu tuturei gore pule; ura sari na mua tie saripu turana vurani goi pa popoa Izipi, si ele tavete va sea, meke vahesi beku si arini. ⁸ Ele luaria rini sa sirana sapu tozini Rau pude lulia; meke ele tavetia rini si keke beku bulumakao, sapu tavete nia qolo tava kolona rini, meke va vukivukihi la ia na vahesia rini. Meke zama nia rini, sapu asa sa dia tamasa, sapu turana vurani si arini pa popoa Izipi, gua.” ⁹ Meke zama se Zihova koe Mosese, “Na dogoria Rau sapu na tie tasunadi sari na tie hire,” gua. ¹⁰ “Ego, mamu lopu podekia pude hukatau. Ele bugoroni Rau, meke hiva va kilasa va matei Rau si arini. Beto asa si kaqu vata evanae nigo keke butubutu lavata Rau si goi.”

¹¹ Ba tepa ososo nia tugo e Mosese se Zihova, sa nana Tamasa, meke zama, “Ke Zihova, na vegua ke kaqu bugoro sisigitini tu Goi sari na Mua tie, saripu ele harupi Goi pa popoa Izipi koasa Mua niniraira lavata?*” ¹² Kote sa gua si zama nia rina tie Izipi sapu Agoi turana vurani vasina sari na Mua tie, pude va kilasa va matei betoi tu Goi si arini koari na toqere? Mu lopu bugoro si Goi,

---

* **32:6** 1 Kor 10:7   * **32:11** Nab 14:13-19

hobea sa Mua binalabala. Mamu lopu va tasunai sari na Mua tie? ¹³ Mu balabala pulei sari na Mua nabulu, Ebarahami, Aisake, meke se Zekopi. Mamu balabala pulea sa Mua vina tatara soti sapu zama nia Goi koarini pa pozamu soti, sapu guahe: Kaqu va soku kekenoṅo guni gamu rina pinopino pa galeglearane Rau sari na tudia ri na tumia, meke kaqu vala i Rau koari doduru tudia rina tumia sari doduru pepeso, saripu ele va tatarani Rau, pude kaqu tamugamu ninæ rane ka rane,” gua.*

¹⁴ Ke hobea e Zihova sa Nana binalabala, gua sapu zama kekenu nia Asa, meke lopu va matei Sa sari Nana tie Izireli. ¹⁵ Meke gore pule pa toqere se Mosese, meke paleki nana sari na tinarae te Tamasa, saripu ta kubere pa varikalidi ri karua patu labelabe. ¹⁶ E Tamasa mo telena taveti sari na patu labelabe arini. Meke e Tamasa tugo telena kuberi sari na tinarae, koari na patu labelabe arini.

¹⁷ Meke sipu avosi Zosua kukilidi sari na tinoni Izireli, si zama la koe Mosese si asa, “Guana mamalaini varipera si avosia rau koari na tie Izireli.”

¹⁸ Meke olana se Mosese, “Lokari, lopu guana mamalaini vinarane babe vina kilasa koari na kana, ba guana na mamalaini kinera tu.”

¹⁹ Meke sipu ene tata mae koari na tinoni se Mosese, si dogoria sa sa beku bulumakao, meke sa pineka tadi na tinoni Izireli, ke bugoro sisigiti si asa. Meke gona goreni sa pa hubi toqere sari na patu labelabe saripu paleki sa, meke ta

---

* **32:13** Zen 22:16-17, 17:8

huara si arini. ²⁰ Meke vagia sa sa kineha beku bulumakao sapu tavetia rini, meke va koloa pa nika meke huara va umumu pani sa, gua na kavuru si asa, meke heni nia kolo lomoso sa. Beto asa, si va naponi sa koari na tie Izireli sa kolo asa. ²¹ Meke zama la koe Eroni si asa, “Nasa si eva^{na} ri na tinoni koa goi, meke va taveteni sinea kaleana sisigiti goi si arini.”

²² Meke ola^{na} se Eroni, “Mu lopu bugoro nau; gilania mua sapu sari na tie hire, si hoke hiva tavete va sea doduru toto^{so}. ²³ Mae zama guahe si arini koa rau, ‘Ele seunae meke lopu gilania gami sapu ta eva^{na} koasa tie hie, sapu se Mosese, sa tie sapu turana vurani gita pa popoa Izipi, ke mamu tavete poni gami keke tamasa pude koimatani gita,’ gua si arini. ²⁴ Ke tozini rau, pude va gore maeni sari na dia vinasari qolo pa tali^{na}di, meke arini pu ari dia si va gorei tugo meke paleke maeni rini koa rau. Meke va koloi rau pa nika sari na vinasari, meke ta eva^{nae} kineha bulumakao beku si asa!”

²⁵ Meke tiqe gilania Mosese sapu hiva tavete va sea sari na tinoni, meke lopu boka kopu totokoni e Eroni si arini; ke va duviduvilae pa kenudi rina dia kana. ²⁶ Ke turu pa sirana nuquru la gua pa vasina koa rina ipi poko tadi na tie Izireli se Mosese, meke velavela guahe, “Esei koa gamu hiva lulia sa hiniva te Zihova si mae koa rau.” Ke la turu koasa sari doduru tie pa butubutu Livae. ²⁷ Meke zama la koa rini si asa, “Se Zihova, sa Tamasa tadi na tie Izireli si zama guahe: ‘Kaqu la si gamu meke vagi sari na mia vedara, mamu la koasa vinarigara tie, podalae pa kalina hie,

meke kamo la pa kalina latu; mamu va matei sari na tasimia koreo, sari na mia baere, meke sari na turana mia gamu.”²⁸ Meke va tabea ri na tie Livae si asa, meke ka neta tina tie si seke va matei rini.²⁹ Meke zama la koari na tie pa butubutu Livae se Mosese, “Pa rane ninoroi si va madi puleni gamu si gamu, sina va matei gamu sari na tumia koreo, meke sari na tasimia koreo, ke tamanae koe Tamasa si gamu.”

³⁰ Meke pa koivugona sa rane sana, si zama la koari na tie se Mosese, “Keke sinea kaleana sisigiti si tavetia gamu. Ba kamahire si kote sage pule la koe Zihova pa togere si rau; be boka si gina maqu va taleosaeni koe Tamasa sari na mia sinea.”³¹ Meke sage pule la koe Zihova pa togere se Mosese meke zama, “Ele tavetia rina tie Izireli si keke sinea sapu kaleana sisigiti. Ele tavetia meke vahesia rini si keke tamasa qolo.”³² Leana tataruni, Mamu taleoso nia sa dia sinea; ba be koromu, si Mamu huaria sa pozaqu koasa buka, vasina pu kuberi Goi sari na pozadi ri na Mua tie.”*

³³ Meke olana se Zihova, “Arini mo saripu tavete va sea pa kenuqu Rau, si kaqu huara pani Rau pozadi pa Qua buka.”³⁴ Ke mamu la kamahire, mamu turana lani sari na tie koasa popoa sapu ele tozi nigo Rau. Mamu balabala pulea sapu sa Qua mateana si kaqu turana gamu, ba koa nana sa totoaso sapu korapa mae, pana kaqu va kilasi Rau sari na tie hire koari na dia sinea,” gua.

---

* **32:32** Sam 69:28; Rev 3:5

³⁵ Ke garunu la nia e Zihova koari na tie Izireli si keke oza, sina ososo nia rini se Eroni, pude tavetia sa beku bulumakao qolo meke vahesia.

33

Tozini e Zihova sari na Tie Izireli pude Luaria sa Toqere Saenai

¹ Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Luaria sa vasina hie, agoi meke sari na tie Izireli, saripu turana vurani goi pa popoa Izipi. Mamu la koasa popoa sapu ele va tatara nia Rau koari Ebarahami, Aisake, meke e Zekopi, meke koari na tudia rina tudia.* ² Kaqu garunia Rau si keke mateana pude va dogoroni gamu sa sirana, meke kaqu hadu va seu i Rau sari na tie Kenani, tie Amoraiti, tie Hitaiti, tie Perizaiti, tie Hivaiti meke sari na tie Zebusaiti. ³ Mi la koasa popoa masuruna sapu sokua na ginani na zipale. Ba lopu kaqu somana turana gamu Rau si gamu, sina na tie tasuna mia si gamu, meke kote va kilasa gamu Rau koasa mia inene la.”

⁴ Meke sipu avosia rina tie Izireli sa inavoso variva talotana gua asa; si podalae talotana na kabo meke lopu va sage pulei rini sari na dia vinasari. ⁵ Ura tozi nia e Zihova se Mosese pude zama guahe koarini, “Na tie tasuna mia si gamu, meke be somana luli koa gamu si Rau kamahire, si kote va mate beto gamu Rau koasa mia inene la. Ego, mi va gore betoi sari na mia vinasari, meke Arau mo kaqu vizatia sapu kaqu taveteni gamu,” gua. ⁶ Ke sipu taluarae rini koasa Toqere

---

* **33:1** Zen 12:7, 26:3, 28:13

Saenai, si lopu va sagei ri na tie Izireli sari na dia vinasari.

Sa Ipi Vasina Tutuvia rina Tie se Zihova

⁷ Ego, hoke va turua Mosese si keke ipi, pa seseuna vasina hite koari na ipi poko tanisa vinarigara tie, meke poza nia na “ipi varivarigarana” sa si asa. Be keke tie si hiva nanasa nia si keke ginugua koe Tamasa, si kaqu la koasa ipi asa. ⁸ Doduru toতোসা pana la se Mosese koasa ipi, si hoke turu pa sasadadi rina dia ipi sari na tie Izireli, meke kopu nia rini se Mosese, osolae nuquru la si asa pa korapana sa ipi. ⁹ Meke sipu ele nuquru hola la sa, si hoke gore mae sa lei, sapu doṇodoṇo guana dedegere lavata, meke turu pa sasadana sa ipi, meke hoke zama vura mae koasa lei asa se Zihova. ¹⁰ Meke sipu dogoria ri na tie Izireli sa lei, sapu doṇodoṇo guana dedegere lavata, pa sasadana sa ipi varivarigarana, si hoke todoṇo si arini pa sasadadi ri na dia ipi. ¹¹ Pa toতোসা asa si hoke vivinei va tia ia Mosese se Zihova, guana keke tamabaerena mo. Beto meke hoke pule la koasa vasina koa sari na ipi tadi na tie Izireli se Mosese, ba sa koreo vaqura sapu se Zosua sa nana tie varitokae, sapu sa tuna e Nani, si lopu taluarae koasa ipi.

Va Tatara nia Zihova si pude Somana Turani sari Nana Tie

¹² Meke zama la koe Zihova se Mosese, “Ele tozi nau tu Goi pude turana lani koasa popoa sana sari na tie hire, ba lopu ele va gilana nau Goi sapu esei si kaqu garunu va luli maea Goi

koa Rau. Ele zama nia Goi sapu gilana valeanau Goi meke qetu nau Goi, gua. ¹³ Ego, be gua asa si Agoi, si mamu tozi nau sa Mua hiniva, na binalabala, pude qu gilana valeanigo na nabulu nigo meke lopu makudo va qetu igo. Mamu balabala pulea tugo sapu sa butubutu tie hie si Mua mo telemu,” gua.

¹⁴ Meke olaña la koe Mosese se Zihova, “Kaqu somana luli turanigo Rau meke kaqu somana magogoso turanau goi,” gua si Asa.

¹⁵ Meke olaña la ia e Mosese se Zihova, “Be lopu somana luli koa gami si Goi si mu lopu vata luarae gami koasa vasina hie. ¹⁶ Namu loke tie kaqu gilania, sapu qetuni Goi sari na Mua tie meke arau, be lopu somana luli koa gami si Goi. Sa Mua sinomana koa gami, si kaqu va votikaena gami koari na tie pa popoa pepeso.”

¹⁷ Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Kaqu tavetia Rau sapu gua hiva nia goi, sina ele gilana valeana nigo meke qetu nigo Rau si goi.”

¹⁸ Beto asa, si tepa ia Mosese se Zihova, pude va dogoro nia koasa sa ñinedalana sa nana sinomana koa rini.

¹⁹ Meke olaña se Zihova, “Kaqu vata dogoroni Rau sari doduru Qua hahanana leleadu pa kenumu goi. Meke kaqu tozi vura nia Rau sa pozaqu koa goi: Arau si e Zihova. Arini pu hiva ni Rau si kaqu tataru ni meke toka ni Rau.*

²⁰ Ba lopu kaqu va dogoro nia Rau koa goi sa Isumataqu, sina be dogorau goi si lopu kaqu toa si goi.

---

* **33:19** Rom 9:15

²¹ Ba koa nana he si keke patu pa kaliq; vasina si kote boka turu si goi. ²² Meke sipu ene hola sa ninedalaqu, si kaqu veko igo Rau koasa ta viqalana sa patu, meke kaqu nobi nigo limaqu, osolae hola taloa si Rau. ²³ Beto asa, si kaqu va seu ia Rau sa limaqu, meke sa mudiqu mo si kaqu dogoria goi; ba lopu sa Isumataqu.”

34

Sari Karua Patu Labelabe Vaqura (Diutironomi 10:1-5)

¹ Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Mu peqoi karua patu labelabe vaquaradi, kekenoño gua puta tugo rina patu labelabe kekenu. Meke kaqu kuberi Rau sari na zinama saripu kuberi Rau koari karua patu kekenu saripu ele va hoqa huari goi. ² Mu va namanama vugo munumunu, mamu sage mae pa batuna sa Toqere Saenai, mamu tutuvu Au vasina. ³ Namu loke tie si kaqu somana luli sage mae koa goi. Meke namu loke tie si kaqu ta dogoro pa keke vasina koasa toqere, meke namu loke sipi na bulumakao si kaqu ganigani pa hubina sa toqere.” ⁴ Ke peqoi Mosese si karua patu labelabe sapu kekenoño gua ri karua pu koa kekenu, meke pana munumunu hokara si paleke sage lani sa pa Toqere Saenai, gua puta tugo sapu ele zama nia e Zihova.

⁵ Beto asa, si gore mae pa korapa lei se Zihova, meke turu turania Sa se Mosese, meke tozi vura nia Sa sa pozana hopena, sapu e Zihova. ⁶ Meke ene pa kenuna e Mosese se Zihova meke zama va ululae, “Arau se Zihova, sa Tamasa sapu ta

siñie tataru meke tokani na taleosoni Rau sari na tie. Meke lopu hoke tuturei bugoro. Meke sa Qua tataru lavata si koa hola doduru totošo, meke kopu ni Rau sari na Qua zinama.* ⁷ Korapa tataruni Rau sari na Qua tie na kopuni Rau sari na Qua vina tatara koari soku tina sinage na sage meke taleosoni Rau sari na tie koari na dia sinea, meke kinaleana, totošo kilu Au rina tie si Arau; ba lopu kaqu va sasanae si Arau pude va kilasi sari na tie koari na dia sinea, kamo tu koari na tudia rina tudia koasa vina ñeta meke vina made sinage.”

⁸ Meke hinoqa todoño gore pa pepeso se Mosese meke vahesia sa sa Tamasa. ⁹ Meke zama, “Bañara, be qetu va hinokara nau Goi, si mamu tataruni gami, mamu luli turaña gami. Tie tasunadi sari na tie hire, ba mamu taleosoni sari na mami sinea saripu taveti gami, mamu kopuni gami guana Mua tie soti mo.”

Tava Vaqura Pule sa Vinariva Egoi

(Ekisidasi 23:14-19; Diutironomi 7:1-5, 16:1-17)

¹⁰ Meke zama la koe Mosese se Zihova, “Kamahire si tavetia Rau sa vinariva egoi hie koari na tie Izireli. Koarini si kaqu evaņi Rau sari na ginugua variva magasadi saripu lopu ele hite evaņi Rau pa doduru vasina pa popoa pepeso, koari na butubutu tie. Meke kaqu dogori doduru tie sari na tiñitoņa variva magasadi, saripu boka taveti Arau, Zihova, sina kote taveti Rau sari tiñitoņa variva magasadi koa gamu. ¹¹ Mamu va tabei sari na tinarae saripu vatui Rau koa gamu pa rane hie, meke kaqu hadu pani Rau sari na tie

* **34:6** Ekd 20:5-6; Nab 14:18; Diut 5:9-10, 7:9-10

Amoraiti, Kenani, Hitaiti, Perizaiti, Hivaiti, meke na Zebusaiti pa kenumia gamu pa vinaripera. ¹² Mu lopu tavete vinariva egoi koari kaiqa tie pa popoa vasina la ia gamu sina kote va tasuna gamu rini. ¹³ Ba mamu huari mo sari na dia hope meke sari na dia vina tigonono; mamu huara gore nia sa kineha beku tamasa barikaleqe, sapu e Asera^{d,*}

¹⁴ Mu lopu vahesia gamu si keke tamasa votikaena, sina Arau, Zihova si kote bugoro guana tie konokono koari na tie pu luara pani dia vnahesi koa Rau. ¹⁵ Mu lopu tavete vinariva egoi koari kaiqa tie pa popoa, ura pana la va vukivukihi na vahesi rini sari na dia tamasa huporodi, si kote ruvata gamu rini pude la somana, meke kote podeke va henani gamu ginani ta poni la koari na dia tamasa si gamu. ¹⁶ Meke sari na tumia koreo si kote habai sari na barikaleqe karovodi, meke kote turani rini sari na mia koreo pude vata luari pa dia vina hinokara koa Rau, meke somana vahesi rini sari dia tamasa huporodi.

¹⁷ Mu lopu taveti na vahesi sari na tamasa beku.*

¹⁸ Kaqu kopu nia na tavetia gamu sa Inevana Bereti Loke Isitina. Kekenono gua sapu ele tozini gamu Rau, si mi hena ia sa bereti loke isitina koari ka zuapa rane, koasa sidara kekenu pa vuaheni sapu ta pozae Abibi. Ura koasa sidara asa tu si taluarae si gamu pa popoa Izipi.*

---

* **34:13** Diut 16:21   * **34:17** Ekd 20:4; Liv 19:4; Diut 5:8, 27:15

* **34:18** Ekd 12:14-20; Liv 23:6-8; Nab 28:16-25

19 Sari doduru tumia koreo kenudi, meke sari doduru kurukuru pu kopuni gamu saripu podo kenudi si Taqarau beto.* 20 Ba boka holu vagi pule nia gamu si keke don'ki podo kenuna, koa keke tuna sipi. Ba be lopu holu vagi pule nia gamu si asa, si mamu mokua sa susuri ruana pude va matea. Mi holu vagi puleni sari doduru koreo podo kenudi. Be loke vina vukivukihi, si namu loke tie si kaqu mae koa Rau.*

21 Ka onomo rane si kaqu tavetavete si gamu, ba pa rane vina zuapa si kaqu magogoso si gamu, ba mi tavete gua tugo asa koari na mia toso lelete na pakepakete.*

22 Mamu tavetia sa inevana pakepakete toso podalae paketi gamu sari na vua kenudi ri na mia huiti, meke sa inevana vinabalabaladi rina dia Ipi pa qega pa vinabetona sa vuaheni.*

23 Sari doduru mia tie si kaqu mae vahesi Au si Arau Zihova, sa Tamasa tadi na tie Izireli, ka neta toso pa keke vuaheni. 24 Kaqu hadu taloani Rau koa gamu sari doduru butubutu tie, meke kaqu poni va nomani gamu popoa Rau. Meke loke tie hokara si kaqu podekia pude va kilasia sa mia popoa, toso taveti gamu sari ka neta inevana.

25 Totosona va vukivukihi mae nia gamu koa Rau sa ehara tana vina vukivukihi, mi lopu tavetia na vinariponi sapu koa ia sa isiti. Mamu lopu veko hola ia gamu si keke kukuru masa

---

* **34:19** Ekd 13:2   * **34:20** Ekd 13:13   * **34:21** Ekd 20:9-10,
23:12, 31:15, 35:2; Liv 23:3; Diut 5:13-14   * **34:22** Liv 23:15-21;
Nab 28:26-31

kurukuru sapu tava mate pa totoſo Inevana Pasova, osolae kamoā munumunu.*

²⁶ Koari hopeke vuaheni, si mi paleke maeni koasa vetu te Zihova, sari na vua kekenu arilaedi saripu paketi gamu.

Keke tuna qoti babe na tuna sipi sapu korapa susu pa tinana, si mi lopu raro ia gamu koasa meleke tanisa tinana.”*

²⁷ Beto asa, si zama la koe Mosese se Zihova, “Mu kubere goreni sari na zinama hire. Sina koari na nati zinama hire, si vata evania Rau sa vinariva egoi koa goi, meke koari na tie Izireli.”

²⁸ Meke koa turania Mosese vasina se Zihova ka made navulu puta rane na boni, meke lopu hite hena na napo si asa. Meke kubere goreni sa koari na patu labelabe sari na zinama vinariva egoi, sapu sari ka manege puta tinarae.

Ene Gore Pule pa Toqere Saenai se Mosese

²⁹ Meke sipu paleke goreni Mosese pa toqere Saenai sari ka manege puta tinarae, si nedala guana kalalasa sa isumatana, sina ele vivinei turania sa se Zihova, ba lopu va nonoga ia sa si asa.* ³⁰ Ari Eroni meke sari doduru tie Izireli si dono la nia koe Mosese, sapu nedala guana kalalasa sa isumatana, meke matagutu ene tata la ia rini si asa. ³¹ Ba titioko la i Mosese si arini, ke ene la koasa se Eroni, meke sari doduru koimata tadi na tie Izireli; meke vivinei koa rini se Mosese. ³² Beto sapu gua asa, si tiqe varigara la koasa sari doduru tie Izireli, meke valani Mosese koarini sari doduru tinarae saripu valani

---

* **34:25** Ekd 12:10   * **34:26** Diut 24:21, 26:2   * **34:29** 2 Kor 3:7-16

e Zihova koasa pa Toqere Saenai. ³³ Meke sipu beto vivinei koa rini se Mosese, si nobi va paere nia poko sa sa isumatana. ³⁴ Totoso nuquru la koe Zihova pa korapa ipi varivarigarana, se Mosese pude vivinei koe Zihova, si hoke va gore pania sa sa poko va paerena sa isumatana. Meke totoso vura si asa koasa ipi, si hoke tozi ni Mosese koari na tie Izireli, sari doduru pu ta tozi ni sa pude zama ni. ³⁵ Meke hoke dogoria rini sapu nedala sa isumatana, ke hoke nobi va paere pulea sa sa isumatana, osolae mae vivinei pule koe Zihova si asa.

35

Sari na Tinaraena sa Rane Sabati

¹ Meke tioko varigarani Mosese sari doduru butubutu tinoni Izireli, meke zama la koa rini si asa, “Guahe sapu tozini gamu e Zihova pude tavetia: ² Ka onomo rane si kaqu tavetavete si gamu, ba sa rane vina zuapa si madina, na rane magogoso sapu ele tava madina koa Rau, Zihova. Be keke tie si tavetavete koasa rane asa, si kaqu tava mate si asa.* ³ Namu loke nika si kaqu tava katu koari na mia popoa koasa rane Sabati.”

Sa Kinurina sa Ipi Hopena

⁴ Meke zama la koari doduru tinoni Izireli se Mosese: “Guahe si zama nia e Zihova: ⁵ Mi tavetia sa vinariponi te Zihova; doduru tie sapu hiva si kaqu paleke maeni sari na qolo, siliva, babe na boronizi; ⁶ na poko lineni memelesina; meke vulu bulu, pepolo, meke zinara; poko sapu

---

* **35:2** Ekd 20:8-11, 23:12, 31:15, 34:21; Liv 23:3; Diut 5:12-14

ta tavetae kalu qoti; ⁷ na kapuna sa sipi kokoreo sapu tava zinara; kapu rumu tava popana; huda akesia; ⁸ oela olive tana zuke; oto huda humaņa lea tana vina uququ, sari na votiki oto huda oela na pauda humaņa lea tana oela olive tana va madi tie; ⁹ meke sari na patu nedala na vinasari doņo lea, saripu soto koasa poko hiamā hopena meke sa poko raqaraqa tanisa hiamā kenukenue.

Sari na Likakalaena sa Ipi Hopena te Zihova

¹⁰ Gamu doduru tie bokaboka mia si kaqu mae, mamu taveti sari doduru tinitoņa sapu zamani e Zihova: ¹¹ sa Ipi Hopena, sari karua nobinobi tanisa, sari na qaqaqhere, sari na huda barabara, sari na huda tana pilipilivarata, sari na dedegere huda, sari na dia vovoina siliva; ¹² sa Bokese Tanisa Vinariva Egoi, meke sari na palepalekeana, sa tukutukuna, vasina pu koa ia tinaleosae na vinulasadi sari na sinea, meke sa poko goba pa vari korapana sa Lose Hopena pa Hopena, meke sa Lose Hopena*; ¹³ sa tevolo bereti meke sari na palepalekeana meke sari doduru nana tinitoņa; sa bereti ta valana koe Tamasa; ¹⁴ sa tuturuana zuke meke sari nana tinitoņa, sari na zuke meke sari na dia oela; ¹⁵ sa hope tana vina uququ humaņa lea, meke sari na palepalekeana, sa oela tana vina madi, meke sa oto huda humaņa lea tana vina uququ

---

* **35:12** Karua lose koa pa korapana sa Ipi Hopena. Keke si na Lose Hopena pa Hopena, vasina koa se Zihova, meke sa lose vina rua si ta pozae Lose Hopena sapu koa ia sa tuturuana zuke, na hope tana vina uququ humaņa lea meke na tevolo bereti. Mamu doņo la koasa pikisa pa Livitikasi 24:8.

koasa lose hopena, sa gobagoba poko koasa nuquququana; ¹⁶ sa hope vina vukivukihi va uququana, hatara lopalopa boronizi tanisa hope, sari na palepalekeana meke sari na tiniona tavetavete tanisa, meke sa besini boronizi nomana meke sa nana tuturuana; ¹⁷ sa gobagoba poko lini arilaena pu vari likohae nia sa Ipi Hopena, sari na barabara boronizi, meke sari na dia vovoina boronizi, meke sa gobagoba poko koasa nuquququana; ¹⁸ meke sari na tupili, meke sari na aroso pusipusiana tana ipi, meke sa gobagoba poko vari likohae; ¹⁹ meke sari na poko arileadi saripu va sagei rina hiamā, meke tavetavete ni rini pa korapa Ipi Hopena. Arini sari na poko hopedi te Eroni meke sari na tuna koreo.”

Paleke Maeni rina Tie Izireli sari na Dia Vinariponi

²⁰ Beto asa, si taluarāe koe Mosese sari na tie, ²¹ meke sari doduru tie pu hiva, si paleke maeni sari na dia vinariponi koe Zihova, pude kuria sa Ipi Hopena te Zihova. Meke paleke maeni rini sari doduru likakalae pu ta hivaedi pude tavetaveteni koasa ipi, meke sari na poko arilaedi tadi na hiamā. ²² Meke sari doduru tie na barikaleqe pu hiva si paleke mae vinasari: patu arilaedi, na vikulu, na rini, na pakupaku, meke doduru votivotiki vinasari ta tavetedi pa qolo, meke tava madi koe Zihova. ²³ Meke sari doduru pu tago poko lini memelesidi, poko bulu, poko pepolo, lozi vulu zinara, poko kalu qoti; na kapu sipi kokoreo tava zinara; na kapu rumu tava popana. ²⁴ Meke sari doduru pu boka

variponi siliva, babe boronizi, si paleke maeni dia vinariponi koe Zihova; meke ari doduru pu tago huda akesia, pude boka ta tavetavetae si ta paleke mae tugo.

²⁵ Sari doduru barikaleqe bokabokadi si paleke mae lozi vulu keoro, bulu, meke ziṅara, saripu taveti rini. ²⁶ Meke na kalu qoti tugo si tavete nia lozi rini. ²⁷ Meke paleke maeni ri na koimata sari na patu onikisi, meke sari votiki patu arilaedi pule, pude tava soto koasa poko hiamā hopena meke sa poko raqaraqā tanisa ṅati hiamā kenukenue. ²⁸ Meke paleke maeni rini sari na tiṅitona humaṅa lea, na oela tana zuke, meke na oela tana vina madi meke oto huda humaṅa lea tana vina uququ. ²⁹ Sari doduru tinoni Izireli saripu hiva varitokae, si paleke maeni rini koe Zihova sari dia vinariponi pude tavetaveteni pa tinavete koasa Ipi Hopena, saripu tozini Sa koe Mosese pude taveti.

Bezaleli meke se Oholiabi

³⁰ Meke zama la koari na tinoni Izireli se Mosese, “Ele vizatia e Zihova se Bezaleli, sa tuna e Uri sapu sa tuna Huri koasa butubutu Ziuda. ³¹ Ele tava siṅi nia Sa sa Maqomaqona Tamasa, meke ele poni nia Sa koasa sa ginilagilana, tinumatumae, na binokaboka pude taveti sari doduru votivotiki tinavete, ³² pude taveti sa sari doduru tiṅitona tolavaedi na leleadī pa tinavete, pude tavetavete nia sa qolo, siliva, meke na boronizi. ³³ Bokabokana hola koari na tinavete patu arilaedi na huda si asa; meke koari doduru pule tinavetavete pude taveteni sari na tiṅitona tolavaedi na arilaedi. ³⁴ Ponia Zihova koasa,

meke koe Oholiabi sa tuna koreo e Ahisamaka, sapu sa tie pa butubutu te Dani, sa binokaboka, pude va tumatumaesi sari na tie tavetavete pude boka somana pa tinavete si arini. ³⁵ Poni e Zihova koa rini sa binokaboka arilaena pude taveti sari doduru votivotiki tinavete: pude boka peqo kineha pa huda, taveteni sari na kineha pa poko pude tavetavete ni lozi keoro, bulu, pepolo, meke ziṅara, meke boka tigitigisi tugo si arini.

36

¹ Ke se Bezaleli meke se Oholiabi, meke sari doduru tie bokabokadi pa tinavete lima, saripu ele poni ginilagilana na tinumatumae e Zihova meke gilani gua pude taveti sari doduru likakalae, meke na tiṅitoṅa tana kinurina sa Ipi Hopena, si kaqu taveti rini sari doduru gua pu ele garununi e Zihova.”

Soku Vinariponi si Paleke Maeni ri na Tie Izireli

² Meke tioki Mosese sari Bezaleli e Oholiabi, meke sari doduru tie bokabokadi pule, saripu poni binokaboka e Zihova meke sarini pu hiva varitokae, meke tozini Mosese pude podalae tavetavete. ³ Meke vagi rini koasa sari doduru vinariponi, saripu paleke maeni ri na tie Izireli, pude kuria sa Ipi Hopena. Ba lopu beto paleke lani ri na tie Izireli koe Mosese sari na dia vinariponi doduru munumunu. ⁴ Ke luara vekoa ri na tie bokabokadi sa dia tinavete, sapu korapa tavetia rini koasa Ipi Hopena, ⁵ meke la zama koe Mosese, “Sari na tie si korapa paleke va soku sisigiti mae, hola nia sapu ta hivae koasa

tinavete, sapu ele garunu nia sa Tamasa pude tavetia.”

⁶ Ke garunu lani zinama e Mosese sari doduru tinoni, pude loke tie si kaqu vala pule vinariponi koasa Ipi Hopena; ke lopu paleke pule la sari na tie. ⁷ Sapu gua ele ta vala, si soku hola nia sa padana, pude va hokotia sa doduruna sa tinavete.

*Kuria Rini sa Ipi Hopena te Tamasa
(Ekisidasi 26:1-37)*

⁸ Sari na tie bokabokadi hola pa tinavete koari doduru tie si tavetia sa Ipi Hopena te Tamasa^d. Ka manege puta kukuru poko lineni arilaedi, sapu ta tigisi lozi bulu, pepolo, meke zinara si taveti rini; meke tigisi ni mateana serubimi rini sari na poko. ⁹ Sari na gineledi ri na hopeke kukuru poko si ka manege rua mita geledi, meke karua mita labedi. ¹⁰ Meke piti varihodaeni rini sari ka lima poko pa keke kalina, meke gua tugo sari ka lima pule pa keke kalina. ¹¹ Beto asa si va sotoni kukuru poko bulu bobolokuhae sapu koai na lopa rini hukihukiridi sari na poko pude boka lopoti na labete sisigotoana. ¹² Meke piti va sotoi rini sari ka lima navulu puta kukuru poko bulu bobolokuhae sapu koai na lopa koari hopeke karua kalina sa poko. ¹³ Beto asa si taveti rini si ka lima navulu puta qaqahere pude lozo, meke doño guana keke mo sari karua poko.

¹⁴ Beto asa si vagi rini sari ka manege eke kukuru poko sapu ta tavete pa kalu qoti, meke tavetia keke ipi poko pude nobia sa Ipi Hopena.

¹⁵ Sari padadi ri doduru si ka manege neta mita

geledi meke karua mita labedi. ¹⁶ Piti varihodaeni rini sari ka lima poko pude tavetia si keke, meke gua tugo sari ka onomo pule. ¹⁷ Meke va sotoi pule rini sari ka lima navulu puta kukuru poko bulu bobolokuhae sapu koai na lopa, pa hukihukiridi sari karua poko hire. ¹⁸ Beto asa si taveti pule rini sari ka lima navulu puta qaqa here boronizi, pude ta varihodae sari karua kukurudi, meke doño guana keke nobinobi mo. ¹⁹ Beto asa si tavete pulei rini si karua nobinobi tanisa Ipi Hopena. Keke si na kapu sipi kokoreo, sapu tava zinara, meke keke pule si na kapu rumu, pude tana sada.

²⁰ Beto asa, si va turu varibarani rini sari kaiqa huda barabara akesia pude tanisa Ipi Hopena. ²¹ Hopeke ri na barabara si ka made mita ululuna, meke onomo navulu onomo sentimita labena, ²² meke hopeke karua barabara hire si turu koari na vovoina siliva. ²³ Taveti rini si ka hiokona puta hopeke karua huda barabara tana kali mataona*. ²⁴ Meke ka made navulu puta vovoina siliva si koa pa kaurudi ri hopeke karua huda barabara. Karua huda barabara si varihodae meke sa hubidi si turu pa karua vovoina siliva. ²⁵ Meke taveti pule rini si ka hiokona puta hopeke karua huda barabara pude tana kali gedena* sa Ipi Hopena. ²⁶ Meke ka made navulu puta vovoina siliva, si koa pa kaurudi ri hopeke karua barabara. ²⁷ Meke pa mudina sa ipi pa kali lodu rimata, si taveti rini si ka onomo hopeke karua huda barabara. ²⁸ Tavete pulei

---

* **36:23** Kali saoti.

* **36:25** Kali gede be tia la pa kali lodu rimata.

rini karua hopeke barabara huda, koari karua iiona pa mumudi. ²⁹ Sari karua barabara huda koari hopeke iiona sa Ipi Hopena, si ta varihodae varigara si arini meke ta tuqe varigarae koa keke riñi boronizi, panapeka meke kamo panaulu. ³⁰ Gua asa, ke taveti rini si ka vesu sari doduru hopeke karua barabara huda pa mudina sa Ipi Hopena, meke kaqu ka manege onomo sari doduru vovoina siliva, karua vovoina pa kaurudi ri hopeke karua barabara huda.

³¹ Taveti rini sari na huda akesia, pude tana gaso, pude va niñirai sari na huda tuturu koari na barabara tana Ipi Hopena. Ka lima gaso si pude tuqe varigarani sari na barabara pa keke kalina, ³² meke ka lima pule si pude tuqe varigarani sari na barabara pa keke kalina. Meke ka lima pule gaso, pude tuqe varigarani sari na barabara pa mudina sa Ipi Hopena. ³³ Sa huda gaso pa kokorapadi rina barabara, si kamo la gua koari karua vina betobeto barabara. ³⁴ Vekoni riñi qolo rini sari na barabara huda, meke va lopoto lani sari na gaso koari na riñi, meke pokoni kapu qolo sari na barabara, meke sari na huda gaso.

³⁵ Meke tavete nia poko lini arilaena rini si keke goba poko, meke pitini lozi bulu, pepolo meke ziñara. Beto meke piti valani rini sari na kineha mateana serubimi si asa. ³⁶ Beto asa si va sigotia rini sa poko goba koari na qaqa hereana qolo saripu sotodi koari ka made dedegere huda akesia sapu ta pokoe qolo meke saripu turudi koari ka made vovoina siliva. ³⁷ Ego, koasa nuqunuquruana tanisa Ipi Hopena,

si va sigoto nia poko goba ta tavetena pa poko lineni arilaena, sapu ta pitie lozi bulu, pepolo, meke zinara; meke piti nia vinasari tugo rini si asa. ³⁸ Meke taveti tugo rini si ka lima dedegere hudā akesia sapu ta pokoe qolo, pude tanisa poko goba asa, meke va sotoni qaqa here rini; meke taveti tugo ka lima vovoina boronizi, pude tadi na dedegere arini.

37

Sa Tinavetena sa Bokese Vinariva Egoi (Ekisidasi 25:10-22)

¹ Tavete nia hudā akesia e Bezaleli sa Bokese Vinariva Egoi, ka keke gogoto manege puta sentimita sa ginelena, ka onomo navulu onomo sentimita labena, onomo navulu onomo sentimita ululuna. ² Meke va poko nia qolo sa pa korapana meke mudina, meke gua tugo doduru vari likohaena. ³ Meke taveti sa ka made riṅi qolo palepalekeana; meke va soto lani koari ka made nenena; karua riṅi koari karua kalina. ⁴ Meke taveti sa sari na palepalekeana hudā akesia, meke va pokoni qolo sa si arini. ⁵ Meke va lopoto lani sa koari na riṅi, pa karua kalina sa bokese sari na hudā. ⁶ Meke tavetia pa qolo viana si keke tukutuku qolo viana, sapu keke gogoto manege puta sentimita gelena, meke onomo navulu onomo sentimita labena. ⁷⁻⁸ Meke sekeseke va vurai sa sari karua serubimi koasa tukutuku qolo, keke pa hopeke kalina; keke tini mo sa tukutuku meke sari karua serubimi. ⁹ Meke sari karua serubimi si vari doṅo totoi meke sari na tatapurudi si nobia sa tukutuku.

*Sa Tevolo Bereti sapu Ta Poni La Koe Tamasa
(Ekisidasi 25:23-30)*

¹⁰ Meke tavete nia huda akesia e Bezaleli si keke tevolo, vesu navulu vesu sentimita gelena, made navulu made sentimita labena, meke onomo navulu onomo sentimita ululuna.

¹¹ Meke poko nia qolo viana sa sa tevolo meke va moata nia qolo viana sa sa hukihukirina sapu pa vari likohaena sa tevolo. ¹² Meke tavetia sa si keke tokatoka sage pa hukihukirina sa tevolo. Sa ululuna sa tokatoka sage si ka zuapa navulu lima milimita, meke sa hukihukirina panaulu koasa tokatoka sage si va moata nia qolo. ¹³ Meke taveti sa ka made qolo riñi palepalekeana, meke hopeke va sotoi sa koari ka made iiona sa tevolo, vasina koa sari hopeke nenena. ¹⁴ Sari na riñi si va sotoi sa kapae koasa tokatoka sage pude tupei sari na huda palepalekeana tanisa tevolo.

¹⁵ Meke tavete ni sa sari karua palepalekeana huda akesia, meke va poko ni qolo sekesekeana.

¹⁶ Beto asa si taveti sa sari na peleta, kapa, zagi, na besini, pude tana naponapoana vaeni; tavete betoni sa pa qolo viana sari doduru hire.

*Sa Tinavetena sa Tuturuana Zuke
(Ekisidasi 25:31-40)*

¹⁷ Beto asa si tavete nia qolo viana sa si keke tuturuana zuke. Sekeseke hitehitea sa hubina meke dedegerena, meke tavete vurani sa si kaiqa kineha kapa havohavoro, guana vina sari, sari na havoro lopu ele pelaradi, meke na elodi, meke keke tini doduruna mo si arini. ¹⁸ Kaqu ka onomo limana sa tuturuana zuke; ka neta pa karu kalina. ¹⁹ Hopeke koari ka onomo limana

hire, si koadia sari ka neta vinasari havoro, sapu doño guana kineha havoro olomodi, sapu koai elodi na havoro lopu ele pelaradi. ²⁰ Meke koasa dedegerena sa tuturuana zuke, si koadia tugo sari ka made kapa, sapu doño guari na havoro huda olomodi kinehadi, sapu koai na havoro lopu ele pelaradi, meke na elodi. ²¹ Koanana si keke havoro lopu pelarana, panapeka koari ka neta hopeke limadia. ²² Sari na limana, meke sari na havoro lopu ele pelaradi, meke sa tuturuana zuke si ta sekeseke meke ta tavete vura pa qolo viana. ²³ Beto taveti sa ka zuapa zuke oela hitekedi, meke vekoi koasa tuturuana zuke, meke taveteni qolo viana sa sari na nepihina meke sari na vovoina. ²⁴ Tavetia sa sa tuturuana zuke meke sari na tinitoña tanisa koari ka toloñavulu lima kilo qolo viana.*

*Tinavetena sa Hope Vina Uququana Humana
lea*
(Ekisidasi 30:1-5)

²⁵ Meke tavete nia huda akesia e Bezaleli si keke hope tana vina uququ humana lea. Meke kekenoño puta gelena, meke labena, sapu made ñavulu lima sentimita labena meke gelena, meke sia ñavulu sentimita ululuna.* Meke taveti sa sari na kikihona pa hopeke iona sapu keke mo koasa tinina. ²⁶ Beto poko nia qolo sa batuna, sari ka made kalina, meke sari ka made kikihona sa hope. Beto asa si tavetia sa sa hukihukirina sapu ta pokoe qolo. ²⁷ Meke taveti sa karua

---

* **37:24** Ka zuapa ñavulu lima paoni mamata qolo. * **37:25** Keke kiubiti gelena meke labena. Meke karua kiubiti ululuna.

palepalekeana riñi qolo, meke va sotoi pa kaurudi ri karua kalina sapu ta pokoe qolo, pude tugei sari na huda palepalekeana. ²⁸ Beto asa si taveteni huda akesia sa sari na palepalekeana, meke pokoni qolo tugo sa.

Ta Tavete sa Oela Tana Vina Madi meke sa Oto Huda Humana Lea

²⁹ Beto asa si tavetia sa sa oela tana vina madi, meke sa oto huda humana lea.*

38

Tavetia Rini sa Hope Vina Vukivukihi Uququana

(Ekisidasi 27:1-8)

¹ Meke beto asa si tavete nia huda akesia e Bezaleli si keke hope vukivukihi uququana sapu kekeñoño puta sari ginelena meke linabena. Meke karua gogoto hiokona puta sentimita gelena meke labena, meke keke gogoto tolonavulu puta sentimita ululuna.* ² Meke taveti sa si ka made kikiho koari ka made iiona sa hope. Sari na kikiho meke sa hope si ta tavetae keke tini meke pokoni boronizi sa. ³ Meke taveteni boronizi sa sari doduru tinitonā pu kaqu ta tavete ni pa tinavete vina vukivukihi: sapu sari na raro boronizi pude oki pani sari na eba, sari na besini boronizi pude tana sisiruana ehara, sari na poka ililiriana masa, meke sari na raro boronizi pude tana nika. ⁴ Beto asa si tavetia sa si keke hatara lopalopa boronizi voivoina eba suludi, meke

---

* **37:29** Ekd 30:22-38 * **38:1** 7.5 piti gelena meke labena meke 4.5 piti ululuna.

veko la nia sa tinitona lopalopa pa korapana sa hope uququana, pude koa pa kokorapana sa hope, ⁵ meke va soto nia sa ka made rini boronizi, koari hopeke iiona sa hatara. ⁶ Beto si taveti sa sari na palepalekeana huda akesia, meke pokoni boronizi. ⁷ Meke tava lopoto koari na rini sari na palepalekeana, pude koa varikali koari karu kalina sa hope, toroso ta paleke si asa. Meke taveteni labete labedi sa sa hope, meke kokobana sa korapana sa hope.

*Tavetia Sa sa Besini Boronizi Nomana
(Ekisidasi 30:18)*

⁸ Meke tavetia sa si keke besini boronizi nomana meke gua tugo sa tuturuanana koari na tiroana ta tavetae boronizi tadi na barikalege saripu tavetavetedi koasa nuqunuquruana la koasa Ipi Hopena.

*Sa Tinavetena sa Gobana sa Ipi te Zihova
(Ekisidasi 27:9-19)*

⁹ Beto asa si tavetia sa si keke gobagoba poko lineni arilaena pu vari likohaena sa Ipi Hopena te Zihova. Sa kali matao* si made navulu made mita gelena, ¹⁰ meke ka hiokona puta sari na barabara boronizi, saripu turudi koari ka hiokona puta vovoina boronizi, meke sari na qaqaheana pa hopeke barabara meke sa gaso vasina tava sigoto sa goba si ta tavetae siliva. ¹¹ Meke tavete kekenono puta gua nia tugo sa sa gobagoba poko pa kali gede*.

---

* **38:9** Kali matao be tia la pa kali gasa rimata. * **38:11** Kali gede be tia la pa kali lodu rimata

12 Pa kali lodu rimata si koa nana sa gobagoba poko sapu ka hiokona rua mita labena*, meke ka manege puta sari na barabara, pa hopeke dia vovoina boronizi, meke sari na qaqa hereana pa hopeke barabara meke sa gaso vasina tava sigoto sa goba si ta tavetae siliva. 13 Sa gobagoba poko koasa nuqunuquruana pa kali gasa rimata, si ka hiokona rua mita labena*. 14-15 Sa gobagoba poko koari hopeke kalina sa nuqunuquruana, si onomo mita meke onomo navulu sentimita*; meke ka neta sari barabara boronizi meke hopeke dia vovoina boronizi. 16 Sari doduru gobagoba poko saripu vari likohae nia sa vasina tanisa Ipi Hopena, si ta tavetae na poko lini arilaena beto. 17 Sari doduru vovoina barabara pa vari likohaena sa gobagoba poko, si ta tavetae boronizi, meke sari na qaqa hereana pa hopeke barabara meke sa gaso vasina tava sigoto sa goba meke sari na nobidi ri na batudi ri na barabara, si ta tavetae siliva. Meke vari hodae sari na barabara koari na gaso siliva.

18 Meke sa gobagoba poko koasa nuqunuquruana si ta tavetae poko lini arilaena, sapu ta pitie lozi vulu bulu, pepolo, meke zinara; meke piti nia vinasari tugo sa si asa. Meke ka sia mita gelena meke karua mita ululuna, kekenoŋo gua sari doduru poko goba. 19 Meke sari na qaqa hereana pa hopeke barabara meke sa gaso vasina tava sigoto sa goba meke sari na nobidi ri na batudi ri na barabara si ta tavetae siliva. 20 Meke sari na tupili tanisa Ipi Hopena meke sa

* 38:12 25 iadi labena. * 38:13 25 iadi labena. * 38:14-15 7 1/2 iadi.

gobagoba poko pa vari likohaena si ta tavetae pa boronizi.

Sari na Likakalae Arilaedi saripu Ta Tavetavetae koasa Ipi Hopena

²¹ Hire sari na likakalae arilaedi saripu tave-taveteni rini koasa Ipi Hopena, vasina pu ta kopue sari ka manege puta tinarae saripu ta kubere koari karua patu labelabe. Garununi Mosese koarini, pude kubere goreni sari na tin̄itona arilaedi, ke kubere goreni ri na tie pa butubutu Livae, saripu ta totolie pa tinuraña te Itamara, tuna Eroni sapu sa hiama.

²² Doduru tin̄itona saripu garununi e Zihova koe Mosese si tavete betoi e Bezaleli, sa tuna koreo e Uri sapu sa tuna e Huri sapu keke tie pa butubutu Ziuda. ²³ Se Oholiabi sa nana tie varitokae, sapu na tuna koreo e Ahisamaka, koasa butubutu te Dani, si na tie bokabokana pa tinavete patu arilaedi, na tinavete pitipiti poko lineni arilaedi, meke pitipiti lozi vulu bulu, pepolo, meke zinara si asa.

²⁴ Sari doduru qolo saripu ele tava madidi koe Zihova, pude tana Ipi Hopena, si keke tina kilo mamatadi. Asa sa pada koasa padapadana hopena tadi na hiama. ²⁵ Sari na siliva saripu ta vala koe Zihova totošo ta nae sari na tie, si neta tina made gogoto tolonavulu puta kilo mamatana. Asa sa pada koasa padapadana hopena tadi na hiama.* ²⁶ Asa sa padana, sa sinokuna, sapu ta tabara koari doduru tie pu somana koasa ninae. Hopeke arini si tabaria, sapu gua ta hivae

---

* **38:25** Ekd 30:11-16

pude tabaria rini sa hinerena sa dia tinoa. Sa padana pa doduruna koasa padapadana hopena tadi na hiama. Ari ka onomo gogoto neta tina meke lima gogoto lima navulu puta tie, saripu ka hiokona vuahenidi babe hola, si somana koasa ninae.* ²⁷ Koari na siliva, ka neta tina made gogoto kilo, si tavetavete ni rini koari ka keke gogoto vovoina barabara meke koasa poko goba tanisa Ipi Hopena; ka tolonavulu made kilo pa hopeke vovoina barabara. ²⁸ Meke tolonavulu puta kilo siliva, si tavete nia rini koari na gaso siliva, sari na qaqahereana, meke sari na nobidi ri na batudi ri na barabara. ²⁹ Sa boronizi sapu ta vala koe Zihova si ka karua tina made gogoto hiokona lima kilo mamatana. ³⁰ Sa boronizi hie si taveteni vovoina tana nuqunuquruana koasa Ipi Hopena te Zihova, meke sa hope boronizi tana vina vukivukihi, meke sa hatara lolalopa boronizi meke sari doduru tinitonā saripu ta tavetae koasa hope, ³¹ meke sari na vovoidi rina barabara boronizi na tupili tanisa Ipi Hopena, meke tanisa gobagoba poko vari likohaena sa meke sa nuqunuquruana kekenu koa sa gobagoba poko asa.

39

Tinavetedi ri na Poko tadi na Hiama (Ekisidasi 28:1-14)

¹ Pitini lozi vulu bulu, pepolo, na zinara rini sari na poko tadi na hiama. Ta pokoe sari na poko hire totošo taveti rini sari na dia tinavete pa korapa Ipi Hopena. Gua puta tugo sapu tozia

---

* 38:26 Mt 17:24

e Zihova koe Mosese, si tavete guni tugo rini sari na poko hiamā te Eroni. ² Pitipitini ri na tie sari na lozi qolo, bulu, pepolo, ziṅara, koasa lineni arilaena sapu sa poko tanisa hiamā. ³ Beto asa si muzara va manivisi gunia na poko rini sa qolo; meke resi va gelegele, meke tavete gunia na lozi sa qolo pa vari korapana sari na lozi vulu bulu, pepolo, meke ziṅara rini. ⁴ Meke taveti rini si karua soqosoqoana pa avarana sa poko, meke va sotoi koari karua hukihukirina, pude tana va nabunabuana. ⁵ Sa poko dokoho arilaena sapu ta pitie vina sari kekeṅoṅo gua tugo asa koasa poko hiamā, si tava soto la koasa poko tana hiamā hie, gua tugo sapu ele tozi nia e Zihova koe Mosese pude tavetia. ⁶ Meke va namani karua patu arilaedi sapu ta pozae onikisi si arini, meke va sotoi koari karua sosotoana qolo, pude tuḡei sari na patu; meke kuberi rini sari na pozadi ri ka manege rua tuna koreo Zekopi. ⁷ Meke vekoi rini pa avarana, koari karua sosotoanana sa poko hiamā pude na vina balabaladi ri ka manege rua butubutu Izireli, gua puta tugo asa sapu tozia e Zihova koe Mosese pude tavetia.

Sa Tinavetena sa Poko Raqaraqā
(Ekisidasi 28:15-30)

⁸ Meke tavetia rini sa poko raqaraqā tanisa hiamā sapu kekeṅoṅo gua tugo sa pinitina sa vinasari koasa poko lineni arilaena tanisa poko hiamā sapu ta piti pa lozi qolo, bulu, pepolo, meke ziṅara. ⁹ Tomorua, keke pidoko gelena, meke keke pidoko tugo labena si asa. ¹⁰ Meke veko nia ka made tokele patu marilaedi sa poko

raqaraqā. Koasa tokele kekenu si vekoa rini si keke patu sapu zinara guana qelasi sapu ta pozae rubi, keke patu sapu meava guana hakua saganana sapu ta pozae topazi, meke keke patu sapu guana pepeso zinara sapu ta pozae qaraneti. ¹¹ Meke koasa tokele vina rua si na patu sapu buma guana elo huda sapu ta pozae emerolo, keke patu sapu buma guana lamana peava sapu ta pozae sapira, meke keke patu sapu ta pozae daemani. ¹² Koasa tokele vina neta si na patu buma gua sa kopi pa sagauru pa rane sapu gona rimata sapu ta pozae turakoisi, meke keke patu pepolo sapu ta pozae aqate, meke keke patu pepolo guana vua leqata sapu ta pozae ametiseti; ¹³ meke koasa tokele vina made, si keke patu buma guana elo kinu sapu ta pozae beriolo, keke patu zinara sapu ta pozae karaneliani, meke keke patu nedala guana qelasi viana sapu ta pozae Zasipa. Meke vekoni rini koari na sosotoana qolo sari na patu arini. ¹⁴ Koari hopeke patu hire, si ta kubere keke pozadi koari hopeke tuna koreo e Zekopi, pude keke pozapoza butubutu Izireli pa hopeke patu. ¹⁵ Meke koasa poko raqaraqā, si taveti rini karua seni qolo hinokara, sapu nokinokie guana aroso pude sigoto. ¹⁶ Beto meke taveti pule rini karua rini qolo, meke vari sotoni pa hukihukiri avara panaulu koasa poko tana raqaraqā, ¹⁷ Beto asa si vari soto va nirani sari karua seni qolo koari karua rini, ¹⁸ meke vari sotoni sari karua seni qolo hire koari karua sosotoanana sa poko hiamā vasina tava soto sari karua patu onikisi pa avarana. ¹⁹ Beto meke taveti rini karua rini

qolo, meke soto lani koasa hukihukirina gore sa poko raqaraqa. ²⁰ Meke taveti pule rini si karua riṅi qolo, meke va soto la ni pa kenuna sa poko hiama tata koasa poko dokoho. ²¹ Sari na riṅi tanisa poko raqaraqa si ta pusie va nabu koari na riṅi tata koasa poko dokoho pa kenuna sa poko tana hiama koari karua aroso bulu, pude kapae va leana koasa raqaraqa meke lopu kepuhu taloa koasa poko hiama, kekeṅoṅo gua sapu ele tozi nia Zihova se Mosese.

*Ta Tavete sari Kaiqa Poko Hiama Pule
(Ekisidasi 28:31-43)*

²² Sa poko gele sapu koa kaurae koasa poko kukuru, si ta tavetae poko bulu mo. ²³ Koaia keke lopa, pude tanisa ruana si asa, meke sa lopa tanisa rua hie si ta piti vari likohae, pude va ninira ia meke lopu kaqu boka rikata si asa. ²⁴⁻²⁶ Koasa doduru vari likohaena sa hubina sa poko, si veko nia rini guana vua huda pomeqaraneti, sapu bulu, pepolo, meke zinara meke hopeke belo qolo pa varikorapadi, kekeṅoṅo gua sapu tozi nia Zihova se Mosese. ²⁷ Meke taveti rini sari na poko keoro doduru, te Eroni meke sari na tuna koreo, ²⁸ meke sari na toropae hiama, meke sa pusi batu tadi na tuna koreo e Eroni meke te Eroni, meke taveti rini sari na dia poko korapae, meke pitini vinasari koasa poko lineni arilaena. ²⁹ Meke piti nia vinasari tugo rini sa poko dokoho koasa poko lineni arilaena koari na lozi vulu bulu, pepolo, meke zinara, gua tugo sapu ele tozi nia Zihova koe Mosese. ³⁰ Meke tavetia rini si keke tiṅitona qolo viana sapu dono

lea, meke kuberia rini pa korapana sa zinama hie, “Ele Tava madi koe Zihova,” gua. ³¹ Meke pusi nia rini pa kenuna sa toropae batu tanisa hiama koasa keke aroso bulu, gua sapu ele tozi nia Zihova koe Mosese.

*Sa Vina Hokotona sa Tinavete
(Ekisidasi 35:10-19)*

³² Beto asa sari doduru tinavete koasa Ipi Hopena te Zihova si hokoto beto. Ele tavete betoi ri na tie Izireli sari doduru gua pu tozi e Zihova koe Mosese pude taveti. ³³ Meke paleke la nia rini koe Mosese sa Ipi Hopena, meke sari doduru tiñitona tanisa: sari na qaqahere, sari na huda barabara, sari na huda tana pilipilivarata, sari na dedegere huda, sari na dia vovoina dedegere, ³⁴ sari karua nobinobi tanisa Ipi Hopena, sapu sa kapu sipi kokoreo, sapu tava ziñara, meke sa kapu rumu, meke sa poko goba pa vari korapana sa lose hopena pa hopena meke sa lose hopena; ³⁵ sa Bokese Vinariva Egoi, sapu koa ia rina patu labelabe, sari na huda palepalekeana, meke sa tukutukuna; ³⁶ sa tavolo meke sari doduru tiñitona tanisa, meke sa bereti madina sapu ta valana koe Tamasa; ³⁷ sa tuturuana zuke sapu ta tavetae qolo viana, sari na zukena, meke sari doduru tiñitona pude tavetavete ni, meke sari na oela tadi na zuke; ³⁸ sa hope sapu ta tavetae qolo, meke sa oela tana vina madi, sa oto huda humaña lea tana vina uququ, sa poko goba tana nuqunuquruana la koasa Ipi Hopena; ³⁹ sa hope boronizi meke sa hatarana, sari na huda palepalekeana, meke sari doduru tiñitona pude

tavetavete ni koasa; sa besini boronizi nomana meke sa nana tuturuana; ⁴⁰ sari na gobagoba poko lineni pu vari likohae nia sa vasina tanisa Ipi Hopena, sari na barabara boronizi, meke sari na vovoina boronizi; sa gobagoba poko koasa nuqunuquruana koasa sa gobagoba poko lineni, meke sari na aroso pusipusiana; sari na tupili tanisa Ipi Hopena meke sari doduru tin̄itona tavetaveteana tanisa Ipi Hopena; ⁴¹ meke sari na poko arileadi tadi na hama pude va sagei rini totošo nuquru rini pa Lose Hopena; meke sari na poko madidi tadi Eroni meke sari na tuna koreo. ⁴² Meke va hokoto betoi ri na tie Izireli sari doduru tinavete, gua puta tugo sapu tozi nia e Zihova koe Mosese pude taveti. ⁴³ Meke la doño viliti betoi Mosese sari doduru tinavete, meke dogori sa sapu gua puta tugo asa sapu tozi nia e Zihova koasa pude taveti. Ke va madi Mosese si arini.

40

Sa Vina Turuna meke sa Vina Madina sa Ipi Hopena te Zihova

¹ Meke zama la koe Mosese se Zihova, ² “Koasa rane vinakeke koasa sidara kekenu, si mamu va turua sa Ipi Hopena sapu koa ia e Zihova vasina sapu kaqu tutuvu gamu Sa. ³ Mamu vekoa pa korapana sa Ipi Hopena sa Bokese Vinariva Egoi, sapu koa ia ri ka manege puta tinarae, mamu vekoa si keke poko goba pa kenuna sa. ⁴ Mamu paleke nuquru nia sa tevolo bereti meke sari na likakalae tana vinariponi napo na bereti,

meke mamu paleke nuquru nia tugo sa tuturu-
ana zuke, mamu va turui koasa sari na zuke.
⁵ Mamu vekoa sa hope qolo tana vina uququ
humana lea pa kenuna sa Bokese Vinariva Egoi,
beto mamu va sigotia sa poko goba pa vasina
nuqunuquruana tanisa Ipi Hopena. ⁶ Mamu la
vekoa pa kenuna sa Ipi Hopena sa hope vina
vukivukihi va uququana. ⁷ Mamu la vekoa sa
besini boronizi nomana pa vari korapana sa Ipi
Hopena meke sa hope, mamu va sini nia kolo.
⁸ Va turu sagea sa gobagoba poko lini arilaena
pa vari likohaena sa Ipi Hopena, mamu va sigotia
sa poko goba pa nuqunuquruana sa gobagoba
poko.

⁹ Beto mamu va madi nia oela hopena tana
vina madi sa ipi, meke sari doduru tinotona
tanisa, pude kaqu hopedi. ¹⁰ Beto asa, si
mamu va madi nia oela tana vina madi sa hope
vina vukivukihi va uququana meke sari doduru
tinotonana pude kaqu tava hope sisigiti si asa.
¹¹ Meke gua tugo, mamu va madia sa besini
boronizi nomana meke sa tuturuanana.

¹² Beto asa mamu turana mae nia se Eroni
meke sari na tuna koreo pa sasadana sa Ipi
Hopena, mamu huve va via i pude va madi.
¹³ Mamu va sageni koe Eroni sari na poko hiama,
mamu va madi nia oela batuna, pude mani
nabulu Nau pa tinavete tana hiama. ¹⁴ Mamu
turana maeni sari na tuna koreo, meke va sageni
poko hiama. ¹⁵ Beto, mamu va madi ni oela tana
vina madi batudi, kekenono gua tugo sapu va
madi nia oela goi sa tamadia pude madi nabulu
Nau pa tinavete tana hiama. Sa vina madidi oela

pa batu hie si pude vata evanae ni na tuti hiama koari na sinage ninae rane ka rane.”

¹⁶ Meke tavete betoi Mosese sari doduru tinitonā saripu tozi nia Zihova pude taveti. ¹⁷ Ke pa rane vina keke koasa sidara kekenu, pa vua-heni vina rua, pa mudina sipu taluarāe rini pa popoa Izipi, si tava turu sa Ipi Hopena te Zihova.

¹⁸ Va haboti Mosese sari na vovoina, meke va turui sari na barabara, meke varihodaeni koari na huda pilipilivarata, meke tava turu sage sari na dedegere pude tavetia. ¹⁹ Meke repahia sa sa poko liniēni arilaedi koasa Ipi Hopena meke repahia tugo sa nobinobiana pa batuna sa Ipi Hopena gua puta tugo sapu ele tozi nia e Zihova koasa pude tavetia. ²⁰ Meke tiqe vagi sa sari karua patu labelabe, meke voi lani sa pa korapa Bokese Vinariva Egoi. Meke va lopoto lani sa sari na huda palepalekeana koari na riņina sa bokese, meke vekoa sa sa tukutukuna koasa.

²¹ Beto asa, si vekoa sa sa Bokese Vinariva Egoi pa korapa Ipi Hopena, meke va sigotia sa sa poko goba, pude va paeria sa bokese hopena, gua puta tugo sapu ele tozi nia e Zihova koasa.

²² Beto meke va turua sa sa tevolo pa korapa Ipi Hopena pa kali gede*, pa sadana sa poko goba pa korapana sa ipi. ²³ Meke vekoi sa sari na bereti sapu poni nia rini koe Zihova vasina, gua puta tugo sapu tozi nia e Zihova koasa.

²⁴ Meke la vekoa sa pa korapa Ipi Hopena sa tuturuana zuke pa kali mataona*. Sa zuke meke sa tevolo pa karu kalina. ²⁵ Meke va katui sa

---

* **40:22** Kali gede be tia la pa kali lodu rimata.

* **40:24** Kali

saoti.

vasina pa kenuna e Zihova sari na zuke gua puta tugo sapu tozi nia e Zihova koasa. ²⁶ Beto asa si la vekoa sa pa korapa Ipi sa hope qolo, pa kenuna sa poko goba, ²⁷ meke va uqua sa sa oto huda humaņa lea koasa, gua puta tugo sapu tozi nia e Zihova koasa. ²⁸ Meke va sigotia sa sa poko goba pa sasada nuqunuquruana tana Ipi Hopena. ²⁹ Meke pa kenuna sa poko goba vasina, si vekoa sa sa hope vina vukivukihini va uququana, meke va vukivukihini sa koasa sari na kurukuru meke va uqui sa sari na vinariponi huiti, gua puta tugo sapu tozi nia e Zihova koasa. ³⁰ Meke sa besini boronizi nomana si vekoa sa pa vari korapana sa ipi meke sa hope, meke va siņi nia kolo sa. ³¹ Mosese, Eroni meke sari na tuna Eroni si nuzapi sari limadi na nenedi vasina, ³² toতোso nuquru la ri pa korapa Ipi Hopena, babe ene tata koasa hope gua puta tugo sapu tozi nia e Zihova koe Mosese pude taveti. ³³ Beto asa si va turu sagea Mosese sa gobagoba poko pa vari likohaena sa Ipi Hopena meke sa hope, meke va sigotia sa sa poko goba pa sasada nuqunuquruana tana gobagoba poko. Meke hokoto beto sari doduru tinavete.

Meke Nobi Tamunia na Lei sa Ipi Hopena te Zihova

(Ninaedi rina Tinoni 9:15-23)

³⁴ Beto asa si nobi tamunia na lei sa Ipi Hopena meke nedala vura mae se Zihova pa korapana sa Ipi,* ³⁵ ke lopu boka nuquru la koasa Ipi Hopena se Mosese. ³⁶ Meke sipu sage taloa sa lei koasa

---

* **40:34** 1 Baņ 8:10-11; Ais 6:4; Izk 43:4-5; Rev 15:8

Ipi Hopena si boka rizu taloa sari na tie Izireli pa keke vasina. ³⁷ Ba pa totošo sapu koa sa lei vasina, si lopu boka rizu si arini. ³⁸ Koari doduru vuaheni saripu ta turaña sari na tie Izireli pa korapa qega si dogoria rini sa lei te Zihova pa batuna sa Ipi Hopena pana rane, meke na nika toana pa batuna sa ipi pana boñi.

Buka Hope
The Holy Bible in the Roviana language of the
Solomon Islands
Buk Baibel long langguis Roviana long Solomon
Islands

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Roviana

Translation by: SITAG

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 30 Nov 2021

2a5324ac-61e8-5e5b-b226-f3d15850d7c5